

Frihetsforståelser

En studie av frihetsbegreper på den franske høyre- og venstresiden under valgkampen i 2007

Anna Cornelia Kristiansen

Antall ord: 29 730

Masteroppgave ved Institutt for Statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

22.06.09

choisir choix condition conscience crois demande dignité donne
droits enfants esprit **france** français fraternité homme
honneur **liberté** ordre parole **pays** penser respecte
responsabilité souhaite **travail** tue valeurs
vie école **égalité**

Forord

Jeg vil først takke Kristin Nordby for et fantastisk kollokviesamarbeid. Så vil jeg takke Øivind Bratberg for veiledning, viktige faglige innspill og ustoppelig entusiasme. Jeg vil også takke Werner Christie Mathisen for metodiske råd og Bernt Hagtvat for å steppe inn som vikarierende veileder siste uka før levering.

Jeg vil takke Ole-Petter Arneberg for støtte, gode frokoster og språkvask, Eirika Kristiansen for gode tilbakemeldinger på strukturen og Ingrid Ringhus for gode innspill.

Jeg selv tar ansvar for alle feil og mangler.

Innhold

FORORD	4
INNHold	5
1. INNLEDNING	7
1.1 FRIHET SOM GRUNNLEGGENDE VERDI	7
1.2 HVORFOR SKRIVE OM FRIHET I FRANKRIKE?	10
1.3 HVORFOR BRUKE TALER FOR Å STUDERE FRIHET?.....	12
1.4 OPPBYGNING AV OPPGAVEN.....	16
2. FRIHET.....	18
2.1.1 <i>Hvor mange konsepter?</i>	20
2.1.2 <i>Negativ frihet</i>	21
2.1.3 <i>Positiv frihet</i>	25
2.2 FRIHET, LIKHET OG BRORSKAP I FØRSTE, ANDRE OG TREDJE REPUBLIKK.....	29
2.2.1 <i>Den første republikken</i>	30
2.2.2 <i>Den andre republikken</i>	32
2.2.3 <i>Den tredje republikken</i>	32
2.2.4 <i>I ettertid</i>	34
2.3 FRIHET OG AUTORITET	35
3. OPPRINNELSEN OG UTVIKLINGEN AV HØYRE OG VENSTRE I FRANKRIKE...38	
3.1 DEN FRANSKE HØYRESIDEN PÅ 1800-TALLET	40
3.1.1 <i>1815-1830 Legitimistene/ Ultra-royalistene. Parlamentarismen som ufrihet. Ulikhet som naturlig</i> 40	
3.1.2 <i>1830-1848 Orleanismen. Konservativ, individualistisk liberalisme.</i>	43
3.1.3 <i>1848-1870 Bonapartismen. Folkeviljen (friheten) forvaltet av keiseren</i>	46

3.2	DEN MODERNE HØYRESIDEN	49
3.2.1	<i>Gaullistene</i>	49
3.3	DEN SOSIALISTISKE TRADISJONEN	50
3.4	EKSTREME HØYRE	60
3.5	FRANSK POLITIKK I 2007. KONTEKST RUNDT VALGET OG UTVIKLING I LØPET AV VALGKAMPEN ⁶⁴	
3.5.1	<i>Det politiske rommet</i>	64
3.5.2	<i>Sarkozys kapring av Nasjonal Fronts velgere</i>	65
3.5.3	<i>Sarkozy og frihet versus autoritet</i>	66
3.5.4	<i>Royals deltagende demokrati og "rettferdige orden"</i>	67
4.	METODE OG ANALYSE	69
4.1	METODE	70
4.1.1	<i>Kvantitativ innholdsanalyse</i>	70
4.1.2	<i>"Naboer"</i>	73
4.1.3	<i>Idéanalyse</i>	73
4.2	ANALYSE	75
4.2.1	<i>Innholdsanalyse</i>	75
4.2.2	<i>Naboer</i>	84
4.2.3	<i>Idéanalyse</i>	88
4.3	OPPSUMMERING	100
5.	AVSLUTNING	102
	LITTERATURLISTE	106

1. Innledning

1.1 Frihet som grunnleggende verdi

“It has commonly been advantageous for partisans to link the presence or absence of freedom as closely as possible to the presence or absence of those other social benefits believed to be secured or denied by the forms of social organization advocated or condemned. Each social benefit is, accordingly, treated as either a result of or a contribution to freedom, and each liability is connected somehow to the absence of freedom” (MacCallum 1967:313).

Frihet som begrep har en særstilling i den vestlige verden. Å være fri har en entydig positiv valør nærmest uavhengig av hva det snakkes om. Så godt som samtlige moralfilosofier i historien har lovprist friheten (Berlin: 2006:369), og i dagens vestlige samfunn er individets frihet en sentral norm. Ved bruk av frihetsbegrepet i politisk argumentasjon varierer imidlertid begrunnelsene for politisk frihet, synet på omfanget av denne friheten og hvilke praksiser den bør muliggjøre, mellom ulike tradisjoner.

Når man skal snakke om frihet i en politisk kontekst er forholdet mellom individ og samfunn sentralt, fordi politikk handler om fordeling av samfunnsgoder og avveining av frihet mot andre verdier som likhet, solidaritet og autoritet. Frihetsbegrepet har vist seg så tøyelig at ikke bare avveining men også meningsinnhold varierer mellom politiske tradisjoner. Tradisjonelt har venstresiden hatt en annen forståelse av frihet enn høyresiden, og en annen vektlegging av frihet i forhold til andre verdier. Generelt kan man si at høyresiden har arbeidet mot statlig innblanding i enkeltindividets affærer og i større grad veid frihet opp mot orden, mens venstresiden har fremmet likhet og solidaritet som essensielt for frihet, at frihet er umulig dersom ikke alle, uansett klasse, får nytte samfunnsgodene.

Frankrike er et spesielt interessant case ettersom den vestlige verdens moderne verdisett springer ut av opplysningstiden og den franske revolusjonen. Landet står bak menneskerettighetserklæringen av 1789, og ordet ”frihet” er en av de tre franske

grunnverdiene. *Frihet, likhet og brorskap* finnes overalt i det franske samfunnet, på offentlige bygninger, mynter og i debatter. Det er formelle idealer som kjennes og støttes av den allmenne politiske majoritet.

Presidentvalgkampen i 2007 var merket av at Nasjonal Fronts Jean-Marie Le Pen slo sosialisten Lionel Jospin i valget i 2002. Jacques Chirac var ekstremt upopulær, og folk ville ha forandring. Det ble tidlig klart at sosialistenes kandidat Ségolène Royal og gaullistenes kandidat Nicolas Sarkozy var favorittene¹. Samtidig som begge fremstilte seg selv som fornyere innen eget parti, er de sett under ett klare representanter for høyre/venstre-konflikten i fransk politikk. For selv om de (særlig Sarkozy) distanserte seg fra den forrige generasjonen ledere, lente de seg på lange tradisjoner på hver sin side av det politiske landskapet. Det vil derfor være spesielt interessant å analysere deres ulike frihetsbegrep opp mot idealtyper fra fransk partitradisjon. Det jeg vil undersøke er altså: **”Hvordan fremstilles frihet hos Nicolas Sarkozy og Ségolène Royal, hva skiller de to presidentkandidatenes bruk av begrepet og i hvilken grad harmonerer de med sine respektive partitradisjoners frihetsdiskurs?”**

Jeg vil konsentrere meg om å studere talene som ble holdt på partikongressene (Union pour une majorité présidentielle² 14.01.07 og Parti socialiste 26.11.06) etter Nicolas Sarkozy og Ségolène Royal hadde blitt valgt til partienes presidentkandidater, fordi disse talene har tradisjon for å fungere som en slags programerklæring. Mye fra disse talene blir ofte gjentatt i en eventuell innsettingstale når valgkampen er avgjort (Finlayson og Martin 2008, Campbell og Jamieson 2006). Det er rimelig å anta at deres hovedsyn på forholdet mellom individets frihet og samfunnet kommer fram i en slik tekst. Talene kan ses på som et uttrykk for deres ideologiske basis som driver deres politiske prosjekter framover.

¹ Se. f.eks The Economist 09.11.06 ”The Ségolène and Sarkozy show”

Frihet kan brukes i deskriptiv analyse – har et individ eller en stat full frihet på et gitt tidspunkt? Regner en politisk gruppering frihet som avhengig av likhet? Men i enda større grad brukes det i normative diskusjoner, som under den britiske borgerkrigen på 1600-tallet - bør menneskets frihet gjøres til statens øverste mål (Skinner 1998: 59)? Eller, som Hylland Eriksen og Vetlesen spør seg i sin antologi ”frihet” (2007): Er frihet entydig positivt? Kan det ikke tenkes å skape en farlig selektiv forståelse av de problemer dagens mennesker møter? Og hvilke verdier bør frihet veies opp mot? For å muliggjøre disse vurderingene må imidlertid frihetsbegrepet fylles med innhold. Jeg vil begrense meg til en deskriptiv analyse av hvilke frihetsforståelser de to presidentkandidatene fremmet i sine partikongresstaler, fordi jeg først og fremst er opptatt av de grunnleggende ideene som ligger under deres politiske valg. Fordi frihetsbegrepet er flytende er det viktig å vite hvordan politikerne definerer det, direkte eller indirekte, ettersom dette i mange tilfeller vil legge føringer for hva som foreslås av lover og for den utøvende politikken: Én forståelse av frihet utelukker nødvendigvis noe, og det å arbeide for valgfrihet er ikke nødvendigvis det samme som å arbeide for friheten til å realisere seg selv.

Frihet er et ”essentially contested concept”, altså et begrep det fortløpende drives ideologisk kamp om (Bergström & Boréus 2005:80-81). Det kan dessuten ha ulik betydning for ulike avsendere og betydningen kan forandres over tid. Frihetsbegrepet er like gammelt som politikken selv, men det har likevel endret seg underveis. I antikkens Hellas skilte man for eksempel mellom frie menn og slaver, men det var ingen tanke om at friheten skulle gjelde for absolutt alle, som er et premiss i vestlige demokratier i dag. Det samme var tilfelle hos romerne. Romerloven var en gjensidig juridisk binding mellom hersker og undersåtter. Fulle borgerrettigheter kom ikke som noe ideal før opplysningstiden. De som argumenterte for en fri stat i romertiden, begrunnet det med at frie stater hadde større mulighet for å oppnå ære og storhet, mens de som etterfulgte disse teoretikerne i renessansen i større grad fokuserte på

² Etter valget byttet partiet navn til ”Union pour un mouvement populaire”

individets frihet som egenverdi. Etter hvert kom lovtekster, som britenes Magna Carta i 1215 som begrenset kongens absolutte makt og regnes som forløperen for konstitusjonell lov, den amerikanske uavhengighetserklæringen av 1776 og den franske menneskerettighetserklæringen av 1789. I 1948 ble individets frihet som politisk rettighet fastlagt i FNs Verdenserklæring om menneskerettigheter[online].³

Det er viktig å ha klart for seg at et begrep til enhver tid brynes mot sin samtid. Individets frihet blir naturlig nok stilt opp mot det avsenderen mener er den største trusselen, og det kan variere. Der Hume, Locke, Bentham og Mill argumenterte mot eneveldet og føydalstaten (Aakvaag 2005: 160), skrev Berlin sitt berømte essay ”Two concepts of Liberty” i 1958, på høydepunktet i den kalde krigen (også påpekt av Skinner (2006: 409). Det er nødvendig også i denne studien å diskutere konteksten rundt talene, og ha en oversikt over partitradisjonene kandidatene inngår i.

1.2 Hvorfor skrive om frihet i Frankrike?

Idealene ”*frihet, likhet og brorskap*” forbindes med den franske revolusjonen. Revolusjonen markerte et skille i fransk historie, og førte ikke bare til dype sosiale, økonomiske og politiske endringer, men ble også et varig referansepunkt. Menneskerettighetserklæringen ble underskrevet i 1789, og sikret retten for alle menn til frihet, eiendom, sikkerhet og vern mot undertrykkelse. Universell likhet for loven ble samtidig stadfestet som prinsipp. Med avskaffelsen av monarkiet i 1792 ble republikanisme en vesentlig del av den revolusjonære tradisjonen. Republikanisme bygger på de moralske prinsippene om rasjonalitet, frihet og likhet som fortsatt er en sentral del av fransk identitet (Hazareesingh 1994: 6).

Den republikanske tradisjonen som seiret i revolusjonen tolket folkets frihet som det at ”folkeviljen” styrte, i arven etter filosofen Jean-Jacques Rousseau. Stemmeretten ble derfor det som inkarnerte den universelle friheten, mens for eksempel ytringsfrihet

³ http://www.fn.no/fn_avtaler/menneskerettigheter/fns_verdenserklaering_om_menneskerettigheter

og forsamlingsfrihet ikke ble vektlagt i samme grad (Lefebvre 2003: 27).

Fragmentering ble regnet som en trussel for den nasjonale enheten, derfor ble det ble først lov med politiske partier i Frankrike i 1901 (Faucher-King 2005: 11). Gjennom store deler av 1900-tallet var venstresiden splittet mellom kommunistene og sosialistene. Mens kommunistene arbeidet for menneskets frigjøring gjennom en revolusjon hvor staten skulle knuses, ville sosialistene ville reformere seg fram til en stabil stat som kunne sikre at også de svakeste fikk ta del i frigjøringen. I tråd med den republikanske tradisjonen beskrev sosialistenes første leder Jean Jaurés for eksempel republikken som:

”... a great act of confidence: to institute the Republic is to proclaim that millions of individuals will be able to work out for themselves a common set of rules for their mutual intercourse; that they will succeed in reconciling liberty and law, movement and order; that they will be able to struggle without tearing each other apart; that their quarrels will not lead to the chronic fury of civil war.” (Howorth 1983: 2-3).

Han fokuserer på selvlovgivning, men også balansen mellom frihet og lov, og bevegelse og orden. For samtidig som Frankrike er den store revolusjonen og menneskerettighetserklæringens land der egalitære verdier har stått sentralt, har det også lange tradisjoner for sterkt lederskap. Det sistnevnte har særlig utkrystallisert seg i den politiske tradisjonen bonapartismen. I Frankrike oppsto den politiske friheten i et samfunn som i løpet av få år ble herjet av massehenrettelser og kaos. Terroren i 1793 har hatt stor påvirkning på rettighetstankegangen, og landet har gjentatte ganger opplevd revolusjon og systemskifte. Det har derfor vært vanskelig å diskutere eller fremme frihet uten samtidig å ha en idé om hvordan samfunnsordenen skal sikres. Diskusjonen rundt, og utviklingen av, Frankrikes nasjonalmotto *Frihet, likhet og brorskap* viser nettopp dette. Der monarkiene på 1800-tallet byttet ut likhet og brorskap med orden, som skulle sikres under en faderlig autoritet, argumenterte sosialistene for at brorskap mellom likeverdige mennesker ville holde samfunnet sammen (Ozouf 1998: 91). Disse spenningene kan forventes å fortsatt være til stede i dagens politiske taler. Som representant for gaullistpartiet UMP er det sannsynlig at

Nicolas Sarkozy i større grad vil knytte frihet til orden, mens sosialisten Ségolène Royal vil betone like muligheter og solidaritet når frihet diskuteres.

1.3 Hvorfor bruke taler for å studere frihet?

Studiet av statlige institusjoner ligger i kjernen av statsvitenskapen. Lover regnes ofte som et bedre fundament for å si noe om politiske prosesser enn uttalelser, som kan endres i ettertid, ikke følges opp eller glemmes. Alan Finlayson og James Martin mener imidlertid at studier av taler kan brukes som verktøy til å bedre forstå politiske institusjoner og manifesteringen og sirkulasjonen av ideologier. I tillegg kan det være et godt utgangspunkt for å utforske strategiske aspekter av politisk handling (Finlayson og Martin 2008: 446). Mer konkret gir studiet av taler mulighet til å analysere politikernes ideer og hvordan de kommer fram i argumentasjon.

Når politikere snakker kan man ikke nødvendigvis gå ut fra at det som kommer fram er politikerens virkelige meninger. Så godt som alle har egne taleskrivere og rådgivere. Men dette kan være en fordel fordi man da gjennom å studere taler kan få innblikk i en felles ideologisk base (Finlayson og Martin 2008: 449). En analyse av partilederens tale vil derfor også kunne si noe om partiet. På samme måte er det ikke nødvendigvis noen ulempe i at taler, i motsetning til et partiprogram er skapt for et spesifikt tidspunkt. De har mindre universalitet og generaliserbarhet, men nettopp fordi de er skapt for å svare på spesifikke problemer eller snakke til spesielle grupper, er det i seg selv avslørende, det er et ”snapshot” av ideologi i praksis. (Finlayson og Martin 2008: 449). Det er derfor rimelig å anta at man gjennom studiet av en viktig tale vil kunne se hva som knyttes til frihet, og i hvilke sammenhenger man påkaller frihetsbegrepet.

En politisk tale er en slags argumentasjon, hvor man som tilhører blir servert grunner for hvorfor man skal føle, tenke eller gjøre noe på en bestemt måte. Det er sjelden publikummet er enhetlig og innholdet entydig, særlig når det er snakk om ”essentially contested concepts”, som det er i denne oppgaven. Politikeren definerer og trekker

fram noen vinkler framfor andre, og fordi en tale består av blandingen av ideer, politikkutforming, politiske gester og retoriske elementer kan man i et studie av den finne motsetninger og spenninger i det man ofte tenker på som en mer eller mindre helhetlig partifilosofi (Finlayson og Martin 2008: 450).

Med vår tids fokus på kjendiser har personifisering blitt utbredt, og tv-mediet gir mulighet til å se taleren på nært hold og gir en følelse av intimitet. En partikonferanse skal demonstrere at makten er nær, og nærbilder gjør også at folk kan reagere emosjonelt, ikke bare på det som blir sagt, men også på ikke-verbal kommunikasjon (Faucher-King 2005: 87). Det ikke-verbale er et viktig aspekt av partitalene, og i mange sammenhenger ville det vært interessant å også undersøke den visuelle delen av talen fordi man på denne måten får med seg understreknings, eventuell latter og andre emosjonelle tegn som ikke preges ned i teksten. Imidlertid blir jeg nødt til å begrense meg til å kun lese teksten, med de ulempene det fører med seg. Derimot vil en partikongresstale, i motsetning til et partiprogram, være bedre egnet til å fange opp hva partilederen konsentrerer seg om, og dermed ta hensyn til personifiseringen av politikken.

Noen taler står utvilsomt i en særstilling. Blant dem er statsministerens nyttårstale i Norge og den årlige ”State of the Union”-talen i USA, og en leders tale på partikongressen regnes som spesielt viktig. Florence Faucher-King (2005) påpeker at partikongressene i de kontinentale landene tillegges stor tyngde, og at det er der grunnleggende strategi legges og eventuelle partifornyinger foregår.⁴ Lesning av partiprogrammer kan være interessante for å studere et partis ideologiske grunnlag, men et budskap som ikke formidles til massene kan få en liten rolle i politikken. Oppgaven fordrer en begrensnings, og fordi det er en lang tradisjon for å dekke

⁴ Faucher-King påpeker i en fotnote at partikongressenes langvarige betydning ofte overdrives, at lite forandring egentlig skjer. Men det svekker ikke mitt poeng om at det regnes som viktig når det skjer og dermed dekkes flittig av mediene og når ut til velgerne. Heller ikke svekker det poenget med at sentrale saker og syn kommuniseres av partilederen.

partikongressen mener jeg partikongresstalen vil være noe av det mest sentrale man kan undersøke for å finne hovedlinjene i hvordan en kandidat framstiller sin politikk og sitt grunnsyn for massene. Og selv om partilederes taler også påvirkes av kontekst eller egne politiske prosjekter, er det rimelig å anta at lederne målbærer de viktigste politiske strømningene innen et parti eller en partitradisjon. En viktig tale vil derfor kunne benyttes til å se hvordan og i hvilken grad sentrale ideer kommer til uttrykk, og om ideer som tradisjonelt har vært viktige i partiet fortsatt uttrykkes av partilederen. Derfor må man først ha en oversikt over de sentrale strømningene innen hver av tradisjonene.

Siden 1970 har politikken i Vest-Europa gått fra å være "partidemokrati" til å være et "offentlighetsdemokrati". Politikk forbindes mer med personer der det før i større grad handlet om partiet. Men det betyr ikke at programmer og partier er uten betydning. I en valgkamp byr politikerne samtidig både på sine tjenester i offentlige roller og et spesifikt syn på offentlige goder. Selv de som velger på bakgrunn av et ofte litt uriktig bilde av en kandidat er opptatt av hva kandidaten vil gjøre for alles beste (Manin 1987: 358).

Ideenens rolle i politikken kontrasteres ofte med en realpolitisk forståelse, hvor ideer omtrent utelukkende forstås som "verktøy" eller retorikk man bruker for å fremme de "reelle" interessene. Innen denne forståelsen ser man staten som en autonom aktør med adskillig egen makt uavhengig av organiserte sosiale interesser og partikoalisjoner som ellers regnes å ha stor påvirkning på hvilken politikk som føres. Det er et klart skille mellom statens handlinger og det sivile samfunn. Hugh Heclø har innført begrepet sosial læring i statsvitenskapen som et bidrag til å forstå ideenes rolle i politikken, og flere andre teoretikere har videreutviklet denne tradisjonen. Tesen er at relasjonen mellom staten og samfunnet ikke kan forstås utelukkende som press, som går mellom partier, organisasjoner og administrasjoner. Staten er også knyttet til samfunnet gjennom flyten av ideer mellom de to sfærene (Hall 1993: 289).

Essensen er at politikken som føres på et tidspunkt er et svar på konsekvensene av politikken som har blitt ført på et tidligere tidspunkt. I mellom disse to punktene har det vært en omfattende utveksling av tanker og ideer om løsninger på et konkret problem. Hall bruker Englands overgang fra Keynesiansk tankegang til monetarisme som eksempel. I det tilfellet ble ikke politikken endret på grunn av statens autonome handling, men som svar på en pågående offentlig debatt som etter hvert ble en del av partienes konkurranse om velgerne. Spillet om ideene var like viktige som konkurransen om makt (Hall 1993: 288-289).

Politikk skapes innen et system av ideer og standarder. Disse spesifiserer ikke bare målene for politikken, og midlene som skal brukes for å nå målet, men også hva problemene helt grunnleggende består i. Dette rammeverket ligger nedfelt i språket som brukes for å diskutere politikktutforming, og nettopp fordi så mye av dette tas for gitt og ikke er gjenstand for diskusjon, har det stor påvirkningskraft (Hall 1993: 279). Politikere, administratorer, representanter for sosiale interesser opptrer innen det samme rammeverket, som gir representativ legitimitet til noen grupper over andre, som trekker opp eller flytter grensene for akseptert statlig handling, som assosierer nåtidig politikk med visse perioder av den nasjonale historien og definerer konteksten mange saker vil bli forstått innenfor. Rammen for de politiske diskusjonene privilegerer dermed noen politiske linjer framfor andre. Slagord som følger visse politikktutforminger kan bestå av metaforer med visse implikasjoner for hvilke løsninger man kan velge (Hall 1993: 292). Bestemmer man seg for å føre en ”krig mot narkotika” eller ”nulltoleranse mot graffiti” er det vanskelig å foreslå dialog som virkemiddel.

Nærværet av et koherent politisk paradigme kan gjøre staten sterkere, slik det var tilfelle for Thatcher. Mens når det ikke er til stede, eller holder på å gå i oppløsning kan de som utformer politikken bli mer sårbare for ytre press. I tilfellet den franske valgkampen i 2007 var det bred enighet om at den franske økonomien var i krise (se for eksempel Smith 2004), og kandidatene fra begge partiene snakket om en moralsk krise (Aeschmann 2008: 20). Begge presenterte seg som noen som skulle innføre noe

nytt i forhold til det bestående. Dermed blir idésettet de bygger opp for å underbygge politikken, viktigere å identifisere. Valgkampen utviklet seg dessuten til å handle mye om verdier (Aeschmann 2008: 4), noe som i seg selv er relativt abstrakt og idébasert.

Å bruke taler som materiale for en studie av frihet forutsetter at man mener ideer kan ha en selvstendig rolle i samfunnet. I motsetning til grunnsynet i den realistiske tradisjonen eller hos de historiske materialistene i den marxistiske tradisjonen legger jeg som forutsetning at ideer ikke bare er et resultat av et materielt grunnlag eller et instrument for overtalelse, men kan ha en selvstendig rolle som rammeverk for hvilke løsninger som blir muliggjort, og som motsatt kan fungere ved å ekskludere andre former for løsninger. Det å legge vekt på ideenes rolle betyr imidlertid ikke at mer materielle eller strukturelle varianter av makt defineres ut, det handler bare om å angripe et problem fra en annen vinkel og belyse en del av en kompleks virkelighet.

1.4 Oppbygning av oppgaven

Det franske nasjonalmottoet har vekslet mellom *frihet, likhet og brorskap*, og frihet i kombinasjon med orden, hvor autoritet har vært sentralt. Likhet har gjennomgående vært et begrep venstresiden har knyttet til frihet, og ofte har også brorskap blitt regnet som uadskillelig med de to andre verdiene. På motsatt side er autoritet og orden verdier høyresiden anser som uadskillelige med frihet. Jeg vil derfor ta utgangspunkt i disse to konstellasjonene i analysen, for å svare på problemstillingen. Hypotesen blir at Royal knytter frihet til likhet og brorskap/solidaritet, og i større grad forstår frihet som positiv frihet, mens Sarkozy knytter frihet til autoritet og orden, og forstår frihet som negativ frihet.

Først er det imidlertid nødvendig å ha en bakgrunnsforståelse av begrepene så vel som de historiske tradisjonene. Derfor vil jeg i kapittel 2 gå gjennom ulike frihetsbegreper og definere uttrykkene jeg vil bruke videre i oppgaven, før jeg i kapittel 3 går over på en oversikt over utviklingen av og diskusjonene rundt nasjonalmottoet. Denne delen knytter frihet/orden-forståelsen til den bonapartistiske tradisjonen som dagens

gaullisme er en variant av. Deretter vil jeg gi en oversikt over dannelsen av høyresiden og venstresiden og den ideologiske utviklingen og studere deres forståelse av frihetsbegrepet. Dette vil munne ut i en oversikt over frihetsbegreper, individforståelse, og andre forhold som er sentrale i en diskusjon rundt frihetsforståelser.

I kapittel 4 vil jeg bruke kvantitativ innholdsanalyse som basis og støtte for en kvalitativ ideologianalyse for å se forskjeller i ordbruk hos kandidatene og deres forståelse av frihet. Jeg vil også, mellom disse, bruke en tredje metode som datagenererer hvilke ord som oftest forekommer i nærheten av frihet. Ved hjelp av denne metodetrianguleringen håper jeg å få en best mulig forståelse av hvilken frihetsforståelse kandidatene fremstiller.

2. Frihet

I denne delen vil jeg først gjøre rede for debatten rundt negativ og positiv frihet. Begge forståelser har vært en del av fransk offentlig debatt siden 1870-årene, og like lenge har *frihet, likhet og brorskap* vært det ubestridte mottoet (med ett unntak). Derimot er vektleggingen ulik for høyre og venstresiden, både når det gjelder negativ og positiv frihet, og de tre nasjonalverdiene. Som vi skal se har flere av monarkiene på 1800-tallet knyttet frihet til orden i stedet for likhet og brorskap. Derfor vil jeg i andre halvdel utvide argumentasjonen rundt frihet til å se hvilke rammer frihet har blitt plassert i gjennom den franske historien, ved å gå gjennom nasjonalmottoets utvikling. For å kunne gå inn i en språklig diskusjon rundt begreper om frihet, er det nødvendig å først avklare det språkfilosofiske fundamentet.

Stoikerne utviklet en oppdeling mellom formulering, påstand og saksforhold. Det har blitt vanlig å framstille dette som en trekant, kalt tegntrekanten, der hvert av hjørnene står for de tre ulike størrelsene. I det ene hjørnet (A) har man formuleringer, betegnelser, uttrykk, ord, setninger. I det andre (C) er det som uttrykkes ved A, altså meningsinnholdet (påstander, begreper, tanker, spørsmål) mens det i det tredje hjørnet (B) finner vi den ting eller saksforhold man refererer til eller betegner ved A-størrelser, eller som faller inn under C-størrelser (Næss 2005:11). Det språklige ligger altså i A- og C-hjørnet, mens B er det man refererer til i virkeligheten. A kan være det trykte, visualiserte ordet ”ord”, eller lyden av det, mens det vi på norsk forstår med ordet ”ord” er C-størrelsen. Ofte kan flere A-størrelser brukes for å beskrive det samme meningsinnholdet (C). Man kan for eksempel si ”betegnelse” eller ”uttrykk” i stedet for ”ord”.

Næss skiller mellom formuleringer og betegnelser ved at en formulering uttrykker en påstand, mens en betegnelse ikke gjør det: ”Frihet er viktig” er dermed en formulering, mens ”frihet” og ”viktig” er betegnelser (Næss 2005: 21). Tolkninger er A-størrelser. Det vil si at tolkninger angir mulige formuleringalternativer.

”Formuleringen U er en tolkning av formuleringen T” betyr det samme som at ”U kan uttrykke det samme som T i minst én sammenheng” (Næss 2005: 16). Man kan tolke et begrep på to måter. Enten som en del av en formulering, eller som et løsrevet ord. Hvis man skal tolke det som en del av en formulering må man først tolke formuleringen. Hvis uttrykk b er en tolking av et uttrykk a, vil det si at når b innsettes for a i en formulering, fremkommer en tolking av formuleringen (Næss 2005: 22). Mange betegnelser vil kunne ha vidt forskjellige betydninger når de opptrer alene, men vil likevel ikke kunne misforstås i en kontekst. For eksempel vil ordet ”negativ” ikke misforstås som ”ufordelaktig” eller ”et ikke-fremkalt bilde” når man i en begrepsdiskusjon rundt Isaiah Berlin’s ”Two Concepts of Liberty” bruker formuleringen ”negativ frihet”. ”Frihet” (når det nevnes) er en A-størrelse, mens det man mener med negativ og positiv frihet er B-størrelser.

Næss angir tre ulike typer definisjoner: (1) Bruksmåtedefinisjon⁵, (2) regelgivende definisjon og (3) real- eller vesensdefinisjon. Mens førstnevnte og sistnevnte påstander, er regelgivende definisjon et påbud, et forslag eller en oppfordring. 1. En bruksmåtedefinisjon er å komme med en påstand om hva et ord betyr eller hvordan det brukes. 2. Dersom du sier noe om hva som er særlig karakteristisk eller vesentlig for noe (en ting, sak, klasse av ting), kalles det en real- eller vesensdefinisjon (Næss 2005: 68). 3. En tredje art setninger søker ikke å beskrive språkbruk, men å virke inn på den. Det gjøres fortrinnsvis ved å fastslå regler, og definisjonstypen har derfor fått navnet ”regelgivende definisjon”. Hvis man sier at en viss betegnelse T ofte brukes på samme måte som en annen betegnelse U, beskriver man språkbruk. Dersom man i stedet sier at en viss betegnelse T i en viss sammenheng *skal* brukes i samme betydning som en viss annen betegnelse U, søker man å regulere språkbruk (Næss 2005: 64). For eksempel kan man si at ”negativ frihet” skal forstås som ”fravær av hindringer”. Ved en regelgivende definisjon har man dermed ikke uttrykt noe som

⁵ Næss synes det er problematisk å bruke ordet ”definisjon”, ettersom de utsier noe om fenomenet ordet står for (B-størrelsen), og ikke om ordet selv. Det samme problemet har han med real- eller vesensdefinisjoner. Fordi han ikke kommer med forslag om andre ord, vil jeg likevel bruke dem her.

ikke også lar seg uttrykke på en annen måte, man bytter bare ut en lang setning eller forklaring med noe kortere. En regelgivende definisjon kan være hensiktsmessig, god eller velbegrunnet, men ikke sann eller feilaktig, i motsetning til de to andre typene. Ord som er vage og flertydige og trenger en regeldefinisjon, kan ikke inngå i en realdefinisjon, slik det er tilfelle for frihetsbegrepet. Det er ikke nok at en avsender av en realdefinisjon har en bestemt mening i tankene dersom denne ikke blir oppfattet av den vedkommende vil diskutere med. Hvis presiseringene som skal hindre tolkningsdifferanser er for kompliserte blir de for tungvinne i bruk, og dermed må man heller ta i bruk en regelgivende definisjon.

I politisk argumentasjon forekommer det ofte regelgivende diskusjoner, ved at politikere innfører nye uttrykk som de tillegger en viss mening, eller forsøker å omdefinere et gammelt uttrykk. Jeg vil i denne oppgaven først gi en regelgivende definisjon på negativ og positiv frihet, som jeg skal holde meg til i oppgaven. Deretter vil jeg gjøre en bruksmåtebeskrivelse av frihet gjennom fransk historie, i lys av positiv og negativ frihet slik jeg definerer dem. Til slutt vil jeg i analysen gjøre en bruksmåtedefinisjon av Nicolas Sarkozy og Ségolène Royals frihetsbegreper.

2.1.1 Hvor mange konsepter?

Når begrepet ”frihet” brukes innen samfunnsfagene så vel som i politikken generelt er begrepets innhold ofte uklart. Isaiah Berlin har skrevet den mest kjente framleggningen av frihet i ”Two Concepts of Liberty” fra 1958. Han mener det finnes to former, og skiller mellom negativ og positiv frihet, enkelt forklart som frihet *fra* og frihet *til*. Berlin definerer negativ frihet som fravær av tvang eller hindringer for enkeltmennesket. Det sentrale her er altså mulighetsrommet for den enkelte, og spørsmålet man stiller seg ”Hva er området jeg kan handle, tenke, være, mene i, uten innblanding fra noen annen person?”.

”The criterion of oppression is the part that I believe to be played by other human beings, directly or indirectly, with or without the intention of doing so, in frustrating my wishes. By being free in this

sense I mean not being interfered with by others. The wider the area of non-interference the wider my freedom” (Berlin 2006: 370).

Berlin har siden blitt imøtegått av mange. Å redegjøre for alle disse går utover det som er målet med denne oppgaven, men jeg vil kort redegjøre for to av de viktigere innleggene i debatten. Gerald C. MacCallum Jr. (1967) mente skillet var kunstig, og at det holder med ett begrep. I følge ham er positiv og negativ frihet bare er to sider av samtlige forekomster av frihet, frihet er alltid både frihet fra og frihet til. Frihet er altså en triadisk relasjon hvor x er fri/ikke fri fra y til å gjøre/ikke gjøre, bli eller ikke bli z, hvor x kan erstattes med en agent, y med hindre/begrensninger og z med handling eller tilstand. (MacCallum 1967: 313). Charles Taylor argumenterer derimot for positiv frihet som et viktig, og adskilt begrep. Positiv frihet handler om den faktiske utøvelsen av kontrollen over eget liv, altså er du fri dersom du selv de facto har bestemt ”formen” på ditt liv. Negativ frihet er det å ha muligheten til å gjøre som du vil, mens det er underordnet om du faktisk gjør det. Etter hans syn handler altså negativ frihet om mulighet, mens positiv frihet handler om handling (Taylor 2006:388). Et konsept som handler om å utføre noe krever at man skiller mellom motivasjoner. Hva er den egentlige grunnen til at du gjorde det du gjorde? Ifølge Taylor er du ikke fri hvis motivasjonen er frykt, uekte internaliserte standarder eller falsk bevissthet. Det holder ikke lenger å ”gjøre det du vil”. Det må også være motivert av de riktige faktorene. (Taylor 2006: 389-390).

2.1.2 Negativ frihet

Den klassiske forståelsen

Idéhistorisk bakgrunn: Thomas Hobbes er forløperen for denne forståelsen av frihet. Hobbes definerer frihet som fravær av fysiske hindringer: ”Og ifølge denne egentlige og sedvanlige betydningen av ordet, er en FRI MANN en som, i de ting han er kapabel til utfra sin styrke og forstand, ikke hindres i å gjøre det han vil” (Hobbes 1996: 146, sitert i Skinner 2009: 64). Det er to elementer som er verd å merke seg, nemlig at man først må besitte en evne til å handle, og deretter at det ikke må være

noen som hindrer en i utøvelsen av disse evnene. Dersom en person møter ytre hindringer er hun altså ufri, det samme er hun hvis hun ikke har mulighet til å velge noe annet. Men en som er bundet til sengen fordi hun er syk, er dermed verken fri eller ufri, bare makter det ikke. En person som derimot er bundet med lenker og dermed ikke kan forlate et rom, er ufri. Ufrihet er altså å fratras sin styrke.

Mens Hobbes altså har et relativt fysisk syn på hva det innebærer å være fri, kritiserte John Locke Hobbes' definisjon av hindringer for å være for smal. Han la til det nå meget kjente og brukte kriteriet at frihet også må være frihet fra tvang, frihet fra at viljen tvinges av andre. Jeremy Bentham arbeidet videre med begrepet tvang. Han mente det er to måter å endre andres vilje. Enten kan du gi et gode mot at den andre gjør som du vil. Hvis personen velger å gjøre det du ber om vil dermed vedkommende få det bedre. I motsatt fall vil alt være som før. Eller du kan straffe personen for å ikke gjøre som du vil, noe som vil gjøre det bedre for personen hvis hun gjør som du sier, men blir vesentlig verre dersom hun ikke gjør det. Det er det siste Bentham mener definerer tvang. Isaiah Berlin lener seg på disse i sitt berømte essay "Two concepts of Liberty". En såkalt nattvekterstat står som garanti mot overgrep, noe som gjør at til tross for at staten har tvangsmekanismer, er den ikke direkte noen trussel mot negativ frihet, men er en av forutsetningene.

Individet: Rational Choice-tradisjonen (teorien om rasjonelle valg) har framfor noen inkorporert det negative frihetsbegrepet. Her forstås mennesket som et rasjonelt vesen som har stabile preferanser (uavhengig av situasjonen) og en viss informasjonsmengde som gjør at man kan rangere ulike alternativer etter hvem som vil gi mest nytte. Litt forenklet regnes preferansene som menneskets kjerne, og dermed blir hindre til å virkeliggjøre disse preferansene også hindre mot menneskets frihet. Menneskesynet er altså enhetlig (ikke noe viktig skille mellom hode og kropp). Ytre forhold er det man i størst grad identifiserer som trusler mot frihet, men det finnes også mer moderate tilhengere av rational choice som også inkorporerer svakheter som kan påvirke graden av rasjonalitet, og dermed (indre) frihet. Dette er for eksempel mangelfull informasjon

og viljesvakhet (Aakvaag 2005: 161). Aakvaag diskuterer ikke dette videre, men det bør legges til at det negative frihetsbegrepet ikke nødvendigvis kun brukes av dem som ser mennesker som fullstendig rasjonelle aktører. Man kan for eksempel tenke seg at man ser mennesket også som irrasjonelt til tider, men at man likevel hevder individets rett for eksempel til å overlate mye til tilfeldighetene eller ødelegge for seg selv.

Frihet: Fravær av ytre tvang eller hindre.

Republikansk/Neo-romersk frihet

Ideologisk bakgrunn: Teoretikere som har befattet seg med negativ frihet var særlig interessert i hindringer for mennesket og hva disse hindringene eventuelt besto i. John Stuart Mill stilte spørsmålet om det måtte være et interpersonelt aspekt i negativ frihet. Kan ikke det som begrenser deg nettopp være deg selv? "(...) society has now fairly got the better of individuality; and the danger which threatens human nature is not the excess, but the deficiency, of personal impulses and preferences" (Mill 1991: 75). Denne tanken har blitt styrket med Marx' ideer om falsk bevissthet og Freuds teorier om det ubevisste. Mens Berlin mener det finnes to frihetsbegreper utvider historiker Quentin Skinner med ett til.

Berlins negative frihetsbegrep handler om fravær av trussel eller tvang, men Skinner påpeker at et annet sentralt poeng er fraværet av *avhengighet*. Han baserer seg på Nicoló Machiavellis teorier, og bruker den amerikanske uavhengighetserklæringen fra 1776 som eksempel. Han mener den fikk navnet nettopp fordi "the founding fathers" definerte frihet som uavhengighet, og han kaller dette den neo-romerske, eller republikanske forståelsen av frihet. Skinner mener Berlin ikke tar høyde for at Hobbes' *Leviathan* er et innlegg i en pågående debatt, og at det vi nå ser på som en "selvstendig" definisjon av negativ frihet var formulert spesifikt for å diskreditere en annen type oppfatning av negativ frihet. I ettertid ser man at prosjektet lyktes så godt at dette alternative synet ikke lenger har noen plass i offentligheten, med det resultat at lesere på 2000-tallet mister en vesentlig del av konteksten bare ved å lese et

løsrevet utdrag fra *Leviathan*. Hobbes' motstandere arbeidet nemlig for parlamentarisk styre, og argumenterte for at frihet er begrenset, ikke bare av faktisk hindring, men også bare det å vite at man er avhengig av andres godvilje: Det å vite at noen kan gripe inn i dine anliggender uten å ta hensyn til dine interesser, begrenser friheten din. Personlig frihet blir dermed ikke en rettighet, men en nåde du er blitt gitt (Skinner 2006: 402-403). Så lenge det er en mulighet for at den kan bli trukket tilbake eller ignorert, er man derfor ikke fullstendig fri⁶.

USA har gjort dette til det viktigste begrepet, mens styresettene i Europa i stor grad er basert på tillit til styresmaktene, nettopp tillit til at de ikke vil gripe inn i din frihet. Motstanderne av monarkiet mente det særlig er to elementer som begrenser deg hvis du lever under vilkårlig makt: (a) Hvis du har store talenter men lever under en monark som er sjalu på andre har du ikke noe annet valg enn å holde disse talentene skjult så mye som mulig, og (b) at du vil mangle friheten til å la være å si eller gjøre visse ting. Dersom en absolutt hersker ber en om råd, er man nødt til å være enig i eller applaudere herskeren uansett. Essensen her er at man i disse tilfellene langt fra blir truet, men selve vissheten om at man er avhengig av godviljen til den som styrer er nok til at man gjør det som forventes av en (Skinner 2006:407). Frihet kan altså kort oppsummert, også bety fravær av avhengighet, eller mer spesifikt, det å ikke kunne bli utsatt for vilkårlig makt⁷. Skinner knytter de humanistiske verdienes økende popularitet i renessanse-England til interessen for den neo-romerske forståelsen (Skinner 1998: 11-12).

Frihet: Fravær av avhengighet/vilkårlig makt. Enhver hersker som kan utsette undersåttene for sin vilkårlige makt fratrar dem friheten.

⁶ Konteksten for diskusjonen var også at Karl I gjentatte ganger hadde fengslet, til og med henrettet folk uten grunn, og tvunget andre til å ta opp lån fra ham (Skinner 2006: 403).

⁷ For videre diskusjon rundt dette, se for eksempel Shapiro (1989).

2.1.3 Positiv frihet

Når Isaiah Berlin snakker om positiv frihet, handler det om å være sin egen herre. I stedet for å snakke om størrelsen på rommet hvor man er fri, er spørsmålet i stedet ”Hvem eller hva styrer meg?”. Han beskriver det (positivt) frie mennesket som et som kan begrunne egne valg med egne verdier og mål, som er en selv på sitt beste, på sitt mest rasjonelle og ”høyverdige”. Denne todelingen av mennesket kan utvides til å mene at det ekte selv er noe mer enn individet, mente Berlin, og han advarte mot å fremme positiv frihet på bakgrunn av hvordan det har blitt misbrukt av totalitære regimer. Uavhengig av målet med definisjonene, mener Quentin Skinner at Berlin lykkes i å etablere positiv frihet som et eget konsept. Når han kommenterer Taylors utlegging om positiv frihet skriver han blant annet:

“...what underlines these theories of positive liberty is that human nature has an essence, and that we are free if and only if we succeed in realizing that essence in our lives. This enables us to see that there will be as many interpretations of positive liberty as there are different views about the moral character of humankind⁸” (Skinner 2006: 400).

I artikkelen ”Sosiologi og frihet” (2005) definerer Sosiolog Gunnar C. Aakvaag fem ulike former for frihet som kan karakteriseres som positive forståelser. Disse har hver sin individforståelse og ideologiske bakgrunn: Idealistisk frihet, frihet som selvrealisering, frihet som kreativitet, som valgfrihet og en postmoderne forståelse av frihet. Jeg vil kort gå gjennom disse for å vise noe av mangfoldet innen den positive tradisjonen. Den postmoderne forståelsen er imidlertid for lite utbredt til å kunne tenkes å ha noen rolle i mainstream-politikken, og vil ikke tas med her.

Idealistisk frihet

Individet: Det idealistiske frihetsbegrepet er særlig utviklet som det

⁸ Skinner argumenterer først og fremst for logikken i begrepet, og betydningen av to konsepter framfor ett. Han nevner lenger ned at han synes det er litt selvrettferdig å mene det finnes én essens, og ett mål for alle mennesker.

humanistiske motsvar til den moderne naturvitenskapens mekanistiske verdensbilde, fysikkens kausalitetsbegrep og det naturalistiske menneskesyn (Aakvaag 2005: 162). Istedet betones menneskets dualistiske natur. Et fritt individ orienterer sine handlinger etter høyverdige verdier, idealer og prinsipper, og er dermed på høyde med det beste i seg selv. Først når menneskets biologiske natur og inklinasjoner underlegges plikten, samvittigheten og samfunnsverdiene, kan det sies å være fritt (Aakvaag 2005: 162-163). «Liberty is the daughter of authority properly understood [...]. To be free is not to do what one pleases; it is to be master of oneself, to know how to act with reason and to accomplish one's duty» (Durkheim 1956: 89-90).

Idéhistorisk bakgrunn: Denne tradisjonen stammer fra pliktetikerer Immanuel Kant og hans skille mellom det "noumentale" (åndelige) og det "phenomenale" (fysiske). Mennesket bør la seg styre av det rasjonelle for å være frie. Nykantianeren Emile Durkheim viderefører hans tankegang og inkorporerer den i sin normfunksjonalistiske teori. Han ser for seg at individet fødes som biologisk vesen, og sosialiseres inn i det åndelige. Det åndelige er derfor den samfunnsmessige, moralske delen av mennesket, mens det kroppslige er det egoistiske, egeninteresserte. Disse to er konstant i konflikt, og for å opprettholde samfunnet er mennesket nødt til å gjøre store ofre (gjennom å fortrenge lystene)(Aakvaag 2005: 163). Talcot Parsons har inkorporert arven fra Durkheim og videreført det idealistiske frihetsbegrep innen dagens sosiologi. (Aakvaag 2005: 163-164). Individets frihet er det samme som sikrer orden i samfunnet gjennom solidaritet og samhold. I en og samme operasjon frigjøres individet fra naturens kausalkjeder og samhandling mellom individer harmoniseres. Frihet og orden er dermed ikke motsetninger, og harmoni er mulig.

Frihet: Å gjøre valg uavhengig av de "lave" lystene.

Frihet som selvrealisering

Idéhistorisk bakgrunn: Denne tankegangens springer ut av Aristoteles' lære om en tings vesen som en form som skal utfylles. Den ble videreutviklet og av Charles Taylors ekspressivisme, som går ut på at hvert menneske har en kjerne den bare klarer

å aktualisere gjennom å uttrykke det i et ytre medium. En god illustrasjon er den klassiske romantiske forestillingen om forholdet mellom kunstner og verk – at kunstverket er et produkt av kunstnerens essens, men samtidig at kunstneren blir mer klar over sin essens gjennom å arbeide med kunstverket. Når mennesket arbeider, og dermed omformer den ytre virkelighet, kommer det samtidig til klarhet om seg selv, arbeidet virker tilbake på det. ”Arbeidet viser mennesket hvem og hva det er” (Aakvaag 2005: 166) . Marx tar med seg det romantiske selvrealiseringsbegrepet inn i sosiologien gjennom å knytte det til arbeidet. Arbeidet er artsspesifikt for mennesket, mener han, ettersom mennesket må arbeide for å overleve. Men i tillegg til å tilfredsstille de biologiske behovene, omformer det arbeidende mennesket selv en del av virkeligheten, og denne virksomheten virker tilbake på og former arbeideren på en positiv måte. Men forutsetningen er at arbeidet er selvstyrt, og Marx’ kritikk av det kapitalistiske samfunnet er nettopp at arbeidet ikke er selvstyrt, og at arbeideren må selge seg som en vare på et marked. Denne tankegangen er siden blitt videreført av Lukacs, Adorno, Horkheimer, Marcuse og Sartre (Aakvaag 2005: 166-167).

Individet: Selvet er i utgangspunktet en uutviklet essens eller kjerne, det ligger som et potensial, som det er individets oppgave å virkeliggjøre.

Frihet: Man er fri hvis man lever autentisk, altså at det er samsvar mellom en indre kjerne (som stadig er i utvikling) og ytre virksomhet. Å leve ”inautentisk” vil si å i for stor grad styres av plikt eller lyst, i stedet for av sitt ”egentlige jeg” (se under). Et godt eksempel er det å velge utdanning etter evner og følelse av ”kall”, altså at man bruker utdanningen til å realisere sine talenter i stedet for å velge etter lyst (minste motstands vei) eller plikt (forventninger fra foreldre)(Aakvaag 2005: 165). Dersom arbeidet er selvstyrt, er det også en mulig vei for selvrealisering.

Frihet som kreativitet

Individet: Individet er kreativt og refleksivt og konstruerer individuell og kollektiv handling gjennom en tolkning av de situasjonene det havner i. De har altså ikke bare

passivt internalisert samfunnets verdier og normer, men de er aktivt med på å gi en situasjon mening og orden. Roller finnes, men individet har en avstand til sin egen rolle, og improviserer og delvis overskrider rolleforventningene (jamfør Goffman). Rollen blir dermed mer en ressurs enn en begrensning.

Idéhistorisk bakgrunn: Frihet som kreativitet springer ut av ideen om ”den amerikanske drømmen”, og kom som en reaksjon på funksjonalismens idé om at samfunnets normer er bærer av friheten og samtidig ordnende instans for samfunnet. Blumer, Berger og Garfinkel (betegnes som mikrointeraksjonister) mente den sosiale realitet i virkeligheten skapes nedenifra og opp, og ikke motsatt, slik funksjonalistene syntes å mene. Man kan også se elementer av romantikkens genidyrking under denne tradisjonen.

Frihet: Å ha fantasi, makt og tiltaksevne nok til å frambringe noe nytt. Friheten er det nye, det overskridende.

Valgfrihet (eksistensialistisk frihet)

Individet: Menneskets bevissthet gir det en særegen måte å eksistere på. Man er ”dømt til frihet” (kan ikke velge det bort), og gjøre hva man vil uavhengig av sosial bakgrunn. Individet er ikke underlagt historien, men kan bestemme sin egen skjebne. I Sartres bilde er mennesket et fritt handlende og målrettet vesen, fullstendig ansvarlig for sine gjerninger, som har et grunnleggende konfliktfylt forhold til andre. Verdier er subjektive, men friheten kan ikke skilles fra menneskets væren: ”Mennesket er på ingen måte *først*, for *etterpå* å bli fritt – der er ingen forskjell mellom menneskets væren og dets ”væren-fri”” (Sartre 1966: 107).

Idéhistorisk bakgrunn: Frihet som valgfrihet kommer fra kristen teologi fra og med Augustin, og går via Pascal og pietismen til Kierkegaards subjektive kristendomsforståelse: subjektiviteten er sannheten. Tankene ”sekulariseres” gjennom Heidegger og eksistensialisten Sartre. Mennesket er født fritt, men lever seg ofte så

dypt inn i en sosial rolle at de identifiserer seg fullstendig med den. Da lever man i ”ond tro” i følge Sartre, man fraskriver seg ansvaret for sitt eget liv, og flykter fra friheten. Inspirert av Nietzsche hevdet Weber at vesten lever i en avmytifisert virkelighet uten allment forpliktende metafysiske eller religiøse orienteringspunkter. Dermed må individene selv velge livssynet de skal ha som basis for sitt livsprosjekt, noe som fører til kulturell differensiering innen ett og samme samfunn (Aakvaag 2005: 172-173).

Frihet: Frihet er å foreta valg, og aktivt og forpliktende velge sitt livsprosjekt under full visshet om at man kunne valgt å leve på en annen måte (Aakvaag 2005:172).

2.2 Frihet, likhet og brorskap i første, andre og tredje republikk.

Den ”demokratiske treenigheten” *frihet, likhet og brorskap* var ikke en konsolidert enhet under revolusjonen slik man kan få inntrykk av. Selv om mottoet riktignok ble brukt under revolusjonen, var det langt fra enerådende, og andre kombinasjoner av tre⁹ eller flere ord ble minst like hyppig brukt (”Nasjonen, loven, kongen”, ”Frihet, union (enhet), likhet”, ”Union, styrke, dyd”, ”Styrke, likhet, rettferdighet”)(Ozouf 1998:80). Først på 1870-tallet ble frihet og likhet uløselig knyttet med brorskap, og i 1880 ble det bestemt at de republikanske verdiene skulle inngraveres på alle offentlige bygninger (Ozouf 1998: 78). Etter dette har imidlertid de tre verdiene hatt en trygg status som nasjonalmotto.

Derimot har tolkningen av de tre begrepene variert, og det har vært flere diskusjoner rundt hvor forenelige de tre verdiene er. I hovedsak har argumentene gått ut på at det er en motsetning mellom det som ofte ble regnet som individualistiske begreper, nemlig ”frihet” og ”likhet”, og det kollektive begrepet ”brorskap” (Ozouf 1998: 89).

⁹ Abbed Grégoire var uenig i at frihet kom først og fikk mest vekt, og uttalte i september 1791 at ”religionen bringer oss brorskap, likhet, frihet” (Ozouf 1998: 89).

Denne diskusjonen har hatt store konsekvenser for hvordan høyre og venstresiden har argumentert for frihet.

2.2.1 Den første republikken

”Likhet” og ”frihet” var blant favorittordene til de intellektuelle på 1700-tallet, og ble mye brukt under revolusjonen. Eden fra 10.august 1792 lød for eksempel: ”Jeg sverger å være lojal mot nasjonen og å opprettholde verdiene frihet og likhet, og forsvare dem til min død”¹⁰ (Ozouf 1998: 81). Disse to ordene ble også vektlagt i den jakobinske 1793-erklæringen. ”Frihet” og ”likhet” ble ofte sidestilt med andre verdier, og i den sistnevnte erklæringen sto de sammen med ”sikkerhet” og ”eiendom”, men ikke med brorskap (Ozouf 1998: 80”-81). Brorskap var heller ikke nevnt i menneskerettighetserklæringen fra 1789¹¹. Mens motsetningen mellom frihet og likhet på den ene siden, og brorskap på den andre altså ble debattert, fantes det likevel tallrike skrifter som mente å finne en perfekt sammenheng mellom frihet og likhet. Disse var ofte basert på en forståelse av negativ frihet som uavhengighet av vilkårlig maktbruk, og likhet forstått abstrakt, som om loven er et punkt i midten av en sirkel, og alle står rundt, i lik avstand fra sentrum. Frihet og likhet ble da uadskillelige: Likhet for loven, i form av lik beskyttelse og lik straff var en forutsetning for friheten, og det at loven er universell sikrer at likhet og frihet harmonerer (Ozouf 1998:85). Ozouf beskriver brorskap som på et annet nivå en likhet og frihet. Det handler mer om plikter enn rettigheter, mer om emosjonelle bånd enn statutter, mer om harmoni enn kontrakt, mer om det kollektive enn det individuelle, det fysiske snarere enn det intellektuelle, mer religiøst enn juridisk, mer spontant enn kontemplativt (Ozouf 1998: 86-87).

Under den første republikken ble sentrale politiske tradisjoners forhold til grunnverdiene befestet, direkte i forhold til motsetninger mellom de republikanske

¹⁰ ”I swear to be loyal to the Nation and to uphold liberty and equality or else die defending them”.

¹¹ Historiker Alphonse Aulard mente mottoet ble til i tre faser, at hver av dem tilsvarte en prosess i revolusjonen: Frihet i 1789, likhet i 1792 og brorskap i 1848 (Ozouf 1998: 83).

verdiene. For både høyresiden og venstresiden forventet kaos og uorden dersom rettigheter ble befestet uten et annet element som ville holde samfunnet sammen. Løsningen ble henholdsvis autoritet (orden) og brorskap. De liberale holdt rettighetene frihet og likhet som de viktigste verdiene, forutsatt at likhet ble tolket som lik beskyttelse framfor lik (enjoyment). Den jakobinske forståelsen av likhet, som likt resultat ble betegnet som ”usivilisert” av Madame de Stäel. Brorskap så de ikke som en sentral verdi (Ozouf 1998: 91).

På motsatt side mente de som skulle bli forløperne til sosialismen at frihet som uavhengighet var en illusjon fordi det å snakke om uavhengighet var en negasjon av samfunnet. De mente det ikke kunne være noen reell frihet uten at det bidrar til generell velferd for alle. Denne ideen har satt seg i den sosialistiske tradisjonen, og blitt deres bidrag til verdidebatten (Ozouf 1998: 91). Mer overraskende er det kanskje at de var skeptiske til likhet. De så enten på det som den utopiske sosialisten Charles Fourier, som orkestrering, altså en begrensning av individets rike mangfold, eller som Henri de Saint-Simon, ofte kalt den franske sosialismens far, som tolket det som utjevning, som det motsatte av rettferdighet. Utopiske sosialister stilte seg utelukkende bak brorskap, den sosiale varianten av kjærlighet, som var forutsetningen for frihet og likhet. Som ”moren” til frihet og likhet, kunne brorskap alene holde et samfunn sammen (Ozouf 1998: 91-92).

Da landets motto ble diskutert på slutten av 1790-tallet etterstrebet man å opprettholde forbindelsen til 1789, og lengre bakover, til opplysningsfilosofene i tiårene før. Man valgte da frihet, likhet, orden, med frihet og orden som de viktigste verdiene. Revolusjonært brorskap var for truende for landets orden, og likhet var bare akseptert dersom det handlet om like rettigheter, og måtte plasseres mellom sine to ”respektable” følgesvenner. Men da Napoleon Bonaparte kom til makten i 1799, måtte også dette vike for hans foretrukne motto: ”Frihet, offentlig orden”.

2.2.2 Den andre republikken

Mottoet i det republikanske monarkiet av 1830 var ”frihet og orden”, og som Ozouf påpeker utgjør ”og”-et en forsoning mellom de to, og gir litt mer rom for friheten, mens Napoleons motto nærmest kan leses som om frihet og offentlig orden betyr det samme (Ozouf 1998: 92).

Brorskap var den viktigste verdien i 1848. Frihet, likhet og brorskap ble gjort til en del av 1848-konstitusjonen, men det var snarere ordene enn ideene som var igjen fra revolusjonen. For disse ble alltid moderert med forsikringer om sosial stabilitet. Ord som familie, eiendom, arbeid og offentlig orden gikk igjen når de tre ordene ble nevnt. Og i 1852 beordret Napoleon III at de skulle fjernes fra offentlige bygninger, og begrunnet ordren med at de kun ble brukt i perioder med uorden og borgerkrig. Igjen ble ”frihet, offentlig orden” trukket fram som landets hovedverdier, og i desember 1852 ble Frankrike igjen et keiserrike.

2.2.3 Den tredje republikken

Det ideologiske grunnlaget for den tredje republikken var en fusjon mellom negativ og positiv frihet. På den ene siden - offentlige og private institusjoner hvor staten ikke kunne intervensjonere, henholdsvis pressen og privat eiendom, og på den andre siden frigivelsen av folks talenter og kreativitet for å fremme deres selvrealisering. Disse prinsippene har siden forblitt en sentral del av fransk offentlig lov. Men dette er altså motsatt av filosofen Alexis de Tocquevilles liberale syn, som frihet som noe spesifikt privat (Hazareesingh: 2001: 283).

Med den tredje republikken i 1870 kom den såkalte demokratiske treenigheten fram igjen, selv om noen tok til orde for å redusere det til kun ”frihet”. Men det var altså først på 1870-tallet at det begynte å sette seg som et slags slagord, og Jules Ferry var sentral når det gjaldt å sette likhet som første og øverste prinsipp. I 1889 ga han en tale om republikkens utdannende misjon, hvor han uttalte at religionsfrihet og friheten til å søke sannhet og drive vitenskap var det viktigste godet, og måtte voktes godt,

særlig ettersom kristendommen fordømte alt dette (Ozouf 1998: 108). Brorskap var et ord som på denne tiden ble forbundet med kristendommen, og det viktigste som skjedde for å gjøre ordet mer spiselig for republikanerne, var at det etter hvert oppsto en semantisk tilnærming mellom ”brorskap” og ”solidaritet”. For eksempel ble det vanlig at man kunne skifte ut ”brorskap” i det republikanske mottoet med ”solidaritet”, og i flere tekstbøker sammenfalt definisjonene av de to ordene. Léon Bourgeois og Albert Métin uttalte at ”alle borgere må samles av brorskapet, eller for å si det *tydeligere*, av gjensidig solidaritet¹²” (Ozouf 1998: 109, deres utheving). Begge ordene betød altså samhold, men solidaritet hadde en svakere undertone av følelse, og hadde heller ikke de samme kristne konnotasjonene.

Filosofen Alfred Fouillé ga det teoretiske grunnlaget for å rettferdiggjøre den nye definisjonen. Brorskap var plikten til å gi hver person det han eller hun fortjener i gjengjeld for individets innsats for, og solidaritet med, samfunnet som helhet. Altså var det en kvasi-kontrakt, som forutsatte at et sosialt bånd allerede eksisterte, men som man fritt kunne gi sin godkjenning til når samfunnet var konstituert. Dermed hadde man løst floken: På den ene siden hadde man ”frihet-likhet”, som forutsatte plikter til samfunnet, på den andre, ”brorskap-solidaritet”, som inkluderte gjensidige rettigheter. Dermed hadde man ikke bare sammenfall, men konvergens og identifikasjon mellom elementene i mottoet (Ozouf 1998: 110). Tekstbokforfatteren Paul Bert forklarte sammenhengen for skolebarn på denne måten: ”Hvis du tar bort en av de tre vil ikke lenger de to gjenværende være meningsfulle. Uten frihet kan likhet være det mest forferdelige slaveri, for under en tyrann er alle like. Uten brorskap leder frihet til egoisme¹³”.

Til slutt ble altså de tre elementene i det republikanske mottoet forent og satt i sin ”rette” rekkefølge. Individets rettigheter og realitetene ved å leve i et samfunn ble

¹² ”All citizens must be united by fraternity, or, to put it *more properly*, by mutual solidarity.”

kombinert (Ozouf 1998: 110). Selvsagt var det innvendinger mot denne tolkningen også, men motstanderne hadde ikke en institusjon bak seg, i motsetning til de som støttet denne forståelsen, og det fikk mindre konsekvenser. Ozouf beskriver at mottoet på denne tiden hadde en såpass solid plass i den nasjonale bevisstheten, at folk uriktig trodde det hadde eksistert mye lenger (Ozouf 1998: 112).

2.2.4 I ettertid

”Frihet, likhet og brorskap” ble utfordret som hovedmotto en siste gang da Vichy-regimet under andre verdenskrig erstattet det med ”Arbeid, familie, fedreland”. De lånte det fra Oberst de La Roque, lederen av ytre høyre-partiet Ildkorset (Croix de Feu), som på sin side ville unngå ordspråket han forbandt med sosialistpartiet. Statsminister Philippe Pétain forlot likevel ikke helt det gamle mottoet. Da han skulle forklare ”framtidens sosialpolitikk” 15. september 1940 sa han at man trengte ekte frihet, som trives under beskyttelsen av en aktpågivende autoritet, ekte likhet, som krever et rasjonelt hierarkis disiplin, og ekte brorskap, som forekommer innen naturlige grupper (sitater fra ”*La revue des deux mondes* 1940, i Ozouf 1998: 112). Denne nytolkningen var på den ene siden en radikal nytolkning av all tidligere betydning mottoet er blitt tilskrevet, men også en hyllest til dets varige kraft (Ozouf 1998: 112). Imidlertid kan man kjenne igjen ideen om frihet under en autoritær leder fra Bonapartismen. Etter hvert som de enkelte av de tre begrepene virker mer og mer uunnværlige har det igjen kommet et større fokus på dilemmaet med å forene dem, de adskillende, individualistiske ”frihet” og ”likhet” med det samlende ”brorskap”(Ozouf 1998: 114).

¹³ ”If you take away any of the three, the remaining two no longer makes any sense. Without liberty, equality can be the most abominable form of slavery, for under a tyrant everyone is equal. Without fraternity, liberty leads to selfishness.” Fra *L'instruction civique*.

2.3 Frihet og autoritet

Den republikanske høyresiden har tradisjon for å knytte frihet til autoritet. Dette begrepet har også en lang historie, og før vi går videre, må autoritet defineres.

Alle krav om endringer i et samfunn vil støte på autoritet i ulike former, som en treghet i systemet. Autoritetsforhold er en viktig del av det bindingsverk som føyer grupper og institusjoner sammen og muliggjør et ordnet samfunnsliv. Derfor må man klargjøre 1) hva autoritet består i og 2) hvordan det legitimeres.

Etymologisk sett kommer ordet fra det latinske "auctoritas" som betyr "vilje", "makt", "myndighet". Dette er igjen avledet av "auctore" som betyr "den som igangsetter noe", "som gjør noe først eller uttaler noe", "leder", "rådgiver" eller "hjemmelsmann". Autoritetsbegrepet ble først brukt til å begrunne den religiøse åpenbaringstro, dernest til å legitimere den framvoksende statsmakts krav på lojalitet. Denne bakgrunnen har preget ordets senere bruk (Pax Leksikon 1978).

Det er også vanlig å skille mellom *de jure* og *de facto* autoritet. Hvis autoriteten er *de jure*, er den fastlagt og håndhevet av juridiske institusjoner. Er det snakk om *de facto* autoritet vil den være en integrert del av kommunikasjonsforhold. Det er det siste man snakker om når man bruker uttrykket "naturlig autoritet". Noen ser autoritet *de jure* som en utgave av *de facto* autoritet, grensen mellom de to er uansett flytende, og det ene vil stort sett forsterke det andre (Pax Leksikon 1978). I en stat vil altså presidentens embete gi autoritet *de jure*, mens personlige egenskaper vil styrke autoriteten *de facto*.

Ordet "autoritet" inneholder en form for innflytelse, og kan defineres som en relasjon mellom A og B der det er underforstått at B godtar den ordningen som gir A rett til å gjøre sin innflytelse gjeldende overfor B, og hvor innflytelsen ikke er forbundet med tvangsmakt. Det er to vanlige forståelser av forholdet mellom autoritet og tvang. Den første ser på autoritet som fordekt tvang. Innen denne forståelsen kan man ikke bedømme utfra atferd om autoriteten "aksepteres" fordi trusselen om tvangsmakt alltid er der. Dersom det er langvarig autoritetsutøvelse uten at noen gjør opprør, er

det fordi de har internalisert sin rolle, og jamfør Hegels herre-knekt-relasjon forstår knekten seg selv med herrens begreper. Negativ frihet slik Thomas Hobbes definerte det vil ikke fange opp dette nivået, ettersom Hobbes fokuserte på ytre hindringer, og mente frykt kunne være forenelig med frihet. Uttrykk som ”de herskende tanker er de herskendes tanker” fra marxismen vil falle inn under denne forståelsen.

Den andre forståelsen ser på autoritet som noe eget, som kjennetegnes av fravær av tvang. Autoritet slutter der tvangsmakt begynner, og selv en trussel om tvang gjør at man ikke lenger kan snakke om kun autoritet. Blant disse er Bertrand de Jouvenel, som definerer autoritet som ”(..) evnen til å fremme enighet. Å følge en autoritet er en frivillig handling. Det er i enhver stat en margin av lydighet som bare oppnås ved bruk av tvang eller ved hjelp av trusselen om tvang: det er denne margin som går på tvers av friheten og som demonstrerer autoritetens fallitt.” Autoritet er alternativet til vold og overtalelse med argumenter. Fordi innflytelsen defineres som autoritet bare hvis det ikke handler om tvang, er denne typen autoritet er forenelig med negativ frihet. Men fordi også en trussel om tvang er nok til å definere det som noe annet, blir det litt vanskeligere. Hobbes mente som vi har sett at selv om du vet at en handling vil føre til straff, har man fortsatt friheten til å velge, mens Bentham var mente det var tvang dersom man får det verre om man trosser viljen til den som truer. Trussel er stadiet før selve tvangen eventuelt finner sted, og det kommer nok an på alvorlighetsgraden av trusselen om det bør defineres som tvang eller som en mulighet til fritt valg.

De som mener all autoritet er fordekt tvang skiller ut et autoritetsforhold mellom lærer og elev, foreldre og barn som et særlig tilfelle, ettersom de er etablert med et begrenset mål for øye. De er dessuten begrenset i tid, og tar sikte på å gjøre seg selv overflødig. I tillegg er autoriteten rasjonelt begrunnet, gjennom overbevisning ved hjelp av argumenter framfor henvisninger til en overlevert form som et embete eller en rolle (Pax Leksikon 1978).

Hvorvidt autoritet aksepteres, kommer an på om den regnes som legitim.

Max Webers teorier om legitim autoritet har fått stor betydning. Tanken er at dersom autoritet skal oppleves som bindende, må den samtidig oppleves som legitim. Han beskriver tre legitimeringsgrunnlag: Karismatisk (av gresk: nådegave), tradisjonelt og legalt-rasjonelt. Disse vil ofte gli over i hverandre, men kategoriene er overdrevne idealtyper som beskriver et herredømmeforhold mellom tre nivåer: Hersker/øverste leder, en administrativ enhet og undersåttene. En karismatisk autoritet vil foregå mellom en profet, hans nære disipler og massen av tilhengere. En tradisjonell autoritet vil omhandle forholdet mellom en konge eller et parlament, det kongelige embetsverk og hans undersåtter. Til slutt vil legal-rasjonell autoritet være en del av forholdet mellom et lovgivende organ, regjeringsbyråkratiet og borgerne i landet (Pax Leksikon 1978).

Mens legal-rasjonell autoritet, som navnet tilsier er den mest fornuftsbaserte, baserer karismatisk autoritet seg på lederens særlige innsikt eller overnaturlige evner. Men hvorvidt lederen faktisk innehar disse egenskapene er ikke viktig. Så lenge tilhengerne tror han har det, betegnes det som karismatisk autoritet (Pax Leksikon 1978). I et demokrati er autoriteten altså legal-rasjonell. Men det er mangfoldige forhold i historien hvor en demokratisk leder gjør et demokrati til et karismatisk diktatur. Demokratier står således mellom disse to posisjonene, det mer tungroddede lovbaserte styresettet og et system som gir sterk makt til lederen, og som gir større handlingsrom.

3. Opprinnelsen og utviklingen av høyre og venstre i frankrike

Det vil alltid være en overlevering av kunnskap eller tanker fra en generasjon til den neste, og i mange tilfeller vil det oppstå forandringer i disse tankene etter hvert som tiden går. I det politiske feltet vil ideer primært overleveres innad i de ulike partitradisjonene. Forståelser av frihet vil være en del av dette, og for å kunne gjøre en analyse av frihetsbegrepets innhold hos de forskjellige tradisjonene i dag, er det nødvendig å vise utviklingen i partienes ideologi.

Det å definere en partitradisjon er alltid vanskelig. Partienes navn varierer ettersom politikken utvikler seg og omformes, og utfra sentrale aktørers personlige strategier. Selv de partiene som bærer samme navn over lengre tid endrer seg. Mens ytre høyre i Frankrike i dag er et protestparti som fremmer nasjonal identitet, var det monarkistene som ble betegnet som det ytre høyre på slutten av 1800-tallet (Bernard 2007: 7-8). Likevel er det mulig å identifisere sentrale ideologiske strømninger, og skissere utviklingen av disse strømningene mens man holder et øye på konteksten. Revolusjonen markerer overgangen til det demokratiske Frankrike og noen tankesett ble etablert som fortsatt er virksomme i dag. Derfor vil det være naturlig å begynne der når man skal redegjøre for utviklingen av de politiske tradisjonene.

Revolusjonens mål var å avvikle føydalstatens privilegier, og ekskludere folkets fiender, overklassen, fra samfunnet. Det logiske resultatet av dette var politisk likhet, og dette ble begrunnelsen for lik stemmerett for alle menn. Republikanerne bygget sine ideer på Jean-Jacques Rousseaus tanker om "folkeviljen", som går ut på at man forstår statsdannelser som en pakt individene inngår for å beskytte sin frihet og sine rettigheter. Dermed overdrar man ikke sin vilje til en hersker som hos Thomas Hobbes, men til en allmennvilje som er rettet mot det felles beste, og som er noe annet enn en sum av enkeltviljene. Allmennviljen er en abstrakt størrelse som den utøvende makt skal være et organ for og er avhengig av (Store Norske Leksikon [online]). På

denne måten sikres individets frihet gjennom at den utøvende makten styres etter folkeviljen. Den universalistiske ideologien ga plass til det vertikale forholdet mellom folket og staten som fortsatt er typisk i Frankrike. "Folket" ble den eneste legitime gruppen, og andre sammenslutninger basert på sosioøkonomiske forhold, religion eller region underminerte nødvendigvis folkeviljen¹⁴ (Lefebvre 2003: 21). En fragmentering av folket utgjør derfor en trussel, og dette har også ført til at sosiale, sosioøkonomiske og kulturell pluralisme har blitt undertrykket fordi det ble sett på som antirepublikansk (Lefebvre 2003:21, 27). Likhet ble i stor grad tolket som likhet for loven.

Fordi det ble satt likhetstegn mellom borgerrettigheter og stemmerett ble imidlertid andre rettigheter oversett. Det fantes for eksempel ingen yringsfrihet og forsamlingsfrihet i Frankrike mange tiår etter revolusjonen (Lefebvre 2003: 21). Det ble dessuten lett å se bort fra sosial og økonomisk ulikhet. Velferdsgoder og personlig formue så vel som handelsorganisasjoner luktet for mye av *ancien régime* (det gamle regimet), og ble sett på som en trussel mot det nye samfunnet. Det var ikke før 1884, 1886 og 1901 det ble lov med interessegrupper (deriblant partier). Det universalistiske, anti-partikulære prinsippet kombinert med en sterk vertikal stat står fortsatt sterkt i Frankrike. Det er fortsatt ikke noe arbeiderparti og velferdsordninger som er blitt implementert uten særlig diskusjon med partiene. Resultatet er at streiker og demonstrasjoner lenge var den eneste kanalen det franske folk har kunnet bruke for å uttrykke misnøye (Lefebvre 2003: 25). Frihet rundt revolusjonen ble tolket som en individuell rettighet man hadde overfor maktapparatet (negativ frihet), samtidig som friheten var sikret dersom folkeviljen var avgjørende for det politiske (neo-romersk frihet).

¹⁴ Herfra stammer også Frankrikes skepsis til USA der interessegrupper utgjør grunnelementene i samfunnet, og ikke folket som helhet, sett med franske øyne.

Den franske høyresiden har gjennom 1800-tallet knyttet frihet til orden og definert det negativt, frihet fra andres vold, slik at man kan leve i fred. Sosialistene har vært mer opptatt av at friheten skal gjelde alle, gjennom å være basert på likhet og brorskap, og at de har forbundet friheten med individets selvutvikling, altså positiv frihet. Etter 1950 har høyresiden vært dominert av gaullister og arvtagerne av orleanismen (UDF, MoDem). Jeg vil imidlertid ikke gå gjennom sistnevnte tradisjon, ettersom Sarkozy er gaullist, og hans politikk vender seg mer mot ekstreme høyrevelgere enn sentrum. I analysen i neste kapittel bør man imidlertid ha i bakhodet at offentlig orden også appellerer til ”ny-orleanistenes” velgere.

3.1 Den franske høyresiden på 1800-tallet

Frankrike har aldri, som Storbritannia og Norge, hatt ett konkret liberalistisk parti. Ideene om individets ukrenkelighet, sosial orden basert på eiendom, begrensning på offentlig makt og sekulær utdanning var til stede i flere grupperinger (Hazareesingh 1994: 208). René Rémond identifiserer tre strømninger innenfor høyresiden fra 1815 som alle har attributtene til egne politiske tradisjoner, det vil si et eget tankesystem, et eget temperament og et eget klientell, altså typiske velgere. Den første, legitimismen, låner sin doktrine fra de kontrarevolusjonære ultra-royalistene. Den andre, orleanismen, var og er konservativ og liberal, mens den tredje best kan forstås som en blanding ulike elementer under nasjonalisme-fanen, som bonapartismen var en forløper for. Disse tradisjonene har ulik alder og ulik viktighet, men utgjør til sammen det som kalles den franske høyresiden (Rémond 1969: 30). I denne gjennomgangen av de tre tradisjonene vil jeg først redegjøre for bakgrunnen til tradisjonene, og så gå gjennom deres forhold til frihet, likhet, brorskap og orden.

3.1.1 1815-1830 Legitimistene/ Ultra-royalistene. Parlamentarismen som ufrihet. Ulikhet som naturlig

Legitimismen begynte som den kontrarevolusjonære Ultra-fraksjonen. Den ble ledet av greven av Artois, senere Karl X, og fikk tilnavnet ”ultra” fordi de krevde mer makt

til kongen enn kongen krevde selv. Ultra-royalistene idealiserte middelalderen, og arbeidet for å gjenopprette middelaldersamfunnet slik de så det for seg. Den naturlige orden hadde Gud på toppen, deretter kongen, kongefamilien, adelen, magistratene og til slutt folket. Revolusjonen truet nasjonens moralske renhet, og de hadde som mål å bringe ekte religion, dyd og rettferdighet tilbake til Frankrike (Skuy 2003: 88-89). François-René de Chateaubriand, som etter hvert ble ultra-royalist, definerte royalisme som ”legitimitet fulgt av alle sine minner, omgitt av årenes majestet; det representative monarkiet, støttet av store landeiere, forsvart av et sterkt aristokrati, styrket av alle moralske og religiøse makter”¹⁵ (Skuy 2003: 87).

Ultra-royalistene støttet Bourbon-kongefamilien. De var samtidig lidenskapelig opptatt av frihet, men de definerte ikke frihet på samme måte som de liberale. Ultra-royalistene skilte i stedet mellom formell og ekte frihet. De definerte formell frihet som abstrakt og falsk, mens den ekte var rotfestet i tradisjonen og bekreftet av historien (Rémond 1969: 52). Regjeringen ble sett på som et despoti, og for å gjenopprette de ”gamle” frihetene krevde de avskaffelse av parlamentet og andre undertrykkende institusjoner. De ville gi privilegiene tilbake til adelen og kirken og gjenopprette deres autoritet. Et annet krav de framsatte, var lokalt selvstyre, som ville svekke kongen, men styrke adelen (Rémond 1969: 53).

I 1820 gjorde mordet på den antatt siste arvingen av Bourbon-dynastiet at parlamentet innskrenket ytringsfriheten for å opprettholde lov og orden. Monarkiet måtte beskyttes fra de revolusjonære, noe ultra-royalistene sa seg enige i (Skuy 2003: 138). Deres organiske syn innbar at samfunnet var viktigere enn individene, derfor så de som deres plikt å hindre trusler mot monarkiet. Courvoisier, som var ultra-royalist, uttalte at en mulig ny revolusjonen truet religiøse institusjoner og folks politiske frihet. Trykkefrihet ble derfor opphevet, og kom ikke tilbake før på 1870-tallet (Skuy 2003: 146). Det er interessant å merke seg at det var trusselen om revolusjonære bevegelser

(uorden og umoral) som gjorde at de argumenterte for innsnevring av friheten. Det kan synes som om friheten de snakket om handlet mer om klassisk negativ frihet, det å kunne leve sitt liv i fred fra vold og opptøyer og at den hadde en mer personlig komponent enn det rent politiske, det å kunne velge hvem som styrer, jamfør den neoromerske forståelsen (frihet *fra* avhengighet).

Likhet var derimot fullstendig uforenelig med deres verdensbilde. Dette gikk ut på at alle levende ting utgjør en helhet, og at det ikke er noen stor forskjell på mennesker og andre naturlige organismer. Derfor måtte samme regler gjelde i menneskenes samfunn som i dyrenes, og fordi det er forskjeller mellom dyr, er det dermed forskjeller mellom mennesker. Historien bekreftet, mente de, at vellykkede samfunn var bygget på ulikhet. Det var dette revolusjonen hadde brutt ned. De hadde altså mer et sosialt enn et politisk mål. At alle uansett stand skulle få mulighet til å virkeliggjøre sine talenter, slik det positive frihetsbegrepet foreskriver, var altså ikke en del av denne ideologien.

Familien hadde en fremtredende rolle i det ultra-royalistiske idealsamfunnet, og de så for seg et samfunn der statsoverhodet nettopp fungerte som et familieoverhode. Tilsvarende skulle undersåttenes følelser til ham være som sønner til sin far, hvor hengivenheten dempet respekten og lydighet gikk over i aktelse. Det brorskapet dette skapte mellom subjektene, er en tydelig motsetning til det revolusjonære brorskapet, som var fritt valgt og bygget på en politisk selvbevissthet, og hvor nasjonen utgjorde rammeverket (Rémond 1969: 55). En hierarkisk forståelse basert på familiens oppbygging står altså i motsetning til en forståelse av individet utenfor familien, som forbrødrer seg med andre, og klarer å leve i harmoni.

Vektleggingen av familie er definerende for dem som tilhører høyresiden. På samme måte som barn veiledes av voksne, burde samfunnet innrømme hierarki mellom

¹⁵ "legitimacy accompanied with all its memories, surrounded by the majesty of the ages; the representative monarchy, supported by the great landowners, defended by a vigorous aristocracy, strengthened by all moral and religious powers."

grupper og gi autoritet til de øverste, altså adelen, og disse hadde også plikter overfor det samme samfunnet (Rémond 1969: 55). Ultra-royalistene hadde dessuten et sterkt forhold til kirken og ville gjenopprette dens ære og eiendom. Den politiske doktrinen og sosial-filosofien deres tok dermed opp i seg et religiøst perspektiv, og politisk og sosial konservatisme ble utfyllt av religiøs konservatisme (Rémond 1969: 57). Til sammen dannet dette et koherent system fra hvilket man nøye deduserte prinsipper for praktisk bruk, og dette systemet sto i full motsetning til de republikanske idealene.

Ultra-royalistene støttet imidlertid ikke Ludvig XVIII som var konge etter Napoleon Bonaparte, noe som gjorde at de, tross sin motstand mot en lovgivende makt, bestemte seg for å gå inn i regjeringen. De fikk makten på 1820-tallet og beholdt den i 6 år. Deres leder, Karl X fra Bourbon-familien, fikk makten i 1824. Men etter revolusjonen i 1830, ble Juli-monarkiet opprettet, og med det mistet de sin innflytelse. Legitimistene tok deres plass, men en del av tankegodset ble videreført hos legitimistene, og flere av ultra-royalistene ble etter hvert legitimister (Rémond 1969: 80). Imidlertid befant de seg hele tiden i opposisjon, og fikk ingen innflytelse nå som Orléans-grenen av kongefamilien satt ved makten. Siden da har strømningene ligget og ulmet, for å komme til overflaten ved en plutselig omveltning i det politiske systemet, som i 1871 og 1940 (Rémond 1969: 78-79). Og, kan man legge til, på 1980-tallet og framover.

3.1.2 1830-1848 Orleanismen. Konservativ, individualistisk liberalisme.

Revolusjonen i 1830 skapte to partier på høyresiden. Mens legitimistene så bakover til fortiden, innebar orleanisme først og fremst et moderne, sekulært syn på monarkiet og parlamentarisme. Under restaurasjonen satte de, i motsetning til ultra-royalistene, ikke likhetstegn mellom revolusjonen og terroren, men mellom revolusjonen, menneskerettighetene og *frihet, likhet og brorskap* (Skuy 2003: 92). Orleanistene fikk navnet fordi de støttet Orléans-grenen av Bourbon-kongefamilien, som kom til makten i 1830, men de aksepterte revolusjonen samtidig som tilknytningen til kongen ikke var

så sterk som navnet indikerer. Mens den ekstreme høyresiden mente historiens naturlige framgang ble avbrutt og reversert i 1789, mente orleanistene at det var forsøket på gjenoppbygning av monarkiet som representerte bruddet med det naturlige. For dem var Juli-monarkiet et skritt framover fordi det forente menneskerettighetene og monarkiet. Mottoet denne perioden var som nevnt ”frihet og orden”. Dette harmonerer med at orleanistene var opptatte av individet samtidig som de fryktet revolusjon. Men fraværet av likhet og brorskap og frykten for massene, gjør at det kan virke som om denne friheten skulle være forbeholdt de øvre deler av samfunnet.

En sentral del av tradisjonen var elitestyre, men lederne hos orleanistene var ikke bare adelige, som under ultra-royalistene, men ”fremragende borgere”, altså alle former for aristokrati, ved fødsel, formue og intelligens (Rémond 1969: 117). Pressefriheten og utdanning var de to søylene orleanismen bygget på, noe som kom til uttrykk ved at journalister og professorer fikk ministerposter. Juli-monarkiet var dermed noe i nærheten av et opplyst enevelde, i motsetning til ultra-royalistenes styre, som så på universitetenes virksomhet som indoktrinering, og kontrollerte det, i tillegg til at de sensurerte pressen (Rémond 1969: 119). Fordi orleanismen var liberalistisk i sine grunnprinsipper, var den også mer åpen for avvikende meninger (Rémond 1969: 119). De var tilhengere av negativ frihet i den klassiske forstanden når det gjaldt pressen (i det offentlige) og privatlivet, altså ikke-innblanding.

Orleanismen var sterkt preget av individualisme. Det filosofiske grunnlaget hvilte på at den individuelle fornuft skulle måle og bedømme sannheten. Denne rasjonalismen var ikke materialisme, men åndelig rasjonalisme. Man måtte vurdere det gode, det sanne og det skjønne. Rémond kaller det en ”diskret, tolerant og opplyst liberalisme” (Rémond 1969: 121). Denne medførte en motsetning til den katolske kirken og til kirkens autoritet, særlig fordi kirken fortsatt ikke oppmuntret til frie vitenskapelige undersøkelser. I tillegg var flere fremstående representanter for orleanismen

protestanter, eller gift med protestanter, så liberal protestantisme ble etter hvert en naturlig del av partiet.

Prinsippet om forsoning og kompromiss var essensen i orleanismen, og de så på parlamentarisme som kompromisset bygget inn i staten. For orleanistene var parlamentarisme var mer enn bare en praktisk måte å løse forholdet mellom ulike grener av den politiske makten. Rémond sier det så sterkt som at parlamentarisme var en livsform for dem. Men denne liberale og parlamentariske liberalismen var likevel ikke demokratisk, ettersom demokrati forutsetter like rettigheter. Orleanistene holdt fast på ulikheten som noe nødvendig, og så mot Storbritannia (som i tillegg var protestantisk) mens demokratene så mot USA. Den orleanistiske liberalismen drømte om en landadel som var mottakelig for talent, men som fikk styre sine egne ressurser ved hjelp av egne administrasjoner, og dominerende i forhold til det sentrale styret gjennom parlamentet (Rémond 1969: 123). Fra denne forståelsen av liberalismen var det ikke langt til konservatismen. Politisk liberalisme og sosial konservatisme møttes og definerte etter hvert orleanismen. Det avgjørende øyeblikket for foreningen av disse to søylene var valget av motstand framfor bevegelse, og orleanismen hadde sin unike forening av orden og frihet, sosial stabilitet og naturlig endring (Rémond 1969: 124).

Louis-Napoleon kom etter hvert på kant med de som hadde støttet ham i utgangspunktet, og orleanistene og den liberale delen av katolikkene oppdaget sin felles tilknytning til frihet, og brukte "frihet" som et felles slagord mot det autoritære regimet. De delte dessuten en positiv innstilling til bevegelse og nyskaping, og hadde det samme optimistiske synet på livet og en overbevisning om at forsoning er mer fruktbart enn ubøyelighet. De mindre liberale knyttet seg i stedet til ekstreme høyre (Rémond 1969: 152-153).

3.1.3 1848-1870 Bonapartismen. Folkeviljen (friheten) forvaltet av keiseren.

Napoleon Bonaparte kalte seg en "republikansk keiser" da han ble kronet i 1804. Han var mot føydalismen og adelens privilegier og mente hvert individs yrkesvei måtte bestemmes av talent, ikke av arv (Lyons 2000: 507). Samtidig styrte han etter et strengt hierarki, noe som i utgangspunktet gikk imot et nøkkelelement i de revolusjonære konstitusjonene, nemlig at et valgt lovgivningsorgan skal representere folkeviljen. Bonapartismen løste dette ved å hevde at den nasjonale suvereniteten var legemliggjort i de statlige institusjonene; viktigst for denne var Keiseren, deretter kom de andre institusjonene lenger nede i hierarkiet. Dette ble legitimert gjennom folkeavstemninger. (Rowe 2000: 510). Denne blandingen av autoritet, men likevel med en idé om individuell frihet, ble en egen politisk retning etter 1848-revolusjonen.

I 1848 ble reell universell stemmerett innført. Legitimistene og orleanistene vant til sammen 300 representanter, og dannet Ordensparitet for å sikre seg mot den revolusjonære venstresiden. Napoleon III ble valgt til president (Rémond 1969: 128-130). De brukte sin nyervervede makt til å innskrenke de stemmeberettigede til å gjelde alle som hadde bodd samme sted i minst 3 år. Dette var mens jernbanenettet ble bygget ut, noe som krevde store mengder mobile arbeidstagere, og de som var nederst på den sosiale rangstigen var avhengige av å flytte mye for å få arbeid. Derfor ble i praksis en tredjedel av befolkningen eliminert som velgere, og stemmeretten kunne derfor ikke lenger sies å være universell. Et annet resultat var at de religiøse og politiske autoritetene nærmet seg hverandre, noe som særlig for Orleanistene var nytt, men frykten for jakobinerne (Robespierres gruppering, som ble forbundet med terroren) vant over frykten for katolikkene. Lovene var likevel et kompromiss, og det var fortsatt indre stridigheter ettersom de fortsatt hadde grunnleggende ulike syn på det ideelle samfunn (Rémond 1969: 131-132).

Bonapartismen kom inn som en selvstendig strømning fra og med 1849. Louis-Napoleon proklamerte det som et eget system, basert på Napoleon Bonapartes

styresett: ”Et helt system triumferte den 10. desember, for navnet Napoleon er i seg selv et program” (Rémond 1969: 138). Prinse-presidenten, som han ble kalt, ville undertrykke partiene som delte nasjonen, og samle franskmenn for at de skulle kunne arbeide sammen om framtiden. Som vi gjenkjenner hos Gaullistene i våre dager, mente Bonapartistene at de verken tilhørte høyre eller venstre. Bonapartistene kombinerte flere tilsynelatende selvmotsigende elementer. Rémond mener Guizet beskrev partiet presist, da han uttalte ”It’s quite a feat to be at one and the same time a national glory, a guarantee of the Revolution, and a principle of authority” (Rémond 1969: 139). Gjennom å være garantist for revolusjonen, framstilte de seg som venstresidens arvtakere. Autoritet ble hentet fra ideologien til Jakobinerne og Napoleon I, målet til Louis-Napoleon var en stabil regjering og godt styresett. Det siste momentet i Guizets beskrivelse, ære, var det som gjorde at bonapartismen var hevet over det ”uverdige” partisystemet (Rémond 1969: 140). Bonapartistene skilte seg fra Ordenspartiet på flere måter, de hadde to ulike vokabular, og vendte seg mot to ulike grupper velgere. Mens Ordenspartiet snakket om familie, eiendom og religion, snakket Bonapartistene om infrastruktur. (Rémond 1969: 137).

For de mange ikke-utdannede bøndene betød bonapartisme revolusjonens seier over de adelige og en garanti for likhet. Det var bondedemokratiet mot eliteoligarkiet. Det å stemme bonapartisme i 1849 eller 1869 var å stemme mot ”lordene” (Rémond 1969: 142-144). Da Louis-Napoleon kuppet makten i 1851 var det få protester i Paris, men på landet var det flere som bevæpnet seg og demonstrerte mot regimet. Dermed kunne Louis-Napoleon legitimere autoritetsbruk med behovet for sosial orden, og det faktum at han hadde kuppet makten kom i annen rekke. Denne begrunnelsen har blitt brukt ved flere anledninger i den franske historien (se for eksempel gaullismen). Fra 1849 var bonapartistene autoritære, antiparlamentariske, men forkjempere for likhet (stemmerettsmessig). Statsoverhodet skulle være det direkte uttrykket for folkeviljen, uten partiene som mellomledd. De to andre gruppene anså derimot parlamentarisme som eneste garanti for stabilitet; der bonapartistene fremmet autoritært demokrati sto de andre for konservativ liberalisme.

Bonapartisme var altså konservativ og demokratisk gjennom 1860-tallet, mens de var negative til eliter og kirken. Tradisjonen utviklet seg til å bli reaksjonær og autoritær. I 1871 brøt det nok en gang ut revolusjon (pariserkommunen) etter Frankrike hadde tapt i krig, men det ble slått ned og etterfulgt av den tredje republikken. I juli 1870 var det imidlertid bonapartistene som var mest ivrige på krig, fordi de mente det ville gi en mulighet til å gjenopprette Napoleons autoritet og landets prestisje. Samtidig ville dette gitt mulighet til å sende orleanistene ”tilbake til studiene sine” og avskaffe liberalismen. Det militære nederlaget gjorde dette umulig. Imidlertid var det dette som overlevde i tiden etter, som en sentral del av bonapartismen (Rémond 1969: 165). Louis-Napoleon hadde som nevnt *frihet, offentlig orden* som motto, og bonapartismen utmerker seg med en identifikasjon mellom instansen som opprettholder orden og instansen som gjør menneskene fri.

Nasjonalismen hadde vært en del av bonapartismen, men ble mer sentral på slutten av 1800-tallet, og gikk fra å være militær og imperialistisk, til å konsentrere seg om interne forhold. Nå handlet det om en moralsk gjenoppbygging av Frankrike. I tillegg skilte den seg fra alle de tre tidligere strømmingene ved å fokusere mer på grasrotaktivitet. Mens legitimistene baserte seg på strengt hierarki, satset orleanismen på fremragende borgere. Bonapartistene lente seg riktignok på folket, men etter valget var de tildelt en passiv rolle. Den nye massemobiliseringen skjedde sannsynligvis fordi venstresiden på det tidspunktet hadde lyktes mye bedre på å forankre seg i massene. Etter dette ble flere partier dannet på basis av nasjonalistiske strømninger, før de Gaulle igjen forente nasjonalisme og demokrati, som var en del av retningen fra revolusjonen.

I 2005 oppdaterte René Rémond typologien sin, men høyresiden er fortsatt delt i tre: De liberale (som stammer fra orleanismen), de nasjonale (som er nærmere bonapartismen) og de konservative (som legitimistene som sine forløpere) Rémond

plasserer Gaullismen blant de nasjonale og Vichy-regimet blant de konservative og de liberale høyrepartiene blant de liberale (Bernard 2007: 10).

3.2 Den moderne høyresiden

3.2.1 Gaullistene

Gaullistene ser på seg selv som hevet over høyre/venstre-skiellet i fransk politikk, mens venstresiden plasserer dem til høyre. Statsviteren Jean Chariot så Gaullisme som et moderne uttrykk for en bestemt del av fransk nasjonalisme, mens René Rémond, mente som nevnt den hovedsakelig videreførte bonapartist-tradisjonen, som fokuserte på statsbygging, autoritet, hierarki, teknisk kompetanse og sentralt sterkt lederskap (Hazareesingh 1994: 261). De Gaulle var realist og mente den franske historien hadde vist at makt og prestisje var det eneste som kunne redde et land fra undergangen¹⁶. De Gaulles hovedprioriteringer mens han var president, var sterke institusjoner, en sterk nasjonal enhet og å styrke Frankrikes posisjon i det internasjonale samfunnet (Hazareesingh 1994: 266-267). Han ble kritisert for å være autoritær, men begrunnet selv sterkt sentralisert lederskap med nasjonal interesse (Hazareesingh 1994: 272). Konkret etterlot de Gaulle seg det semi-presidentielle systemet de har i dag, med direkte valgt president med betydelig makt, og en ideologi som var en kombinasjon av hans personlige oppfatninger og den nasjonalistiske tradisjonen i fransk politikk. I tillegg sto Gaullismen for sterk statlig intervensjon i økonomien og et sterkt fokus på å overkomme skillet mellom bevegelse (utvikling) og orden. Rassemblement pour la République (RPR) framstilte seg som gaullistenes arvtagere, men skilte seg fra Gaullistene ved å ville svekke staten som økonomisk aktør.

Da Jacques Chirac ble statsminister for andre gang (under Mitterrand i 1986) hadde han et klart budskap om å gjøre slutt på sosialismen, og vise ”veien til friheten”.

¹⁶ Napoleon Bonaparte mistet makten da han ikke erobret Europa, Napoleon III da han tapte for Preusserne i 1870 og den tredje republikken falt da de ble invadert av tyskerne i 1940

Denne veien var nesten utelukkende basert på økonomisk liberalisme, noe som var nytt for den tradisjonelt intervensjonistiske gaullimen (Uterwedde 1998: 136) Som statsminister fra 1986 til 1988 sto Chirac bak privatiseringen av 30 statlige selskaper, og hadde planlagt privatisering av ytterligere 35. Men liberalismen var ikke uten grenser, det kom for eksempel aldri noe forslag om å privatisere større statlige energifirmaer innen gass, elektrisitet og kull.

3.3 Den sosialistiske tradisjonen

Fransk industri utviklet seg sent i europeisk sammenheng. Industrialiseringen begynte riktignok i 1870, og økte fram mot første verdenskrig, men på langt nær så mye som i de andre landene. Faktisk var det ikke før 1930 at det ble flere industriarbeidere enn bønder, og selv da besto 70 % av produksjonsfirmaene av mindre enn seks ansatte (Hazareesingh 1994: 235). Resultatet er at venstresiden i Frankrike lenge ikke hadde den samme arbeiderbasen, som utgjorde ryggraden til britiske Labour og det tyske sosialdemokratiske partiet.

Sosialismen i Frankrike begynte med tidlig 1800-talls-tenkere som de utopiske sosialistene Henri de Saint-Simon og Joseph Fourier, og François -Noël Babeuf, men fikk først sin institusjonelle kjerne med den første internasjonale (Coddington og Safran 1979: 8). Det internasjonale arbeidsforbund, som organisasjonen også ble kalt, ble dannet i London i 1864 av i hovedsak franske og britiske arbeidere. Marx sto bak programmet som slo fast at arbeidernes trelldom skyldtes privat eiendomsrett til produksjonsmidlene. Den økonomiske frigjøringen av arbeiderne skulle skje gjennom erobring av produksjonsmidlene [online]. Dette var bare mulig dersom man gikk sammen, og det var begrunnelsen for opprettelsen av den første internasjonale.

Tankegodset de franske arbeiderne hadde med seg, som stammet fra de nevnte tenkerne, bygget på opplysningstidsidealene, og innebar en tro på fornuft, utvikling og et syn på mennesket som primært godt. De var, med noen unntak, mer interesserte i

utviklingen av et nytt samfunn enn av å avvikle det gamle (Coddington og Safran 1979: 8). I Frankrike skjedde det raskt en polarisering i to grupper: De revolusjonære blanquistene og de anarkistiske proudhonistene.

Pierre Joseph Proudhon hadde en ekstremforståelse av klassisk negativ frihet, og ville etablere et samfunn av arbeidere der individet ville få fullstendig frihet, noe som til syvende og sist betød anarki. I dette samfunnet ville renter og ”ikke-inntjent” inntekt bli ulovlig, mens produkter ville bli byttet basert på arbeidsinnhold. Men fordi det var tydelig at dette samfunnet ville ligge noe fram i tid, arbeidet de først og fremst for umiddelbare gjensidige trygdeordninger for arbeiderne (Coddington og Safran 1979: 8). Den andre gruppen var blanquistene, som støttet Louis Auguste Blanqui. Han så arbeideren som et verktøy for den privilegerte klassen, og det var uvitenhet som holdt ham der, en uvitenhet kirken, det militære og kapitalistene sto bak. Disse tre maktsentrene måtte bekjempes med vold, mente han. I stedet var det nødvendig at en liten elite tok politisk makt og innsatte opplyst demokrati, som skulle ha som sin fremste oppgave å utdanne arbeideren og dermed eliminere dennes underordning.

De divergerende synene førte til langt mer intern konflikt enn det var i andre lands sosialistiske grupperinger. Proudhonistene hadde styringen de første årene, og vedtok mål som universell utdanning, kortere arbeidsdager, regulering av arbeid for kvinner og barn og etableringen av samvirkelag av arbeidere. Men på Brusselkongressen i 1868 snudde pendelen i marxistenes favør. Nå ble det gjort vedtak om å nasjonalisere industri og jordbruk, noe som opprørte de individfokuserte proudhonistene. Men den første internasjonale fikk en kort og vanskelig levetid. Napoleon III ga ordre om at den skulle oppløses, og etter pariskommunen, der proudhonister og blanquister kjempet side om side, var dagene talte. Den ble til slutt erklært oppløst i 1877 etter de fleste sosialistlederne hadde blitt drept, sendt i arbeidsleirer, dratt i eksil eller blitt fengslet, og årene etter var det vanskelig å fremme et sosialistisk synspunkt i Frankrike (Coddington og Safran 1979: 9).

Marxisme definerer økonomien som det viktigste i samfunnets utvikling, og økonomisk frigjøring skjer som nevnt gjennom at proletariatet kontrollerer produksjonsmidlene. Blanqui baserte seg på marxismen, men hadde større tro på det ikke-materielle enn de historisk-materialistiske marxistene. Han la sterk vekt på utdanning som gjør deg i stand til å styre deg selv, altså en form for positiv frihet. Proudhonistene derimot, var skeptiske til sterk statlig makt, og opererte mer etter det negative frihetsbegrepet.

På en kongress i Marseilles i 1879 ble det første arbeiderpartiet formet. Det var revolusjonært og programmet ble skrevet av Jules Guesde og Paul Lafargue. I løpet av de neste tjue årene kom det ytterligere fem partier som hevdet å representere arbeiderne. Denne gangen satt imidlertid den andre Internasjonale (reorganisert i 1899) ned foten, og i 1904 ble Frankrikes sosialister pålagt å samle seg, noe de gjorde under Jean Jaurés. Section Française de l'Internationale Ouvrière (SFIO) ble dannet ved sammenslåingen av to partier i 1905, ledet av Jules Guesde og Jean Jaurés. "Kompromissdeklarasjonen" som ble nedskrevet da partiet ble dannet i 1905 var tungt inspirert av Marxisme. Det ble tydelig slått fast at gjennomgripende samfunnsendringer var målet, men innad i partiet var det uenighet om disse omveltningene skulle skje gjennom revolusjon eller reformer. I 1920 førte denne uenigheten til at en fløy brøt ut og dannet kommunistpartiet, som året etter fikk det nåværende navnet Det franske kommunistparti (Parti Communiste Français, PCF).

De franske sosialistene knytter sin opprinnelse til den franske revolusjonen, og tradisjonelt har de vært enige med den republikanske tradisjonen om viktige verdier, som det å skape politisk orden på basis av at folket styrer, å øke massens deltagelse i det politiske liv, å arbeide for lønnslikhet, etableringen av et sekulært utdanningssystem og moralens plass av offentlig liv (Hazareesingh 1994: 231). Det franske sosialistpartiet har alltid vært blant de mest radikale i Europa. Dette henger nok sammen med at den franske venstresiden ble dominert av kommunistene på begynnelsen av 1900-tallet (Hazareesingh 1994: 246). Sosialistene og kommunistene

har flere felles referanser (som Marx og Engels) og målsetninger (omfordeling til svakere grupper, makten til arbeiderne i stedet for eierne). Imidlertid var sosialistene imot å bruke væpnet revolusjon for å oppnå samfunnsendring. Kommunistene var også mer opptatte av sentralisering enn sosialistene, som argumenterte for lokaldemokratiet. I motsetning til de andre på venstresiden la de også mer vekt på individet, og oppmuntret ideologisk og intellektuelt mangfold (Hazareesingh 1994: 232-233).

I 1969 ble SFIO oppløst, og det nåværende sosialistpartiet Parti Socialiste (PS) opprettet. Interne konflikter er fortsatt gjennomgående (Hazareesingh 1994: 250). François Mitterrand ble sosialistenes første president i den femte republikken da han vant valget i 1981. Han vant igjen i 1988, og ble sittende til 1995, så langt den lengste sammenhengende regjeringsperioden, og den første lenger enn de Gaulles ti år. I løpet av sin periode ved makten redefinerte imidlertid sosialistene sine mål. Fra å arbeide mot etablissementet, ble de selv en del av den, og de skiftet syn på statlig eierskap, redistribusjon av inntekt og konstitusjonell endring (Hazareesingh 1994: 244).

Bortsett fra kommunistpartiet var det ingen som la så stor vekt på partiideologien når de skulle ta avgjørelser som SFIO. Den filosofiske forankringen var en styrke for partiet fordi folk visste hva de stemte på, og det sikret kontinuitet. På den andre siden gjorde dette det vanskelig å tilpasse partiet skiftende omstendigheter (Coddington og Safran 1979: 37). Partileder Jean Jaurés er en veldig viktig figur innen denne politiske tradisjonen. Han la stor vekt på individet og fremmet demokrati og humanisme som sentrale verdier. Når det gjaldt økonomi, var han opptatt av at arbeiderne måtte få kontroll over produksjonsmidlene, men i motsetning til Marx' doktrine om basis og overbygning, mente han at ideene styrer den økonomiske utviklingen, snarere enn å være et produkt av den (Coddington og Safran 1979:39). Jaurés støttet reformlinjen, og mente en stor majoritet i landet måtte stå bak en sosialistisk revolusjon. Gjennom et sosialistisk demokrati som tjente folket, ville menneskene være frie. Folkesuverenitet

som premiss for frihet er et tydelig og tidlig republikansk, etter hvert også sosialistisk, prinsipp.

Léon Blum var første sosialist som ble statsminister i Frankrike (1936-37 og i 1938), men det ble kortvarig og turbulent begge gangene. Han var også leder av en midlertidig regjering i 1946-47. Blum fulgte Jaurés i å vektlegge humanismen:

”Opprettholdelsen og utviklingen av menneskets rettigheter innen et samfunn som er fullstendig skapt og organisert for kollektive goder er selve formularen på sosialisme. Det er det som ligger i de to ordene sosial-demokrati, som ikke ble satt sammen tilfeldig.”¹⁷ Demokrati og sosialisme kunne ikke eksistere uten hverandre, mente han.

I 1946 var han med på å skrive Prinsippdeklarasjonen som slo fast at

”Sosialistpartiets mål er å frigjøre individet fra alt som holder det tilbake og undertrykker det, og dermed, å sikre menn, kvinner og barn i et samfunn basert på likhet og brorskap, fri utøvelse av deres rettigheter og deres naturlige evner”¹⁸

(Coddington og Safran 1979: 41). Likhet og brorskap er altså forutsetningene for frihet, som er målet. I første del av Prinsippdeklarasjonen er fokuset på klassisk negativ frihet, mens det at likhet og brorskap får såpass stor plass og knyttes til utviklingen av naturlige evner, er en mer positiv forståelse av friheten.

Guy Mollet var i utgangspunktet en mer radikal marxist, men sluttet seg til Jaurés sine mer fleksible prinsipper da han ble partileder. Mollet var enig i det meste av Blums budskap når det gjelder sosialismen og demokratiet som uadskillelige, frigjøring av enkeltmennesket fra dets undertrykkende lenker og viktigheten av å kunne utvikle sin egen personlighet (Coddington og Safran 1979: 41). I forordet til SFIPs partiprogram fra

¹⁷ “The maintenance and development of the rights of the human person, within a society completely conceived and organized for the collective good, is the very formula of socialism. This is what is contained in the two words social-democracy, which were not brought together by accident.”

¹⁸ “The objective of the Socialist party is to liberate the human person from all of the bondages which oppress it and, as a result, to assure to man, woman and child, in a society founded on equality and fraternity, the free exercise of their rights and their natural capacities.”

¹⁹ “It proclaims as it did yesterday that its objective is to liberate the human person from all of its bondages and at the same time to assure its improvement by building a society which is completely democratic, without classes and without wars”

1962 står det dessuten eksplisitt at Sosialistpartiet støtter Léon Blums prinsippprogram fra 1946. Videre understrekes det at: "Partiet støtter fortsatt målet om å frigjøre mennesket fra alle som holder det tilbake og samtidig sikre menneskets utvikling gjennom å bygge et samfunn som er fullstendig demokratisk, uten klasser og uten kriger" (Coddington og Safran 1979: 42).¹⁹ Dette er nærmest en gjentakelse av setningen fra dokumentet fra 1946, altså kan det virke som om sosialistenes grunnprinsipper i stor grad har holdt seg stabile. "Et samfunn som er fullstendig demokratisk, uten klasser og uten kriger" kan tolkes som en omformulering av likhet og brorskap, men her tydeliggjøres "likhet" som "klasseløst" og "brorskap" som "fred". Menneskets utvikling er fortsatt nevnt. SFIOs filosofiske grunnlag var fra begynnelse til slutt (1969) en kombinasjon av marxistisk kollektivism og den franske individualistiske ånden i arven etter Proudhon. De økonomiske delene av sosialismen var viktige, men de var ikke mål i seg selv, kun midler for å frigjøre mennesket mot alle typer lenker som kan hindre dets kamp for å oppnå sitt fulle potensial (Coddington og Safran 1979: 47). Prinsippet om å yte etter evne og få etter behov ble også nevnt som et overordnet mål i 1962-programmet. Sosialistene utdyper imidlertid mulige hindringer²⁰ for mennesket i å utøve sitt fulle potensial, nemlig *sosiale hindre*, *åndelig undertrykkelse*, *teknisk undertrykkelse* og *reklamens undertrykkelse*. *Sosiale hindre* handler om bakgrunn. Samfunnet er delt inn i relativt rigide klasser, hvor noen har større privilegier enn andre. Økonomisk planlegging kan bedre dette noe ved å hindre utbytting, men er ikke nok. I stedet er demokratiseringen og bedringen av utdanningssystemet sentralt, og prinsippet om gratis skole for alle. Utdannelsen burde dessuten forlenges, og klassene blandes på tvers av klasser. Dette å gjøre det mulig for alle å ta en utdanning og å kunne bli det man vil er klart en styrking av deres positive frihet. *Åndelig undertrykkelse* handlet først og fremst om religionens undertrykkelse av menneskets rasjonelle utvikling. Kirken skulle ikke stå i veien for vitenskapen. Her er det altså negativ frihet, frihet fra kirkens hindre mot det intellektuelle. For å hindre

²⁰ Uttrykket "bondage" er brukt, som betegner noe som holder deg tilbake, snarere enn noe som står passivt i veien, men jeg syntes det norske ordet "hindringer" er bedre enn f.eks "lenker".

dehumanisering av arbeideren ville sosialistene også kjempe mot *teknisk undertrykkelse*. Masseproduksjon degenererte menneskets personlighet, derfor måtte arbeidsgiverne sørge for at arbeidet ble mindre monotont og trøttende. Her handler det om hva som må være tilstede for at mennesket ikke skal være undertrykt, nemlig stimulerende arbeidsoppgaver. Dette er igjen en positiv forståelse av frihet. Til slutt var de opptatte av *reklamens undertrykkelse*, som egentlig handlet mest om å omdanne mennesket til konsument og ikke produsent. Når individet slutter å se på seg selv som produsent mister det interessen i egen framtid, noe som igjen ville føre til at det ikke klarer å administrere og kontrollere egne anliggender. Å oppgi kontrollen over egen framtid var den verste formen for sosial fremmedgjøring, mente de, og fremmedgjøring handler om å ikke ha kontakt med sin essens. Igjen positiv frihet. Da en motstander påpekte at konsumenten bidrar til samfunnet gjennom å velge bedre og viktigere varer og forkaste andre, svarte Mollet at reklamen forandret alt, og forårsaket at produksjonen ble rettet mot ikke-samfunnsnyttige ting når samfunnet trengte så mye annet (Coddington og Safran 1979: 48-49). Mitterrand hadde som et av sine valgløfter i 1974 å innføre et charter for franskmenns friheter og rettigheter, fordi som han sa, man trengte nytt lovverk ettersom verden forandret seg. Teknologisk og vitenskapelig utvikling, industrialisering og kapitalisme hadde ført med seg nye subtile former for undertrykkelse. Og i land som kalte seg sosialistiske, hadde byråkratiet og den herskende kaste ofret individets friheter for maktens krav (Mitterrand 1977: 583)

Når det gjaldt det ideelle samfunnet la som nevnt sosialistene enorm vekt på folkesuverenitet. Allmenn stemmerett var en vesentlig kampsak for sosialistene helt til det ble innført (1944 for kvinner). Men dette var ikke nok, et ekte demokrati krevde også "(...) aktiv deltagelse, direkte eller indirekte av alle, i den offentlige diskusjonen om felles problemer, i utviklingen av store politiske alternativer og i valget mellom

disse”, som det sto i ”Det fundamentale programmet” i 1962.²¹ Det var statens plikt å garantere offentlig debatt om viktige saker (Coddington og Safran 1979: 50).

Det andre viktige prinsippet i et ekte demokrati var sikringen av menneskets rettigheter, som innbar: Respekt for privatlivet, religionsfrihet, pressefrihet, informasjonsfrihet, forsamlingsfrihet, streikefrihet, universelle (like) og hemmelige valg, overordnet politisk makt, flertallstyre, folkevalgte representanter skal ha kontroll over makt på alle nivåer, rett til opposisjon i et flerpartisystem, likhet for loven og domsstolens uavhengighet.

Det tredje viktige prinsippet handlet om at de folkevalgte måtte gjenvelges jevnlig, så de kunne stå til ansvar for folket og kastes ved misnøye. På denne måten ville den ”kollektive viljen” til enhver tid styre, og de folkevalgte ville vite hva folket til en hver tid mente. Der ”proletariatets diktatur” nevnes av en sosialist, er det på bakgrunn av dette det må forstås. Blum kalte det et ”upersonlig (impersonal) proletariats diktatur”. Det var riktigere å kalle det et partidiktatur enn et diktatur av en klasse eller en gruppe kjente eller ukjente, mente han (Coddington og Safran 1979: 50). Etter å ha opplevd hvor ustabil forfatningen i den fjerde republikk var, forlot imidlertid sosialistpartiet tanken om at et ekte demokrati måtte ha majoriteten i parlamentet (Coddington og Safran 1979: 51).

Da François Mitterrand erklærte seg som presidentkandidat i 1965, framstilte han sitt sentrale politiske budskap mot de Gaulle, som var hovedmotstander, slik: ” Det sier seg selv at for meg, handler det først og fremst om å kjempe mot vilkårlig makt, sjåvinistisk nasjonalisme og sosialkonservatisme, med absolutt respekt for lov og frihet, med en vilje til å gripe enhver mulighet til ytterligere europeisk enhet og

²¹ ”(...)active participation, direct or indirect, of everyone in the public discussion of communal problems, in the elaboration of the major political options, and in the elaboration of these options.”

utvidelsesdynamikken regulert av realiseringen av en demokratisk plan”²² (Mitterrand 1977: 418). Mitterrand er altså forkjemper for negativ frihet i den neo-romerske forståelsen, og uttaler eksplisitt at han er mot vilkårlig maktutøvelse, som han tolket som en trussel under de Gaulles nesten kongelige stilling. Hans utbredte kjennskap til historie og Machiavellis skrifter (se f.eks. Baumann-Reynolds 1995: 186) tilsier at han sannsynligvis kjente disse argumentene godt, og brukte dem bevisst. To uker senere foreslo han 7 programpunkter, deriblant styrking av sivile rettigheter, en europeisk union, desentralisert økonomisk planlegging og større investeringer i utdanning (Baumann-Reynolds 1995: 85). Før parlamentsvalget i 1967 var fokuset på dikotomien økonomiske privilegier versus sosial rettferdighet, mens Pompidou snakket om orden versus uorden (Baumann-Reynolds 1995: 93). Når han skriver om sitt forhold til sosialisme skriver han at: ”Andre har skrevet at venstre, det er frihet, eller likhet, eller framskritt, eller lykke. Selv vil jeg si det er rettferdighet”²³ (Mitterrand 1977: 510). Han går konkret inn på trilogien likhet, frihet og brorskap når han på slutten av boka *Politique* fra 1977 siterer Maurice Duvergers ”Åpent brev til sosialister”:

”Det holder, skriver Duverger, å legge til ordet ”reell” til hvert begrep i det gamle mottoet for å gjenfinne sosialismens mål. ”reell frihet, reell likhet, reelt brorskap”. En trilogi, legger han til, som et fjerde ord oppsummerer og overskrider: ”reell humanitet”, det sosialistiske prosjektet går lenger enn produksjonen av ting, mot utviklingen av mennesket. En tese som er meg kjær: sosialismen, arvtager til den historiske bevegelsen som fikk mennesket til å kjempe for sine friheter, er den virkelige etterfølger av 1789.”²⁴

²² “Il va de soi qu’il s’agit essentiellement pour moi d’opposer à l’arbitraire du pouvoir, au nationalisme chauvin et au conservatisme social, le respect scrupuleux de la loi et des libertés, la volonté de saisir toutes les chances de l’Europe et le dynamisme de l’expansion, ordonné par la mise en oeuvre d’un plan démocratique”. Jeg lener meg også litt på den engelske oversettelsen i Baumann-Reynolds 1995: 85.

²³ ”D’autres ont écrit que la gauche, c’était la liberté, ou bien l’égalité, ou bien le progrès, ou le bonheur. Moi, je dirai que c’est la justice.”

²⁴ ”Il suffit, écrit Duverger, d’accoler “réelle”, à chaque terme de la vieille devise pour retrouver les objectifs du socialisme “liberté réelle - égalité réelle - fraternité réelle”. Trilogie, ajoute-t-il, qu’un quatrième terme résume et dépasse: “humanité réelle”, le projet socialiste allant au-delà de la production des choses vers l’épanouissement de l’homme. Thèse qui m’est chère: le socialisme, héritier du mouvement historique qui conduit l’homme à combattre pour ses libertés, est le véritable continuateur de 1789”.

Mitterrand gjør altså krav på den republikanske arven, og som tidligere sosialister støtter han ideen om et annet ord som står over de tre andre, men Duverger skifter ut *solidaritet* med *humanitet* og knytter det til utviklingen av mennesket. Fokuset på menneskets utvikling viser en tilknytning til det sosiale aspektet av frihet som inngår i positiv frihet-tradisjonen, og både humanisme og republikanisme (se under) har vært sentrale verdier hos de franske sosialistene fra Jaurés' tid. Baumann-Reynolds (1995) mener Mitterrands politiske filosofi og karriere hviler på tre søyler: Republikanisme, sosialisme og Machiavellianisme. Det første et system, det andre en ideologi og det tredje en kunst (Baumann-Reynolds 1995; ix). Republikanisme og Machiavellianisme er mer forenelige enn de to med sosialisme. Faktisk kan republikanisme sees på som en generalisert og avansert utgave av Machiavellianisme, der alle mennesker sees på som en slags fyrste: Alle har samme rettigheter og ansvar som det gamle aristokratiet (men ikke privilegier), alle har en begrenset makt, men likevel en viss makt over egen skjebne, og til slutt har alle, i hvert fall i teorien, muligheten til å bli Fyrsten med stor F (presidenten). Her ser vi Mitterrands humanisme.

Republikanismen legger imidlertid større vekt på gode lover som det beste fundament for makt og krever at også overhodet skal måtte følge dem. Baumann-Reynolds mener Mitterrands sosialisme stammer fra hans katolske oppvekst, særlig avskyen for penger, både som middel og mål. Selv mener han imidlertid at det er en naturlig forlengelse av hans forpliktelse til opplysningsidealene, og selv om han ikke åpent snakket om religion, holdt han seg til religionens moralske verdier, og da særlig trofasthet, veldedighet og kamp. Mitterrand så på sosialisme mer som en økonomisk filosofi, og var først og fremst tiltrukket av sosial rettferdighet, økonomisk egalitarisme, sjenerøsitet (den sekulære varianten av religiøst motivert veldedighet, påpeker Baumann-Reynolds) og de mildes noble moral (Baumann-Reynolds 1995: xi-xii). At han velger å fremme sitt mål om frihet som et lovforslag, viser hans republikanske sinnelag, og fokuset på negativ frihet og det legale aspektet.

3.4 Ekstreme høyre

I våre dager kan man si at det man etter hvert kaller det moderate høyre representerer strømninger som aksepterer det republikanske spillet, støtter republikanske verdier og institusjoner og er en del av det politiske systemet. Fra sin plass innenfor systemet forsvarer de visse verdier som frihet og autoritet mot venstresiden, som de mener ikke forsvarer dem på rett måte. De skiller seg fra venstresiden gjennom å sette individuell frihet over likhet, ved å argumentere for viktigheten av autoritet i det politiske system og sosial organisering, og ved å ville gjenreise arv og tradisjon som sentrale verdier. Når det gjelder utenrikspolitikk er det større variasjoner mellom høyrepartiene, særlig når det gjelder forholdet til Europa (Bernard 2007: 9).

Ytre høyre-partier har ofte vært basert på kulturelle eller religiøse identiteter og verdier som har vært uavklarte i samtiden. Gjennom å fremstille seg selv som representanter for folket på saker som de store partiene ikke tar opp, underminerer de det eksisterende systemet av partier og interesseorganisasjoner. Mens andre partier er republikanske og har et avklart forhold til demokratiet som institusjon, representerer ytre høyre en motstand mot tolerant pluralisme. Etnisk identitet og eksklusjon foretrekkes framfor den liberale pluralismen som vestlige demokratier er basert på (Bréchon og Mitra 1992: 63). Det man kaller det ekstreme høyre er generelt det man regner som utenfor det republikanske systemet, enten fordi de direkte utfordrer de institusjonelle, politiske eller moralske verdiene til republikken, eller fordi de foretrekker handlingsformer som vold og gatemarkeringer, som står i motsetning til det representative, valgte demokratiets praksiser. Det ekstreme høyre handler først og fremst om å uttrykke en politisk protest, gjennom agitasjon, provokasjon eller radikal ideologi (Bernard 2007: 10).

Nasjonal Front ble startet i 1972, og fikk sitt gjennombrudd ved valget til Europaparlamentet i 1984 da det oppnådde 11, 2 prosent av stemmene. Komplekse forhold legges til grunn for partiets framvekst, blant annet betones en tilbakekomst av gamle nasjonalistisk-populistiske verdier på et gunstig tidspunkt, personligheten og talemåtene til Jean-Marie Le Pen samt hans evner til å mobilisere, frustrasjonen med

den sosialistiske regjeringen, det proporsjonale valgsystemet, fragmenteringen av den moderate høyresiden og reaksjonene på den økonomiske krisen i 1970 (Bréchon og Mitra 1992: 64). I følge le Pen selv, er grunnlaget for Nasjonal Front en fullstendig identifikasjon med fransk kultur og identitet, som han mener de andre politiske partiene og mediene verken representerer riktig eller grundig nok (Bréchon og Mitra 1992: 64). Fra 80-tallet har Nasjonal Front etablert seg i det politiske landskapet. Men ytre høyre er klart skilt fra det moderate høyre, og virker til tider snarere som en motsetning til enn som en mulig samarbeidspartner. Men i 1998 ble fem moderate høyrekandidater valgt som presidenter i de regionale valgene med støtte av Nasjonal Front. I presidentvalgekampen i 2002 utnyttet dessuten Jacques Chirac den samme usikkerheten og fremmedfrykten som Nasjonal Front vinner stemmer på. Nicolas Sarkozy har også blitt anklaget for dette, som da han foreslo å opprette et departement for innvandring og nasjonal identitet selv om han samtidig tydelig avviste ytre høyre (Bernard 2007: 7).

Definisjonen av høyre i motsetning til det ekstreme høyre skjedde på 1890-tallet da Boulangismen og Dreyfus-saken forandret de politiske rammene. Monarkiet sluttet å være et alternativ samtidig som bonapartismen ble svakere. I tillegg sluttet katolikkene seg til republikanerne, mens frykten for sosialismen ytterligere ga grobunn for et parlamentsbasert republikansk høyre. Samtidig oppsto en ny politisk strømning som angrep den liberale, parlamentariske republikken. I stedet for å ville opprette et monarki, ville de innføre et autoritært styre med direkte valg (Bernard 2007: 10).

Det moderate høyre har fortrent sin tidligere støtte til, eller kompromisser i, saker som i ettertid har blitt skambefengt for nasjonen, som monarkiet, Dreyfus-saken og krigen i Algerie. Partiet har inneholdt både konservative og nasjonalister, og en og annen fra ytre høyre. Generelt har imidlertid liberalerne dominert høyresiden, som Raymond Poincaré, Antoine Pinay og Valéry Giscard d'Estaing, noe som har gjort den mer forenelig med republikanisme.

Det moderate høyre prøver å vinne makt gjennom å tiltrekke seg velgere fra de moderate sentrum-venstre-velgerne og de konservative. Stort sett trekker de velgere

som er selvstendig næringsdrivende eller høyt utdannede. De ekstreme høyre-velgerne er oftere unge mennesker, og oftere fra arbeiderklassen, og kritiserer høyresiden for maktesløshet og sosial egoisme (Bernhard 2007: 268-269). De to retningene har imidlertid det felles at de i sin politiske diskurs vektlegger verdier som orden, autoritet og nasjonen. Både i 1930-årene og i 2007-valgkampen valgte begge grupperinger å fokusere på disse. Men likevel har ikke disse verdiene tradisjonelt hatt samme plass i deres politiske prosjekt. Mens høyre fokuserer på friheter, i første rekke politiske, fokuserer ekstreme høyre på å stigmatisere fiendene av republikken, om det er parlamentarikere, kommunister, jøder eller immigranter (Bernard 2007:270).

Tabell 1: De mest sentrale politiske tradisjonene

	Menneskesyn	Vektlegging individ/kollektiv	Frihet ifht. Likhet og solidaritet	Grunnlaget for sosial orden	Kontinuitetsbærende institusjoner/verdier	Frihet
Ultra-royalismen/ Legitimismen	Pessimistisk	Kollektiv	Frihet viktigst, ulikhet naturlig	Oppstår spontant	Kongen, familien og kirken	Desentralisering Ingen pol inst. under kongen
Orleanismen	Optimistisk	Individ	Frihet viktigst	Må skapes	Parlamentet	Politiske rettigheter (liberalisme)
Bonapartismen	Pessimistisk	Kollektiv	Frihet, gjennom folkeviljen	Må skapes	Kongen/ Autoritet	Folkeviljen (gjennom statsoverhodet)
Sosialismen før Royal	Optimistisk	Individ (men alltid en del av et kollektiv)	Frihet, hvor likhet er en forutsetning	Oppstår spontant	Enhetlig skolesystem og meritokratisk arbeidsliv/ Brorskap	Selvrealisering, basert på humanisme
Gaullismen før Sarkozy	Pessimistisk	Kollektiv	Frihet	Må skapes	Kapitalisme og næringsfrihet/ Autoritet, nasjon og moral	Øk. liberalisme
Ekstreme høyre	Pessimistisk	Kollektiv	Frihet	Oppstår naturlig	Kapitalisme og næringsfrihet Autoritet, tradisjon, nasjonal identitet	Nasjonal suverenitet og individuell sikkerhet

3.5 Fransk politikk i 2007. Kontekst rundt valget og utvikling i løpet av valgkampen

3.5.1 Det politiske rommet

Juan Linz (1980) skriver i sin komparative analyse av fascismens fremvekst blant annet at strukturen på det politiske rommet er viktig i forhold til nye politiske bevegelser som kommer utenfra systemet og ”vil inn”. Et av de sentrale spørsmålene han stiller er: Under hvilke omstendigheter kunne den aktive fascistiske kjernen utvide sin påvirkning, vinne medlemmer til partiet og de para-militære organisasjonene, og i noen tilfeller, velgere, innen det politiske rommet som var åpent for deres appell? I denne sammenhengen er dette interessant i forhold til Nicolas Sarkozys kamp om Nasjonal Fronts velgere.

Framveksten av fascismen i ulike land varierte etter politiske, økonomiske og sosiale forhold, men felles var at fascismen både var en anti-bevegelse og en syntese. For å forklare motsetningene i fascismens framvekst, vektlegger Linz tre forhold: For det første kom fascismen sent inn på den politiske arenaen, på et tidspunkt de fleste europeiske samfunn allerede hadde identifisert seg med varierende ideologiske posisjoner. Ofte hadde de blitt integrert i partier, interessegrupper og masseorganisasjoner, som var ugjennomtrengelige for fascistene. For det andre skapte de en syntese av elementer fra de politiske tradisjonene de avviste, og skapte med det store catch-all-partier basert på nasjonalisme, og en idé om at man måtte overvinne skillelinjer basert på klasse, religion og partiånd, og skape nye felles mål under nytt lederskap. For det tredje hadde Mussolini og Hitlers suksess når det gjaldt å vinne makten, og politikken de deretter fulgte, en avgjørende rolle for utviklingen av fascistpartiene som ble dannet på trettitallet. Disse møtte en mer fiendtlig atmosfære blant de liberale, demokratiske regjeringene, og sosialistene ble ofte mer villige til å inngå koalisjoner med andre partier for å sikre det demokratiske styresettet (Linz 1980: 154).

De høyreekstreme partiene i Europa har hatt noe av det samme utgangspunktet (et element av protest og nasjonalisme) og har møtt et ”ferdig” partisystem med mangfoldige partier fra høyre til venstre. Nasjonal Front lyktes med å skape seg et politisk rom fra 80-tallet og framover, og Sarkozy var avhengig av å minske deres, eller ta dette rommet tilbake for å bli valgt. Calvet og Véronis (2008) beskriver hvordan Sarkozy tok opp i seg de andre tradisjonenes språk under valgkampen, og mener han forsøkte å gjøre de andre ubrukelige og utdaterte og overta hele det politiske hegemoniet (eller rommet). Linz’ framlegging om fascismens framvekst viser først og fremst hvordan en politisk bevegelse skapte seg et rom der det i utgangspunktet var fylt opp. Men strategiene fascismen brukte kan man kjenne igjen hos Nasjonal Front.

Nicolas Sarkozy mente, lenge før presidentvalget i 2002, at den eneste måten å redusere Nasjonal Fronts politiske rom var å reaktivere høyre-venstre-skilnelinjen (Bernard 2007: 258). Han ville i stedet knytte verdier som mindre statsstyring for firmaer (free entreprise), autoritet og orden sterkere til den republikanske diskursen, og som innenriksminister fra 2002 arbeidet han nettopp med dette. Ved å gå til frontalangrep på Nasjonal Front unngikk han å bli sett på som et mellomledd mellom høyre og ekstreme høyre. Samtidig fikk han høsten 2002 gjennom en votering om en rammelov for innenriks sikkerhet, og ifølge en studie gjort av Ipsos instituttet 29. og 30. november i 2002 mente 53% av de som sympatiserte med Nasjonal Front og det andre ytterliggående partiet, MNR, at Sarkozy ville redusere usikkerheten (Bernard 2007: 259).

3.5.2 Sarkozys kapring av Nasjonal Fronts velgere

Sarkozys retorikk endret seg under valgkampen i 2006-2007. I begynnelsen framstilte han seg som en leder som skulle samle nasjonen, og henviste til og med til arven fra sosialistene Léon Blum og Jean Jaurés. Men ettersom Bayrou viste seg å bli en sterk motstander, begynte han fra og med mars å vende seg mot venstresiden, for å gjøre Royal til hovedmotstander, samtidig som han snakket mer til le Pens velgere. For eksempel nevnte han opprettelsen av et departement for innvandring i desember 2006,

mens han initierer opprettelsen av et departement for innvandring og *nasjonal identitet* 8. mars 2007 (Bernard 2007: 262, min utheving).

Etter første omgang av valget, den 22.april, gjør han ikke noe forsøk på å tiltrekke sentrum. I stedet ser han mer til høyre og fortsetter å fremme autoritet, liberalisme, konservatisme og brudd. Han avviser mai 1968 som en begivenhet å være stolt av og fremmer i stedet enda klarere enn tidligere, tradisjonelle verdier som autoritet, arbeid og nasjon (Bernard 2007: 263).

Dette gir en støtte til rammeforståelsen i dette studiet, men det gjenstår likevel å se om mine funn passer til denne rammen. Det er rimelig å forvente at autoritetsretorikken er litt svakere i januar, da partikongresstalen ble holdt, men dersom autoritet er en viktig del av Sarkozys politiske fundament, burde det ha en sentral del i partikongresstalen, i det minste som et supplement til den samlede retorikken.

3.5.3 Sarkozy og frihet versus autoritet

Noe av det første Nicolas Sarkozy beskriver i sin selvbiografi *Témoignage* ("vitnesbyrd", 2006), er at han gjerne ville demonstrere *for* de Gaulle under studentopprørene i mai 1968²⁵, men at han ikke fikk lov av foreldrene sine fordi han var for ung (han var 13 år). Han skriver bare indirekte om studentopptøyene, men har gjentatte ganger tatt til orde for å slutte å betrakte 1968 som en nasjonal stolthet. Sarkozy nevner mai 1968 i negative vendinger i noen taler i første kvartal av 2007, men det er først i innspurten, og særlig på en tale han holdt i Paris 29. april, altså kort før første runde 6. mai, at han virkelig går løs på verdiene fra studentopprøret. "Jeg foreslår for franskmenn å bryte med ånden, med oppførselen, med ideene til mai 68.

²⁵ Som etterhvert utviklet seg til å bli en storstilt streik blant arbeidere og studenter, og som spredte seg til resten av Europa.

Jeg foreslår for franskmenn å bryte med kynismen fra Mai 68. Jeg foreslår for franskmenn å ta opp moralen, autoriteten, arbeidet og nasjonen i politikken igjen”²⁶

I selvbiografien beskriver han i stedet at han var og fortsatt er, imponert over de Gaulles evne til å heve seg over politiske og sosiale inndelinger, samle folket og modernisere Frankrike (Sarkozy 2006: 8). Som vi var inne på i slutten av forrige avsnitt er dagens demokratier ofte tungroddede fordi alt som gjøres skal gjennom det lovregulerte byråkratiet.

Frankrike har som nevnt tradisjon for sterkt lederskap, og den 5. republikken ga landet et av de mektigste presidentembetene i Europa. Forholdet mellom handlingsrom og tungroddhet kommenteres også av Sarkozy når han skriver om de Gaulle i selvbiografien. På slutten av boka sier han at gaullismen fortsatt er relevant, og at situasjonen i 2006 på mange måter ligner den i 1958, da de Gaulle reddet landet fra den algeriske krisen (Sarkozy 2006: 186-187).

Mathieu Aeschmann har undersøkt kandidatenes forhold til orden og autoritet, og mener Sarkozy innskrev hele sin politiske visjon i en ramme av disse to verdiene. Han omtolket alle onder i det franske samfunnet til å handle om en kombinasjon av moralsk krise, politisk krise og autoritetskrise, som for Sarkozy henger sammen (Aeschmann 2008: 57). Krisen kan bare løses ved å forlate de relativistiske moralske verdiene fra 1968, ifølge Sarkozy (Aeschmann 2008: 13-19). Altså mer moral, mer orden, mer autoritet.

3.5.4 Royals deltagende demokrati og ”rettferdige orden”

Mens Nicolas Sarkozy var forkjemper for det bonapartistiske vertikale forholdet mellom de styrte og de styrende, hadde Ségolène Royal et motsatt utgangspunkt. Hun gikk til valg på en ”demokratisk revolusjon”, hvor deltakerdemokratiet ville ha stor

²⁶ Je propose aux Français de rompre réellement avec l’esprit, avec les comportements, avec les idées de Mai 68. Je propose aux Français de rompre réellement avec le cynisme de Mai 68. Je propose aux Français de renouer en politique avec la morale, avec l’autorité, avec le travail, avec la nation. Tale Bercy, Paris 29.04.07.

plass. Hun ville ha en horisontal og desentralisert politisk makt, og en bedre kontakt mellom institusjonene og representanter fra det sivile samfunn. Før begynnelsen av valgkampen lanserte hun for eksempel nettsiden "Desirs d'avenir" (ønsker for framtiden) hvor "vanlige folk" kunne uttale seg om hva de ville hun skulle kjempe for. I tillegg hjalp hun de lokale delene av Sosialistpartiet i deres valgkamp, og var ofte i direkte kontakt med folket (Aeschmann 2008: 50).

Hun hadde "rettferdig orden" (ordre juste) som valgkampslagord i begynnelsen, som handlet om en forening av dialog og samarbeid, og respekt og autoritet (Aeschmann 2008: 20, 23). Men etter hvert gikk hun over til å snakke om "la France présidente" (fra 29.03), som passet bedre med hennes budskap om deltagerdemokratiet, og betød at hele Frankrike sammen skulle ha presidentskapet. En sentral linje var at "heretter skal ikke politikken skje uten dere".²⁷

²⁷ "(...) avec moi, la politique ne se fera plus jamais sans vous". Bourdeaux 05.04.07

4. Metode og analyse

Jeg vil gjøre en analyse i tre deler. Først vil jeg gjøre en kvantitativ innholdsanalyse hvor jeg måler frekvensen i bruk av bestemte ord som er viktige for frihetsforståelsene innen de to politiske tradisjonene. Deretter vil jeg se hvilke ”naboer” ”frihet” vanligvis har hos de utvalgte kandidatene. Til slutt vil jeg ta for meg partikongresstale til de to hovedkandidatene Ségolène Royal og Nicolas Sarkozy og nærlese deler der de sentrale ordene er brukt, og foreta en idéanalyse. I innholdsanalysen og idéanalysen vil kodingsenhetene være det sentrale begrepet ”frihet” (liberté) og varianten ”fri” (libre), de tradisjonelle høyreverdiene ”autoritet” (autorité), og ”orden” (ordre), og de tradisjonelle venstreverdiene ”likhet” (égalité), ”brorskap” (fraternité), ”solidaritet” (solidarité) og ”humanitet” (humanité). Til slutt i vil jeg se på frekvens av kombinasjonen *frihet, likhet og brorskap* og hvilke andre varianter de eventuelt bruker av denne.

I de to første analysene vil jeg gå bredest mulig ut, både når det gjelder tidsrom og kandidater. Altså vil jeg se på hele perioden valgkampen varte, og undersøke de sentrale ordene i de politiske tradisjonenes frihetsforståelser, som jeg har gjort rede for i kapittel 2. Fordi Nicolas Sarkozy hadde som mål å overta Nasjonal Fronts velgere, og fordi Jean-Marie Le Pen har hatt en såpass framtrædende rolle i fransk politikk, vil jeg ta med ham i de to første delene, for å undersøke om dette eventuelt manifesterer seg i lik ordbruk.

Jeg setter en grense på at minst en av kandidatene må ha brukt ordet mer enn 20 ganger i løpet av en måned. Er det ikke en større bruk enn dette, regner jeg ikke ordet som sentralt. Jeg hadde i utgangspunktet tenkt å ha med beslektede ord av ”frihet” som ”autonomi” (autonomie), og ”frigjøring” (émancipation) ettersom alle disse kan brukes for å beskrive en form for menneskelig frihet, og fordi ulike politiske tradisjoner ofte kan bruke ulike begreper utfra deres forståelse av denne. Imidlertid var frekvensen i bruken av disse ordene for lav til at man kan regne dem som sentrale begreper, og de utgår av analysen. Imidlertid er det interessant særlig i forhold til den

sosialistiske kandidaten Ségolène Royal at det som tidligere var sentrale venstreord ikke lenger brukes. Når det gjelder humanitet, har jeg søkt på alle ord som begynner på "human", for både å fange opp humanisme og humanitet. Jeg vurderte å bruke "samme" (même) som synonym til likhet, fordi man ofte formulerer likhetstanken som at noen skal ha det samme som noen andre. Imidlertid blir ordet brukt så mye at det ville kreve en omfattende kategorisering for å finne de som faktisk blir brukt i denne betydningen. Det vil være en svakhet ved likhetsdelen.

For å gi et inntrykk av vanlig forekomst av ord, kan det nevnes at ordet "France", som må være blant de vanligste ordene har fra 400-800 forekomster per 100 000 ord hos de tre kandidatene.

4.1 Metode

4.1.1 Kvantitativ innholdsanalyse

I denne delen skal frekvensen av manifest bruk av ordet "frihet" og av andre ord som tradisjonelt knyttes til frihet, undersøkes. Fordi frihet som nevnt er et "essentially contested concept", er en innholdsanalyse uten støtte av en tolkende del mindre verdifull enn hvis man skulle sett på indikasjoner på ideologiendringer over tid, som for eksempel bruken av ordet "sosialisme" hos et sosialistisk parti (Bergström & Boréus 2005:80-81). Derfor vil det være nødvendig med metodetriangulering for best å sikre validiteten, og denne kvantitative delen vil først og fremst fungere som et grunnlag for den videre kvalitative analysen. Imidlertid er fordelene med å inkludere denne analysen nettopp overblikket det vil gi over hvem som bruker hvilke ord, og i hvilken grad det er likheter og forskjeller mellom kandidatene. Til sammen vil de to analysene kunne vise hvor mye det snakkes om frihet og de andre ordene som hører med, og hva slags frihetsforståelser kandidatene framstiller.

Å studere tekst ved hjelp av innholdsanalyse vil si å kvantifisere noe i tekster ut fra et bestemt forskningsmål. Man skiller ofte mellom kvantitativ og kvalitativ innholdsanalyse på basis av hvor stort omfang av tolkning som må gjøres. I en kvantitativ analyse som denne, er det sentrale å telle og måle, mens det legges mindre vekt på selvstendige vurderinger underveis (Bergström & Boréus 2005: 43-44). Fordelen med en kvantitativ analyse er at det gir mulighet til å se mønstre i et større materiale, og at det gir grunnlag for sammenlikning (Bergström & Boréus 2005: 45, 84). Hvilke av kandidatene som bruker hvilke ord oftest, kan vise noe om hva de vektlegger i sitt ideologiske budskap. Forekomsten av ordet ”frihet” vil bare vise hvem som eksplisitt snakker mest om frihet i talene sine. En ordtelling av et ”essentially contested concept” vil ikke kunne si noe om hva som legges i ordet. Ordteillingene vil derimot lene seg på innsiktene fra kapittel to, om hvilke fenomener som hyppigst knyttes til frihet av de ulike tradisjonene, og jeg vil se om dette fortsatt stemmer. I tillegg vil det være interessant for å se forskjeller, og enda mer, likheter i ordbruken til kandidatene, særlig Sarkozy og le Pen.

Det er imidlertid flere forhold det er viktig å være oppmerksom på ved bruk av ordtelling. For det første er det viktigste ikke nødvendigvis hvor mange ganger noe sies, men *hvordan* det sies. En ordtelling vil for eksempel ikke fange opp om noe er betont positivt eller negativt. For det andre kan utsagn som kun fremsies én gang få store følger, nettopp fordi det avviker fra det vanlige. Å undersøke manifest innhold kan for det tredje gå på bekostning av det underforståtte eller uuttalte. Det som regnes som selvsagt kan være vel så viktig, om ikke viktigere, enn det som må sies, men vil altså ikke favnes av en innholdsanalyse (Bergström & Boréus 2005: 77). Man kan også tenke seg at ordene forekommer ofte sammen nettopp fordi kandidaten påpeker at noe *ikke* er frihet. I tillegg kan ordene også forekomme utenfor den relevante konteksten, for eksempel dukker landet ”Libye” (Libya) opp når man søker på ”lib.*”. Noen av problemene kan bøtes på ved å bruke andre metoder. Om noe er positivt eller negativt betont, kan man fange det opp ved å lage en ekstra variabel som heter positiv/negativ, og lese gjennom og manuelt kode betoning hos kodningsenhetene. Alternativt kan man nærlese manuelt i etterkant. I min ideologianalyse kommer jeg til

å undersøke alle de aktuelle ordene i sin kontekst. Det innholdsanalysen taper på validitet, vinner den igjen i reliabilitet. Ordteilingene kan gjøres av hvem som helst, og har høy reliabilitet, både intra- og intersubjektivitet.

Kodingen er databasert. På nettsiden til professor Jean Véronis ved Université de Provence ligger samtlige taler de tre kandidatene holdt i valgkamperperioden²⁸, og det er laget en søkemotor som gir mulighet til å søke på ulike ord i talene. Man kan velge om man vil søke på én kandidat av gangen, eller alle samtidig. Søker man for eksempel på "frihet" (liberté) kommer alle forekomstene av dette ordet fram under hverandre, med fire-fem ord før og fire-fem ord etter, for å vise litt av konteksten. Vil man se hele konteksten, kan man bare klikke på den aktuelle forekomsten, så kommer man til det aktuelle stedet i talen (se vedlegget). Man har også muligheten til å søke på utviklingen i bruken av ordet hos hver kandidat (kronologi - chrono) og hvilke ord som forekommer hyppigst sammen med og nærmest søkeordet ("naboer" – voisins). Til slutt kan man sammenlikne forekomsten av ordet hos de forskjellige kandidatene.

Alle stolpediagrammene angir hvor mange ganger det bestemte ordet nevnes per 100 000 ord. Det er stor forskjell på hvor mange taler de ulike kandidatene har holdt: Mens Sarkozy holdt hele 63, holdt Royal 42 og Le Pen 27. Alle frekvensene er imidlertid relative, derfor vil dette likevel være sammenliknbart. Det denne ordteilingen ikke fanger opp, er imidlertid at Ségolène Royal i gjennomsnitt snakker i lengre setninger enn Sarkozy og Le Pen. Royal har i gjennomsnitt 27 ord per setning, mens setningene til Sarkozy i gjennomsnitt inneholder 21 ord. Le Pen ligger et sted imellom (Calvet og Véronis 2008: 28-29). Lange setninger vil inneholde flere korte fyllord, og relativ frekvens på de aktuelle ordene vil generelt være litt lavere for henne på grunn av dette. Sarkozy snakker mer i slagord, og bruker mye anaforer, altså gjentakelser av ord eller setningsledd (Calvet og Véronis 2008: 32).

²⁸ <http://sites.univ-provence.fr/veronis/Discours2007/>

4.1.2 "Naboer"

Hvilke ord som ofte forekommer hyppig i nærheten av frihet (som "naboer"), kan indikere eventuelle forskjeller på hvilke ord kandidatene bruker i forbindelse med "frihet". Dette vil gi en pekepinn om hvilke rammer de plasserer friheten i, eller hva de knytter frihet opp mot.

Størrelsen på ordene øker ettersom nærheten og hyppigheten øker. De største ordene vil derfor være de som forekommer oftest sammen med og nærmest "frihet". En slik type analyse har samme problemer som den kvantitative innholdsanalysen, men igjen kan det styrke validiteten om man ser gjennom oversikten over der "frihet" brukes, og kontrollerer sammenhengen. Der vil man kunne se "nabo"-ordene, og sjekke for eksempel om det står at det fremmer frihet, eller er frihetens motstander. Reliabiliteten og etterprøvbarheten er høy. Jeg vil begynne med de største ordene, og så konsentrere meg om de to neste nivåene. De aller minste ordene velger jeg å se bort fra, fordi de viktige ordene bør dukke opp på en av de tre øverste størrelsesnivåene. Tolkningen av sammenhengen vil gjøres på bakgrunn av at jeg går gjennom listene over treff på hovedbegrepet (frihet) og finner "nabo"-ordene i sin sammenheng. Så vil jeg vurdere disse setningene opp mot partitradisjonen og se hvorvidt funnene korresponderer med den ideologiske bakgrunnen. Analysen vil altså gjøres i to trinn. Denne delen blir derfor et slags mellomledd mellom innholdsanalysen og idéanalysen, og tolkningene vil ha de samme fordelene og ulempene som jeg diskuterer under.

4.1.3 Idéanalyse

Jeg har valgt ut de delene av talen som inneholder ordene som tradisjonelt har vært knyttet til de to tradisjonene. Det er imidlertid mulig at jeg går glipp av noe som har det samme meningsinnholdet, dersom det for eksempel brukes synonymer jeg ikke har tatt høyde for, eller det fortelles små historier der den implisitte moralen inneholder det sentrale ordet, uten at det eksplisitt kommer til uttrykk. Jeg tror likevel det mest sentrale av deres forståelse av frihet vil komme fram utfra det jeg har valgt å studere.

Den kvalitative vurderingen vil ha motsatte fortegn i forhold til den kvantitative, høyere begrepsvaliditet, men lavere reliabilitet. De fortolkningene jeg gjør vil dessuten være sårbare for å bli farget av mitt verdensbilde eller mine erfaringer. Mange begreper er dessuten tvetydige, og det er mulig at jeg går glipp av noen av betydningene som er sentrale. I tillegg er det på et annet språk en morsmålet mitt, noe som gir en større fare for misforståelser, eller at nyanser som er kjent for de innen den franske kulturen går tapt i analysen. I oversettelsene har jeg lagt større vekt på å gjengi meningsinnholdet enn å gjøre det ordrett. Der jeg ser noe gå tapt som følge av dette, vil jeg supplere med fotnoter eller synonymer i parentes.

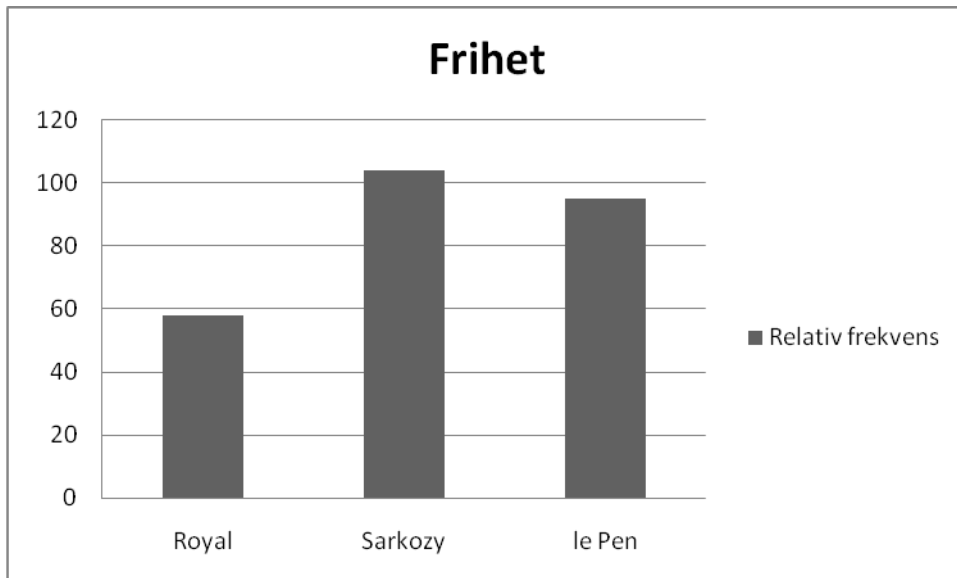
Fordelen med å studere andre språk og idétradisjoner enn sitt eget, er imidlertid at man kommer utenfra med et ”friskt” blikk, og kanskje ser nyanser som hverdagsbrukere av språket ikke ville tenkt over.

I idéanalysen vil jeg først se på avsnittene der ”frihet” forekommer, deretter vil jeg se på avsnitt med *frihet, likhet og brorskap*, og til slutt orden og autoritet. *Frihet, likhet og brorskap* brukes ofte med adjektiver eller andre beskrivende ord som ”påheng”, og fordi jeg også er ute etter andre kombinasjoner, må denne delen gjøres ved at jeg søker opp ”frihet” hos de tre kandidatene, og leser nedover listen for å se om det opptrer sammen med andre ord i en liknende oppstilling.

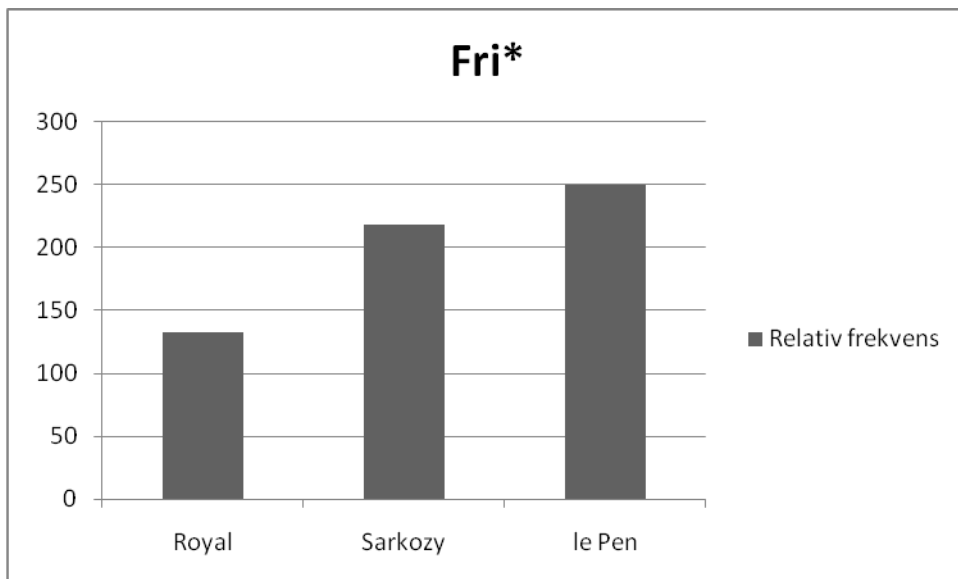
4.2 Analyse

4.2.1 Innholdsanalyse

Frihet

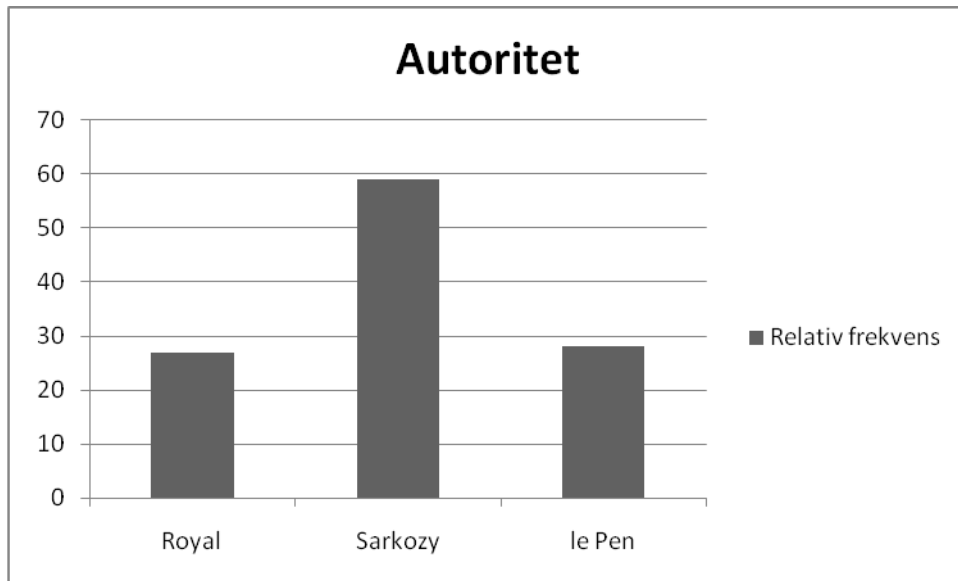

Sarkozy bruker ”frihet” mest av alle kandidatene. Når han har uttalt 100 000 ord, har han sagt ”frihet” 104 ganger. Le Pen ligger som nummer to med en relativ frekvens på 95, mens Royal er nede i 58. Sarkozy snakker altså om frihet nesten dobbelt så ofte som Royal, mens det er ganske jevnt mellom han og le Pen. De utvalgte kandidatene bruker ordet ”frihet” mer enn de andre presidentkandidatene, noe som kan tyde på at frihet er et mer sentralt begrep for dem enn for de andre, og da særlig for Sarkozy og le Pen.

Fri.* (alt som begynner med "fri", "lib")

Jeg har lest gjennom listen over alle forekomstene av "lib" (fri) hos de tre kandidatene og sett at de fleste ordene som ikke er "liberté" er "libre", altså fri, som kan sies å være synonymt. I tillegg bruker le Pen "libéral"/"liberaux" (liberal-e) relativt mye (19 ganger), men også hos ham er "frihet" og "fri" de mest brukte ordene. Forskjellen fra den forrige grafen er at le Pen har en høyere relativ frekvens enn Sarkozy, noe som kan tyde på at le Pen i større grad bruker andre ord for å snakke om frihet enn Sarkozy. Men at "fri" er noe som ofte nevnes hos le Pen, er åpenbart.

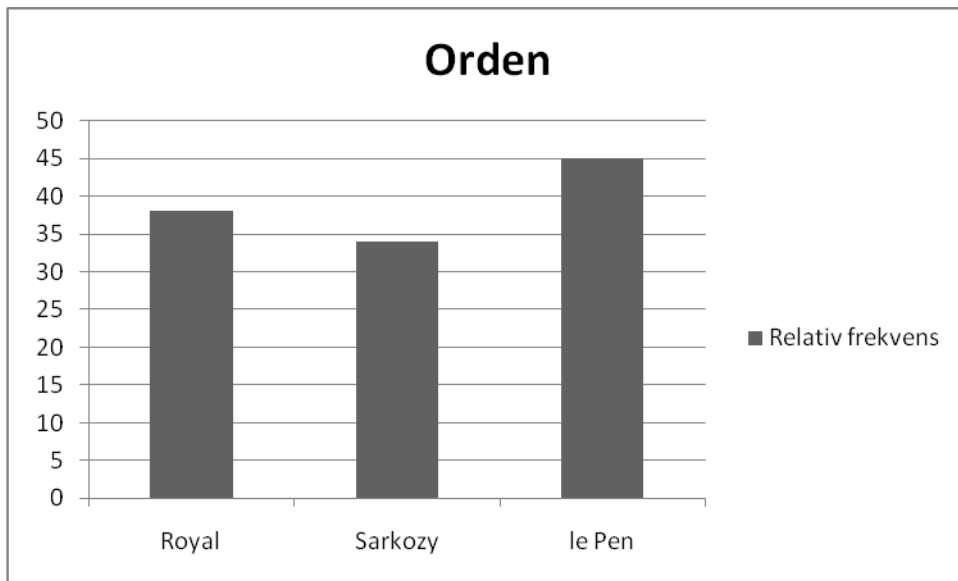
Autoritet

Her er det en ganske stor forskjell mellom Sarkozy og de andre. Han nevner autoritet dobbelt så ofte som Royal, og litt mer overraskende, dobbelt så mange ganger som le Pen. Det er imidlertid verd å merke seg at mange av forekomstene stammer fra samme tale. Sarkozy har 157 i relativ frekvens i februar, noe som trekker opp snittet betraktelig. Han brukte ordet over 70 ganger i samme tale i Perpignan 23.02., en av byene der det var opprør i forstedene i 2005. I alt har han brukt ordet 216 ganger, så snittet uten Perpignan-talen vil være en del lavere. Likevel er det interessant at dedikerer en hel tale til autoritet, noe som også ble lagt merke til i mediene.²⁹

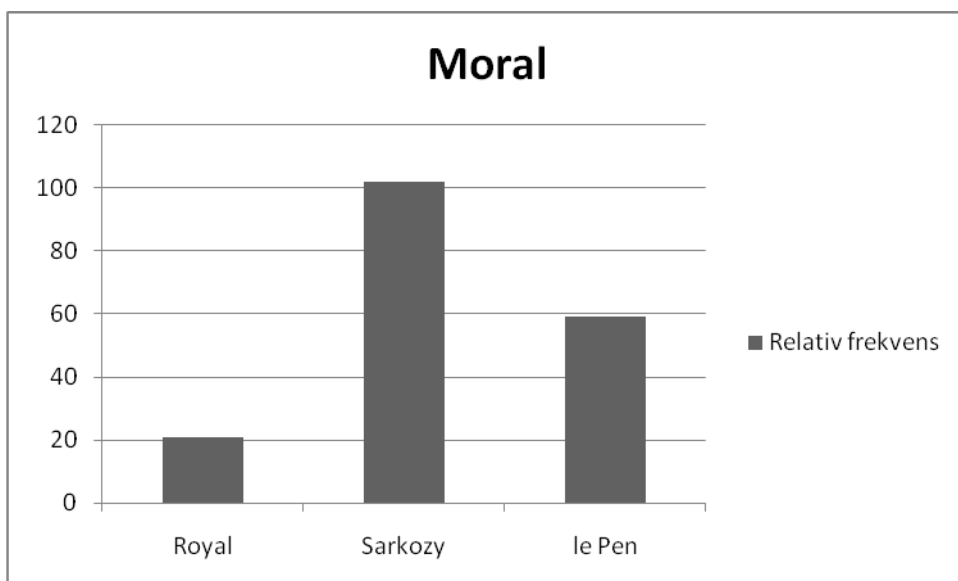
²⁹ "Nicolas Sarkozy remet « l'ordre » et « l'autorité » au premier plan." Le Monde 25.februar 2007.

Orden

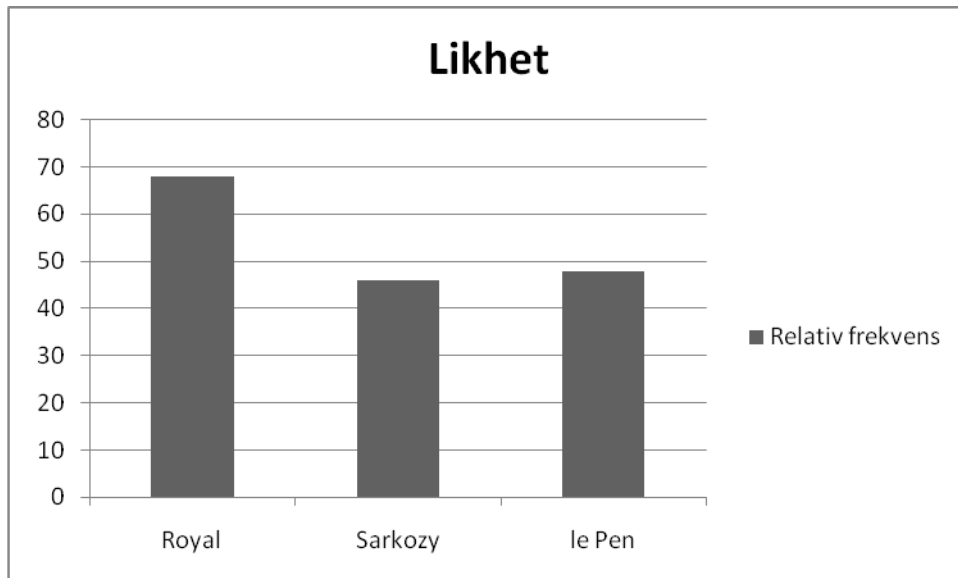
De fleste gangene Ségolène Royal bruker ordet ”orden”, knytter hun det til ”rettferdig” (ordre juste), som var et av hennes mye brukte begreper under valgkampen. Av alle kandidatene er det kommunistenes Marie-George Buffet som bruker det oftest, med en relativ frekvens på 62. Ellers er det ganske jevnt mellom alle kandidatene, fra 27 til 45.

Moral*

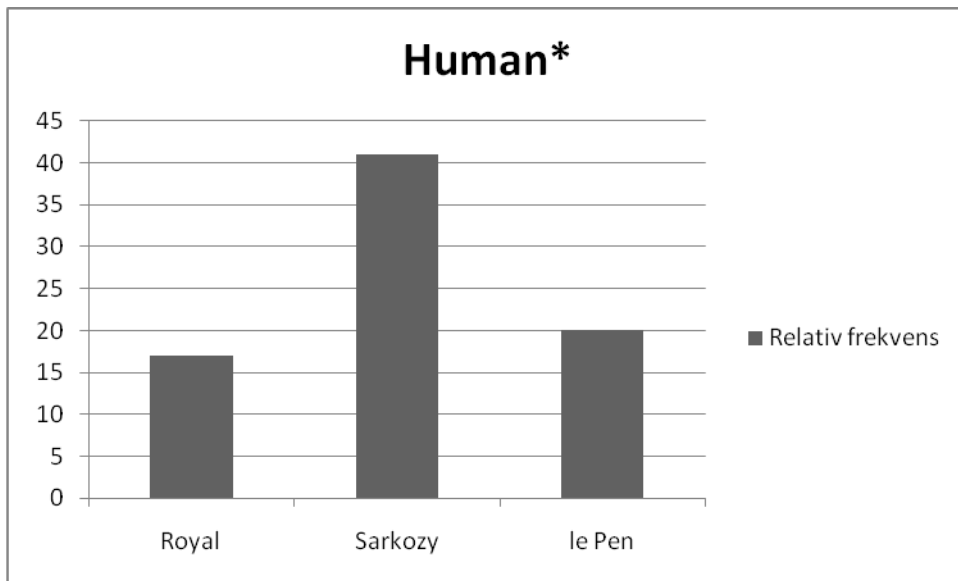

Sarkozy bruker ordet ”moral” fem ganger så ofte som Royal, mens le Pen har en relativ frekvens på 58 (mot Sarkozys 102). Han bruker det altså klart mer enn le Pen også.

Likhet

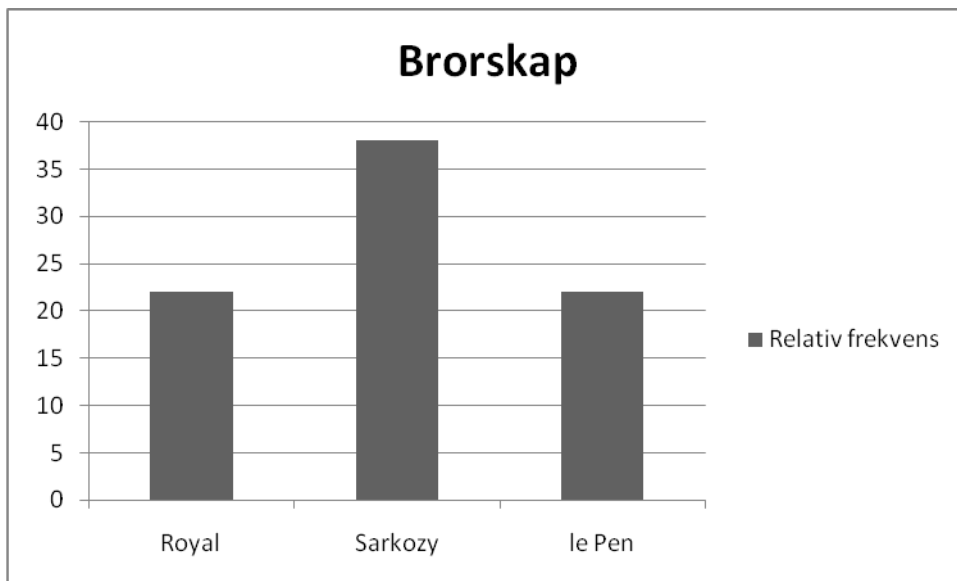

Av de tre kandidatene bruker Royal (68 i relativ frekvens), som forventet ordet mest, men de andre kommer ikke veldig langt etter (46 og 48). Igjen er det Buffet som bruker ordet mest når man også ser på de andre kandidatene (80 i relativ frekvens), mens MoDems François Bayrou ligger på nivå med Sarkozy. Likhet er altså fortsatt mest brukt av venstresiden.

Human.*

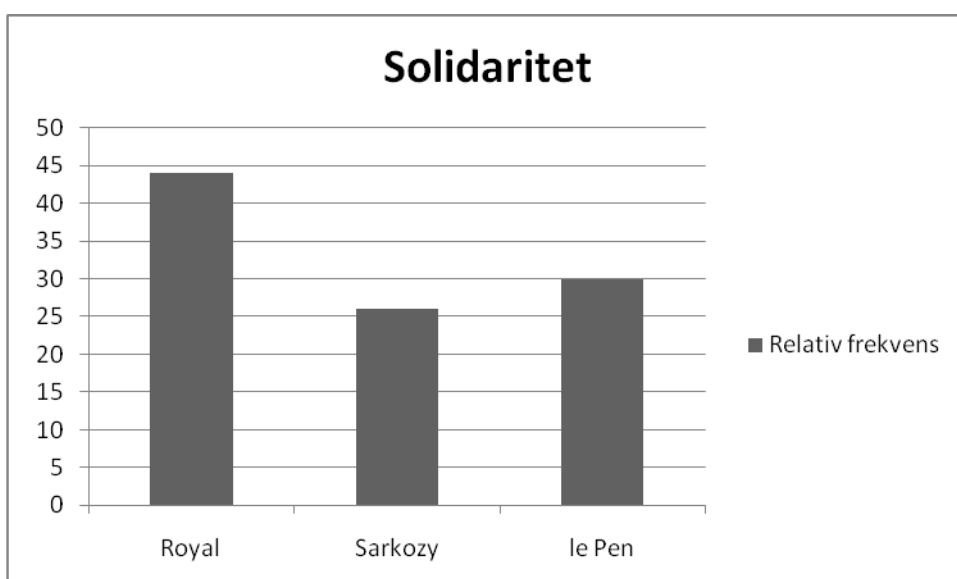
Fordi humanismen ofte nevnes enten som -isme eller som humanitet eller humanitær, har jeg valgt å se på alle ord som begynner med "human". Sarkozy har flest relative forekomster også her. Det er overraskende at Royal har såpass lav frekvens av et ord som har vært såpass sentralt i den sosialistiske tradisjonen. Når man ser på de absolutte frekvensene av ordet "humanisme", har Royal kun brukt det fem ganger i løpet av hele valgkampen. Den relative frekvensen er på 4 mot Sarkozys 14. De som bruker ord som begynner med "human" mest er Buffet og Bayrou, mens de grønnes Dominique Voynet bruker det mer enn Royal. Den eneste som bruker disse ordene mindre en Royal er Trotskyisten Arlette Laguiller.

Brorskap

I likhet med funnene for likhet, er det også disse tre som snakker oftest om brorskap av alle kandidatene, og Sarkozy ligger på topp. Dette er litt overraskende, ettersom brorskap ikke har hatt noen sentral del i den bonapartistiske/gaullistiske tradisjonen. Han er her heller ikke på linje med le Pen. En gjennomlesning viser at han bruker det som en positiv verdi, og framhever at Frankrike er landet der brorskap er lagt til verdiene frihet og likhet.

Solidaritet

”Solidaritet” er et typisk venstre-ord, og det er Royal som bruker det oftest. Hun snakker om solidaritet 44 ganger når hun har ytret 100 000 ord, mens le Pen på samme tid har sagt det 30 ganger, og Sarkozy bare 26 ganger. Av de andre kandidatene ligger Voynet mellom Royal og le Pen, mens de andre bruker det mindre. Le Pen nevner solidaritet oftest sammen med ”nasjonal”.

Når man ser alle diagrammene under ett, kan man se forskjeller i ordbruk hos den enkelte kandidat. Det er vesentlige forskjeller mellom Royal på den ene siden og le Pen og Sarkozy på den andre når det gjelder bruk av ”fri” og ”frihet”. I begge tilfeller bruker de uttrykket nesten dobbelt så mye som henne. Av de målte ordene er det ”frihet” og ”moral” Sarkozy har brukt mest. Han bruker ord som ”brorskap” og ”humanitet”/”humanisme” oftere enn de andre, men likevel bare halvparten så ofte som ”moral” og ”frihet”. Le Pen bruker ”solidaritet” (som han knytter til nasjonen) litt mer enn ”brorskap”, mens det er motsatt for Sarkozy.

Royals mest brukte ord av de utvalgte, er ”fri”, mens ”likhet”, kommer på andre plass med en relativ frekvens på 68. ”Frihet” er det nest mest brukte (det mest brukte hvis vi tar med alt som begynner på ”fri”). ”Solidaritet” og ”orden” ligger på rundt 40 i relativ frekvens, mens ”autoritet” og ”moral” (ikke overraskende) og ord som begynner på ”human” og ”brorskap” (mer overraskende) blir lite brukt (rundt 20 i relativ frekvens). ”Frihet” og ”fri” er klart de ordene le Pen bruker mest. Deretter kommer ”moral” (58 i relativ frekvens), ”likhet” (48) og ”orden” (45). ”Autoritet” bruker han bare 28 ganger per 100 000 ord, omtrent like lite som Royal.

Frihet, likhet og brorskap

Av nasjonalverdiene bruker Sarkozy ”frihet” klart mest (104 i relativ frekvens), med ”likhet” (46) på andreplass (under halvparten) og ”brorskap” (38) på en tredjeplass. Mens Royal bare nevner ”brorskap” 22 ganger per 100 000 ord, nevner hun ”frihet” 58 ganger og ”likhet” 68 ganger. Le Pen har den samme rekkefølgen som Sarkozy, men færre forekomster av brorskap: ”Frihet” (95), ”likhet” (48) og ”brorskap” (22).

Når man teller gjennom forekomstene av ”frihet likhet og brorskap”, ser man at le Pen i sine taler har brukt ”Frihet, rettferdighet og brorskap” seks ganger, mens han har brukt det tradisjonelle ”frihet, likhet og brorskap” tre ganger.

Sarkozy bruker ”frihet, likhet og brorskap” sammen 13 ganger (inkludert der det er andre ord innimellom) Fire av disse gangene trekker han frem at Frankrike er landet som la ”brorskap” til ”frihet” og ”likhet”, og to av disse gangene siterer han dramakarakteren Antigone ”Jeg er født for å dele kjærligheten, ikke for å dele hatet”. I disse sammenhengene fordømmer han nasjonalisme og hat mot andre religioner. Dette er sannsynligvis for å ta avstand fra Nasjonal Front, men samtidig beveger han seg over på sosialistenes område. Dette er interessant også fordi Sarkozy bruker ordet ”brorskap” omtrent dobbelt så ofte som le Pen. I tillegg har han fire-fem andre kombinasjoner. I første talen etter partikongressen (Saint-Quentin 25.01) sier han for eksempel: ”De politiske prinsippene jeg ønsker uttrykker ikke noe annet enn Franrikes evige verdier: Frihet, ansvar, orden og framskritt”.³⁰ Men det er også interessant at han to ganger etter første valgrunde fremmer ”frihet, toleranse og humanisme.” ”Frihet” og ”brorskap” kommer dessuten alene tre ganger.

Ordbruk i forhold til partitradisjon

Mens noe av ordbruken er som forventet i forhold til partitradisjonene, er det flere forhold som er overraskende. For å begynne med det første – det er Sarkozy og le Pen som bruker ”frihet” mest, i tråd med at høyresiden alltid har privilegert frihet over de to andre verdiene i nasjonalmottoet. Det er likevel interessant at de er på linje, det kan indikere at de er på jakt etter de samme velgerne. At Sarkozy snakker mye mer om ”autoritet” enn Royal, er også forventet, men det er litt mer overraskende at dette ikke er noe le Pen nevner oftere. Når det gjelder solidaritet, er Royal klart foran de andre, i tråd med den sosialistiske tradisjonen. Likhet er også et av de mest brukte ordene

³⁰ . Les principes de la politique que je souhaite n'expriment rien d'autre que les valeurs éternelles de la France : la liberté, la responsabilité, l'ordre et le progrès.

hennes (av de utvalgte). Blant det som var mer overraskende sett i lys av partitradisjonene, er at Royal omtrent bruker ordet ”orden” like ofte som de to andre. Det kan tyde på at hun har beveget seg mot høyre. Samtidig er ordet mindre brukt av høyrekandidatene enn man kunne forvente, ikke engang halvparten så ofte som frihet. Det kan bety at Sarkozy konsentrerer seg om autoritet, Men det kan også hende han bruker andre formuleringer. På motsatt side er det ikke så stor forskjell som man kanskje skulle forvente mellom Royal og de to høyrekandidatene på hvor ofte ”likhet” nevnes. Bruken av ord som begynner på ”human” og ”brorskap”, og som er tradisjonelle venstreverdier er kanskje den største overraskelsen. Royal bruker ”human”-ord veldig lite, mens Sarkozy markerer seg som en dobbelt så flittig bruker som sine konkurrenter. Generelt er imidlertid ikke disse ordene brukt så mye i forhold til de andre sentrale ordene. Brorskap derimot er det bare le Pen som bruker lite, og Sarkozy er den som bruker det mest. Det at han uttrykker stolthet over at Frankrike var landet som forente ”frihet” og ”likhet” med brorskap er litt merkelig i forhold til tradisjonen, for det har vært lite viktig i bonapartismen.

4.2.2 Naboer

Royal

attachement belle choix citoyen **constitution** court coût destin devise
 espaces fondamentale france **fraternité** idéal justice
liberté monde mutations nouveaux **pays**
 penser renoncer **responsabilité** reste réelle république sûr
 valeurs **vota égalité**

”Frihet” (liberté) kommer først og fremst oftest og nærmest ”likhet”(égalité) og ”brorskap” (fraternité). ”Verden” (monde) dukker opp i den nest største skrifttypen. Når jeg går gjennom forekomstene sier hun flere ganger at det var Frankrike som ga

verden (vota, altså ”stemte fram”) friheten. Her er det først og fremst frihet som et historisk fenomen som Frankrike har gått i spissen for, som er fokuset. Altså noe å være stolt av og holde seg til. ”Ansvar” (responsabilité) skiller seg ut når man leser over treffene, som noe som hele tiden eksplisitt knyttes til frihet. Royal gjentar mangfoldige ganger at frihet også innebærer ansvar. ”Endringer” (mutations) blir brukt i forbindelse med nasjonalverdiene, at man må holde fast på disse tross samfunnsendringer.

Sarkozy

choisir choix condition conscience crois demande dignité donne
 droits enfants esprit **france** français fraternité homme
 honneur **liberté** ordre parole **pays** penser respecte
 responsabilité souhaite **travail** tue valeurs
 vie école **égalité**

Der Royal snakker om *frihet, likhet og brorskap*, er de største ordene hos Sarkozy i tillegg til ”frihet”, ”Frankrike” og ”arbeid” (travail). En gjennomlesning av treffene viser at han snakker om frihet og arbeid på flere måter. For det første sier han at folk må få være frie til gi barna fruktene av sitt arbeid uten å bli skattet for det (arv), altså negativ frihet i forhold til staten. For det andre vil han at folk skal kunne velge sin egen arbeidsrytme. For det tredje mener han arbeidet er en betingelse for frihet (som han sier åtte ganger i åtte forskjellige taler), eller at arbeid er frihet (som han gjør i partikongresstalen, se neste del). Flere steder sier han ”frihet til å arbeide” og ett sted nevner han friheten til å ”arbeide mer for å tjene mer”, som (uten å kobles til frihet) var en gjennomgangsfrase i valgkampen (uttalt 23 ganger). Begge formuleringer henger sammen med et angrep på sosialistenes 35 timers-uker, altså at det ikke er lov

å arbeide mer enn 35 timer i uka. Hvis man vil arbeide mer og tjene mer, men ikke får lov, er man ufri mener han.

”Å velge” (choisir) og ”valg” (choix) er relativt store, og til sammen gjør de at valgfrihet blir et viktig ord for Sarkozy. Dette er en klassisk liberalistisk idé, i negativ frihet-tradisjonen. Ingen (vanligvis staten) skal bestemme over deg, du skal få muligheten til å fritt velge mellom alternativer. Gjennomlesning av treffene viser dessuten at ordet ”skole” ofte opptrer sammen med ”valg” eller ”velge”, altså at han sier folk bør få lov til å velge hvilken skole barna skal gå på. Sarkozy har også et stort samsvar mellom ytringer om frihet og ansvar, faktisk litt sterkere enn Royal.

Det viser seg når man leser gjennom treffene at det at ”Frankrike” dukker opp som nabo henger sammen med at Sarkozy snakker mye om hva Frankrike er, og ”frihet” blir brukt veldig ofte som et eksempel på noe typisk fransk.

”Souhaite” betyr ”ønsker” i entall, og brukes ofte som en konklusjon etter han har knyttet noe til frihet, for eksempel ”jeg ønsker at folk skal få lov til å velge...”.

le Pen

action chagrin circulation commun **égalité** entreprendre france
français **fraternité** individuelle indépendance
liberté mission nations nom pensée personnelle **peuple**
prix prospérité religion renaître **rendre** responsabilité simple
sécurité terre **travail** travailler égalité

pour sauver les structures, vérifiées par l'Histoire, qui ont permis au travers de douloureux combats, de préserver nos libertés, notre **indépendance**,

le Pen har i likhet med Sarkozy ”arbeid” som en sentral nabo av frihet, og ”brorskap” i likhet med Royal. At bare ”brorskap” dukker opp i samme størrelse som ”frihet” stammer fra at han ofte bytter ut ”likhet” med ”rettferdighet” (équité) når han ramser

opp nasjonalverdiene. Han snakker om arbeid langt på vei på samme måte som Sarkozy, og en gang bruker han også Sarkozys ”arbeide mer for å tjene mer”. Altså først og fremst friheten til å arbeide. ”Uavhengighet” (indépendance) dukker opp sammen med ”frihet” i en av tre forekomster, i motsetning til hos de andre kandidatene. Han bruker det i forbindelse med EU-spørsmålet, at man må være fri til å disponere politiske virkemidler selv, og snakker konkret om landets uavhengighet knyttet til individets frihet. I Lyon (11/03/07) sier han at Frankrike har funnet balansen mellom statens autoritet og individets frihet, og litt lenger ned at i den franske republikken er det et sterkt element av moral og av offer gjort for ”l’interêt général”, som betyr noe i nærheten av ”folkeviljen”. Sikkerhet (sécurité) er et annet ord som ofte opptrer nær ”frihet”. Han nevner det ofte blant verdier som må forsvares, sammen med identitet, kultur, rettferdighet, og frihet. Han sier også ved ett tilfelle, i Bourdeaux (05/11/06), at sikkerhet er den viktigste friheten, friheten til å fritt komme og gå, Han karakteriserer det samtidig som synonymt med likhet, som likhet for loven.

Naboer i forhold til partitradisjonene

Royal får opp ”likhet” og ”brorskap” som naboer til ”frihet”, og det er omtrent som forventet. Imidlertid er også ”ansvar” et hyppig brukt ord i nærheten, noe som ikke er så typisk sosialistisk. Sarkozy nevner ”frihet” i nærheten av ”Frankrike” og ”arbeid” fordi det regnes som en av om ikke *den* franske grunnverdien. Arbeid er mer overraskende ut fra partitradisjonen. Derimot er valgfrihet en klassisk negativ frihet som har en lang tradisjon på den franske bonapartistiske høyresiden. Le Pens frihetsnabo ”arbeid” samsvarer som man kan se med Sarkozys. Arbeid i seg selv har ikke tradisjonelt vært en verdi for bonapartistene, og det er nærliggende å tro at det henger sammen med et frieri til Nasjonal Fronts velgere, som består av mange unge fra arbeiderklassen. Brorskap dukker opp i trio med andre verdier, som franske verdier, mens nasjonal sikkerhet og selvstendighet er noe han stadig kommer tilbake til i andre sammenhenger. Le Pen holder seg altså i stor grad til sin partitradisjon.

4.2.3 Idéanalyse

I denne delen vil jeg ta utgangspunkt i forekomst av de sentrale ordene hos de to kandidatene. Jeg vil først se på ”frihet”, deretter ”likhet” og ”brorskap” og til slutt ”orden” og autoritet”.

Sarkozy

I talen til partikongressen benytter Nicolas Sarkozy ordet ”frihet” 10 ganger i 9 uttalelser. De to første gangene han nevner friheten, er det i forbindelse med beskrivelser av Frankrike gjennom historien. Først som en avslutning av en gjennomgang av franskmenn som han mener har legemliggjort den franske ånden: ”Frankrike har ansiktet, alderen, stemmen til alle de som har trodd på henne, som har sloss for henne, for hennes ideal, for hennes verdier, for hennes frihet”.³¹ Her knyttes frihet til Frankrikes selvstendighet, men det er menneskene som er sentrale. I neste setning sier han at Frankrike ikke er ferdig, og han fortsetter med å si at i hans hjerte og i hans ånd lever Frankrike fortsatt. Slik det står handler dette mer om Frankrikes storhet, som er sentral for gaullistene, enn å betone viktigheten av selvstendighet, selv om friheten er en sentral del av landets storhet. Neste forekomst av ordet er når han noen linjer under hyller prinsippene til republikken. Her snakker han om at alle motsetninger har plass i Frankrike, noe man også kjenner igjen som bonapartistiske strømninger.

”Mitt Frankrike, det er landet som valgte trikoloren framfor det hvite eller det røde flagget, og har gjort det til frihetens flagg og har dekket det med ære. Mitt Frankrike tilhører alle franskmenn uten unntak. Det er Saint-Louis’ Frankrike, og Carnots, det er korstogene og Valmys land og Pascal og Voltaires.

³¹ La France, elle a le visage, l’âge, la voix de tous ceux qui ont cru en elle, qui se sont battus pour elle, pour son idéal, pour ses valeurs, pour sa liberté.

Det er katedralene og til leksikonets land. Det tilhører Henri IV og til Nantestraktaten.³² Det er menneskerettighetene og tankefrihetens land.³³

Siste setning tolker jeg som en konklusjon, at Frankrike er fritt, og folk kan mene det de vil eller tilhøre hvilken gruppering de vil. Tankefrihet er først og fremst negativ frihet.

Neste forekomst er i form av ordet ”frigjøring” (émancipation): Fra første dagen Republikken oppsto i vår historie, har den alltid kjempet på nytt og på nytt for frigjøring av mennesket. Republikken begynner der politikken slutter å tjene maktens interesser for å tjene menneskenes lykke.³⁴ Frigjøring og menneskenes lykke kan knyttes til en positiv forståelse. Det at republikken skal arbeide for nærværet av menneskets lykke er nettopp argumentet motstandere av positiv frihet bruker, fordi det kan misbrukes. Negativ frihet handler dessuten om fravær, og kan ikke bety nærvær av lykke.

Neste, og siste, gang i denne talen han bruker uttrykket frigjøring, sier han: Jeg vil ha fritak på skatt på lønn for overtidsarbeid, så man endelig kan forstå i Frankrike at arbeidet er en frigjøring, det er arbeidsledighet som er fremmedgjørende.³⁵ Her snakker han helt tydelig om det eksistensielle aspektet, om frigjøring mot fremmedgjøring, slik Marx gjorde (selv om de nok hadde vært uenige i veien videre). Altså ser det ut som om arbeidet er Sarkozys kilde til positiv frihet.

³² L'Edit de Nantes ble signert av Henri IV i 1598 og gjorde protestantismen lovlig, i det katolske Frankrike.

³³ Ma France, c'est le pays qui, entre le drapeau blanc et le drapeau rouge a choisi le drapeau tricolore, en a fait le drapeau de la liberté et l'a couvert de gloire. Ma France, c'est celle de tous les Français sans exception. C'est la France de Saint-Louis et celle de Carnot, celle des croisades et de Valmy. Celle de Pascal et de Voltaire. Celles des cathédrales et de l'Encyclopédie. Celle d'Henri IV et de l'Edit de Nantes. Celle des droits de l'homme et de la liberté de conscience.

³⁴ “Depuis le premier jour où elle est apparue dans notre histoire, la République est un combat toujours recommencé pour l'émancipation de l'homme. La République commence quand la politique cesse d'être au service de la volonté de puissance pour se mettre au service du bonheur des homes”.

³⁵ Je veux l'exonération de charges sociales et de l'impôt sur le revenu pour les heures supplémentaires pour qu'enfin on comprenne en France que le travail est une émancipation, que c'est le chômage qui est une aliénation.

Men neste gang han nevner det å være fri, er det i en klassisk liberalistisk forståelse: Republikkens mål er å gjøre det mulig for den som ikke har noe, å bli ett fritt menneske, for den som arbeider å kunne eie noe, for den som begynner nederst på den sosiale skalaen til å klatre så høyt som hans dyktighet tillater ham.³⁶ Dette er litt vanskelig å bedømme alene, men litt lenger nede sier han: ”Den reelle Republikken er ikke den der alle mottar det samme. Det er Republikken der alle mottar det de fortjener eller det de trenger” (”mottar etter sin ulempe/sitt handicap”).³⁷ Handicap kan tolkes som ”ulempe”, altså noe som gjør at du stiller svakere enn andre, og dette kan være sosiale forhold snarere enn fysiske forhold, altså forhold venstresiden vanligvis er mer opptatt av. Dette kan være en rimelig tolkning ettersom Sarkozy tidligere har tatt til orde for positiv diskriminering av minoriteter i en periode (Sarkozy 2006: 44-47). Dette mildner inntrykket av at dyktighet er alt som skal til. Hvis handicap derimot tolkes som fysisk handicap, harmonerer det med en forståelse av samfunnet der folk enten hindres av fysisk handicap eller av staten. I den negative forståelsen jamfør Hobbes er ikke fysisk handicap ufrihet. Dermed står eventuelt manglende dyktighet og staten igjen som mulige hindre, men førstnevnte er ingen intendert hindring, og derfor heller ikke ufrihet, bare mangel på kapasitet. Kanskje er tvetydigheten i orden grunnen til at det er valgt, slik at folk kan lese det de er mest enig i, inn i det.

Han snakker videre om arbeidet når han sier at han henvender seg til ungdommene:

”Legg til en liten jobb, og alt skal bli gjort for at hver student kan studere og arbeide samtidig – dere får en ekte økonomisk autonomi som er nøkkelen til all frihet. Men dere må gjøre dere fortjent til den gjennom deres innsats, gjennom deres arbeid, gjennom deres utholdenhet, gjennom deres seriøsitet. Dere vil bli ansvarlige for deres liv”.³⁸

³⁶ “Le but de la République c'est de permettre à celui qui n'a rien d'être quand même un homme libre, à celui qui travaille de posséder quelque chose, à celui qui commence tout en bas de l'échelle sociale de la gravir aussi haut que ses capacités le lui permettent”.

³⁷ La République réelle ce n'est pas la République où tout le monde reçoit la même chose. C'est la République où chacun reçoit selon son mérite ou son handicap.

³⁸ (...) vous y ajoutez un petit travail - et tout sera fait pour que chaque étudiant puisse étudier et travailler en même temps - Vous aurez une véritable autonomie financière qui est la clé de toute liberté. Mais vous la

Økonomisk autonomi som nøkkelen til all frihet er et tydelig eksempel på en negativ frihetsforståelse. At studiene i seg selv kan bidra til frigjøring utelukkes ved å bruke uttrykket ”all frihet” (selv om ”nøkkelen til” er litt modererende). På slutten knytter han frihet til ansvar.

Det å gjenreise arbeidet som verdi var en gjennomgangstema i valgkampen, og det er et klart eksempel i partikongresstalen: ”Arbeidet, det er frihet, det er sjanselighet, det er sosial framgang. Arbeidet betyr respekt, det er verdighet, det er det reelle borgerskap. Med krisen til arbeidets verdi forsvinner håpet”.³⁹ ”Arbeid” er det viktigste ordet her. Sarkozy identifiserer arbeid, ikke bare med frihet, men også med sjanselighet, respekt, verdighet og borgerskap, som kan tolkes som borgerrettigheter. Arbeid som frihet kan enten forstås overført, som den litterære tropen metonymi, som et ord som i betydning står nær det ordet som ville beskrive forholdet eksakt, altså at arbeid gir penger som igjen gir valgfrihet. Dette er igjen et eksempel på negativ frihet. Eller man kan si at det ligger i menneskets natur å arbeide, og at det blir fritt gjennom å forenes med sin natur, dermed positiv frihet. Hvis man setter det opp mot forrige sitat blir imidlertid denne forståelsen selvmotsigende. Men i en valgkamp må man ta høyde for selvmotsigelser, så hittil lar vi det stå åpent.

Neste forekomst er i forbindelse med noe Sarkozy mener er kontroversielt, og hvor han sier: ”Men jeg vil ha friheten til å kunne si at (...).”⁴⁰ Ved å si ”jeg vil ha friheten til å kunne si”, og så faktisk si det, betoner han viktigheten av ytringsfriheten ved å utøve den. Her er motstanderne tydelig ment å være ”politisk korrekte” i offentligheten, sannsynligvis venstresiden, som ikke lar folk si det de egentlig mener, og altså potensielt truer med å hindre ham i å utøve sin ytringsfrihet. Derfor er det tydelig at han her snakker om negativ frihet.

mériteriez par votre effort, par votre travail, par votre assiduité, par votre sérieux. Vous deviendrez responsable de votre vie.

³⁹ Le travail c'est la liberté, c'est l'égalité des chances, c'est la promotion sociale. Le travail c'est le respect, c'est la dignité, c'est la citoyenneté réelle. Avec la crise de la valeur travail, c'est l'espérance qui disparaît.

⁴⁰ Mais je veux avoir la liberté de dire que (...)

I en gjennomgang av Frankrikes forhold til middelhavslandene, Europa og andre verdensdeler, snakker han om Amerika, som har vært Frankrikes motstandere siden Sarkozys forbilde de Gaulle satt ved makten, og som Chirac igjen gikk imot da han stemte mot deltagelse i Irak-krigen. Her er verdien frihet brukt som noe felles, som bringer landene sammen:

Jeg vil være president i et Frankrike som vil si til Amerika: ”vi er venner og Frankrike forblir trofast til dette vennskapet som historien, sivilisasjonen og frihetens verdier og demokratiet har vevet mellom våre to folk. Et Frankrike som alltid snakker til Amerika som en venninne, som alltid sier sannheten til henne og som sier nei til henne når hun tar feil, som sier til henne at hun ikke har rett nå hun bryter folkeretten eller menneskerettighetene som hun har bidratt så mye til å forme, når hun bestemmer unilateralt, når hun vil amerikanisere verden selv om hun alltid har forsvart folkets frihet.⁴¹

På slutten fremstiller han imidlertid USA som ”dårligere” frihetsforkjempere enn Frankrike, og snakker indirekte om at Frankrike skal ha yringsfrihet til å irettesette USA dersom landet bryter med verdiene. ”Amerikanisering” av verden forstås vanligvis som kulturimperialisme, og han hevder dermed nasjonenes (innforstått Frankrikes) rett til å opprettholde sitt særpreg. Dette avsnittet er altså både en erklæring om at Frankrike og USA hører sammen, i motsetning til hva som har vært offisiell politikk tidligere, og en fremstilling av Frankrike som den kulturelt overlegne.

Siste gang ”frihet” forekommer er i et nytt avsnitt om Frankrikes storhet.

”Dette er landet som har oppfunnet ideen om framskrittet, som en dag ropte mot verden: ”Lykken er en ny idé”, landet som først sa til mennesket: ”Du har ukrenkelige rettigheter”, landet som har laget en mangehundreårig pakt med verdens frihet, landet som så ofte har fremmet sivilisasjonen, det virker i dag som om det har mistet troen på seg selv, denne overbevisningen om at skjebnen har skapt det for å oppnå store ting, og for å opplyse menneskeheten”⁴².

⁴¹ Je veux être le Président d'une France qui dira à l'Amérique : "nous sommes amis et la France demeurera fidèle à cette amitié que l'histoire, la civilisation et les valeurs de la liberté et de la démocratie ont tissé entre nos deux peuples. Je veux d'une France qui parle toujours à l'Amérique comme une amie, qui lui dit toujours la vérité et qui sait lui dire non quand elle a tort, qui lui dit qu'elle n'a pas raison quand elle viole le droit des nations ou le droit des gens qu'elle a tant contribué à forger, quand elle décide unilatéralement, quand elle veut américaniser le monde alors qu'elle a toujours défendu la liberté des peuples.

⁴² Voici le pays qui a inventé l'idée de progrès, qui a crié un jour à la face du monde : "le bonheur est une idée neuve", le pays qui le premier a dit à l'Homme : "tu as des droits imprescriptibles", le pays qui a passé avec la liberté du monde un pacte multiséculaire, le pays qui si souvent a été à l'avant-garde de la civilisation, le voici

Igjen snakker han om å gjenreise Frankrikes storhet, som rettighetenes, frihetens, opplysningstidens, framtidens og lykkens land.

Frihet, likhet og brorskap

Første gang han nevner nasjonalverdiene, snakker han om innvandring, og går først ganske hardt ut ("Jeg aksepterer ikke at man vil bo i Frankrike uten å respektere og uten å elske Frankrike"⁴³), før han blir mer forsonende. Han snakker om at han vil rekonstruere Frankrike men at verken på hat mot andre, eller hat mot seg selv bringer landet noe videre. Så gir han som eksempel at de Gaulle overfor tysk ungdom ikke anklaget dem for deres foreldres synder: "Til folket fra vårt gamle imperium må vi tilby, ikke soning, men brorskap. Til alle som vil bli franske tilbyr vi, ikke å angre, men å dele friheten, likheten og stoltheten over å være fransk".⁴⁴ Det kan virke som om han her tar opp skyldfølelsen i forhold til mennesker fra deres tidligere kolonier som nå bor i Frankrike, og tilbyr dem brorskap. I neste setning blir derfor stolthet siste ord i det republikanske mottoet, som motpol til skyldfølelsen. Dette er igjen et eksempel på hans ønske om gjenoppbygning av Frankrikes identitet, hvor *frihet, likhet og brorskap* som verdier har en sentral del, og hvor ifølge bonapartismen, storheten og stoltheten har en like viktig plass. Dette er imidlertid den eneste gangen i løpet av valgkampen han bruker denne kombinasjonen.

Én gang til i løpet av talen henviser han til nasjonalverdiene: « Den virkelige republikken er republikken som ikke er fornøyd med å inngravere frihet, likhet og brorskap i sine bygninger, men som inngraverer dem i hverdagslivets virkelighet".⁴⁵ I likhet med forrige utdrag er frihet her mest brukt som en norm til etterfølgelse.

qui aujourd'hui semble avoir perdu cette foi en lui-même, cette conviction que le destin l'avait créé pour accomplir de grandes choses et pour éclairer l'humanité.

⁴³ Je n'accepte pas qu'on veuille habiter en France sans respecter et sans aimer la France.

⁴⁴ À tous ceux qui veulent devenir Français nous offrons non de nous repentir mais de partager la liberté, l'égalité et la fierté d'être Français

⁴⁵ La République réelle, c'est la République qui ne se contente pas d'inscrire la liberté, l'égalité et la fraternité sur ses monuments, mais qui les inscrit dans la réalité de la vie quotidienne.

Når man går over til å også se på forekomster av ”fri” eller ”fritt” finner man en passasje som handler om hva som definerer demokratiet. Dette er en del av en lang oppramsning av hva ”den virkelige republikken” er, i motsetning til den ”mulige republikken”, som sannsynligvis er ment som resultatet dersom konkurrentene, og da særlig sosialistenes kandidat vinner. ”Det uangripelige demokratiet er ikke som når representativitet gjennom fagforeningene var forutsatt som patriotisk oppførsel under den andre verdenskrig. Det er der hvor representativitet er sikret gjennom valg, og hvor hver enkelt fritt kan presentere seg [som kandidat] etter første runde [av valgkampen]”.⁴⁶ Sarkozy følger her bonapartismen og De Gaulle i å vektlegge folkeavstemning som sentral demokratisk institusjon. Han setter opp forholdene under krigen mot frie valg, og hver enkelts mulighet til å bli kandidat. Dette likner på Mitterrands småfyrster, men handler først og fremst om negativ frihet. Det er ingen som tvinger deg til å være medlem av noe, i stedet kan du selv, dersom du vil, delta i politikken.

Sarkozy har betegnet kapitalismen som umoralsk, og vil ha inn moralen i handelen. ”Jeg tror på frihandel og konkurranse. Men jeg vil ha slutt på naiviteten og [jeg vil] at man innfører gjensidighet i kommersielle forhandlinger. Konkurransen må være lojal. Det er ikke lojalt å pålegge våre bedrifter å slåss med konkurrenter som ikke respekterer noen miljømessige, sosiale eller moralske regler.⁴⁷ Frihandel er klassisk negativ frihet, og han innfører et krav om lojalitet fra statens side, som i praksis vil bety enten proteksjonisme, eller mindre regulering. Staten som forutsetning for fri handel er velkjent, og dette er et eksempel på denne ideen.

⁴⁶ La démocratie irréprochable ce n'est pas celle où la représentativité syndicale est présumée en fonction du comportement patriotique durant la Seconde Guerre Mondiale. C'est celle où la représentativité se prouve dans des élections où chacun peut librement se présenter dès le premier tour.

⁴⁷ ”Je crois au libre échange et à la concurrence. Mais je veux que cesse la naïveté et que l'on impose la réciprocité dans les négociations commerciales. La concurrence doit être loyale. Ce n'est pas loyal d'imposer à nos entreprises de se battre avec des concurrents qui ne respectent aucune règle environnementale, sociale, morale.

Orden/autoritet

I innsettingstalen snakker han om autoritet én gang, og orden to ganger. Autoritet blir nevnt i forbindelse med skolen, ikke staten: ”I den mulige republikken er eleven gjort til lærerens likemann. Den virkelige republikken, som jeg tror på, er den som vil ha en skole med autoritet og respekt, hvor eleven reiser seg når læreren kommer inn, hvor jentene ikke bærer sjal eller guttene har på seg caps i klasserommet”.⁴⁸ Autoriteten er hierarkisk, det handler om at elevene skal ha respekt for lærerens autoritet, og vise dette gjennom handling og bekledning. Det er imidlertid ikke rasjonelt begrunnet autoritet, kun med henvisning til lærerens rolle. Det er påfallende at respekt går igjen, enten han snakker om autoritet, arbeid eller lovlydighet.

Han nevner orden ganske tidlig i talen når han snakker om dem han tok sine ”første skritt i politikken” med: ”De har lært meg det, for de vet bedre enn alle andre hva gaullismen var: Ikke et dogme, det hadde General de Gaulle aldri villet, men en moralsk nødvendighet, utøvelsen av makt som selvoppofrelse, overbevisningen om at Frankrike bare er sterkt hvis det er samlet, vissheten om at ingenting noen sinne er tapt som lenge motstandens flamme fortsetter å brenne i hjertet til en (eneste) mann, avvisningen av forsakelsen, bruddet med mottatte ideer og den etablerte orden når det fører Frankrike nedover”.⁴⁹ Først og fremst er orden her sett på som ”den etablerte orden”, som potensielt kan bringe Frankrike nedover, og i såfall må unngås. Orden som noe negativt er litt uvanlig innen høyretradisjonen, men det kan kanskje forstås i lys av at Sarkozy måtte distansere seg fra tidligere president og partikamerat Jacques Chirac. Maktutøvelse som selvoppofrelse impliserer naturligheten i et maktsenter eller en leder, og dette støttes av karakteristikkene av gaullismen som en moralsk

⁴⁸ La République virtuelle c'est celle qui fait de l'élève l'égal du maître. La République réelle à laquelle je crois c'est celle qui veut une école de l'autorité et du respect où l'élève se lève quand le professeur entre, où les filles ne portent pas le voile, où les garçons ne gardent pas leur casquette en classe.

⁴⁹ Il m'ont appris, parce qu'ils le savaient mieux que quiconque, ce qu'était le gaullisme : non une doctrine que le Général de Gaulle n'avait jamais voulu mais une exigence morale, l'exercice du pouvoir comme un don de soi, la conviction que la France n'est forte que lorsqu'elle est rassemblée, la certitude que rien n'est jamais perdu tant que la flamme de la résistance continue de brûler dans le cœur d'un seul homme, le refus du renoncement, la rupture avec les idées reçues et l'ordre établi quand ils entraînent la France vers le déclin.

nødvendighet. Det at han kaller maktutøvelse for selvoppofrelse indikerer at presidenten setter noe annet før seg selv, altså nasjonen. Dette er forenlig med den bonapartistiske ideen om statslederen som den som legemliggjør folkeviljen (og ikke styrer etter sin egen). Når han etter å ha nevnt dette sier at Frankrike bare er sterkt når det er samlet, knyttes autoritet (som maktutøvelsen impliserer) til nasjonal styrke. Han følger altså den bonapartistiske tradisjonen, og gaullismen anno 1958. Det å gjøre opprør mot den etablerte orden var imidlertid det man gjorde i mai 1968, som Sarkozy vil fjerne fra repertoaret av historiske begivenheter man skal være stolt av å knytte til fransk identitet. Det kan tolkes som en selvmotsigelse, men samtidig var ikke de Gaulles orden noe Sarkozy mente førte Frankrike nedover. Dette viser i stedet at hvilke konkrete fenomener man forbinder med begreper varierer, og at dette gjør at man kan være tilhenger av de samme begrepene uten å være tilhenger av de samme fenomenene, slik som ofte er tilfelle når man snakker om viktigheten av frihet.

Til slutt nevner han ”orden” i en oppramsning av det republikanske høyres verdier: ”Selvfølgelig finnes høyre og venstre. Mine verdier er deres, [verdiene] til det republikanske høyre. Det er verdier som rettferdighet, orden, dyktighet, arbeid, ansvar. Jeg (bekjenner meg til disse). Men blant verdiene jeg tror på, finnes også bevegelse. Jeg er ikke konservativ”.⁵⁰ Mest interessant her er at han bekjenner seg til orden som verdi, samtidig som han avviser at han er konservativ, og plasserer bevegelse blant sine verdier. Dette skiller ham klart fra høyretradisjonen på 1800-tallet, som nettopp var kjennetegnet av motstand mot bevegelse. Å veie orden mot bevegelse er et ekko av Jaurés-sitatet i innledningen.

Ségolène Royal

Royal uttaler ”frihet” to ganger i sin partikongresstale. Også hun snakker om å gjenoppbygge Frankrikes identitet, og knytter den til landets rolle i verden: ”Det er

⁵⁰ Bien sûr il y a la droite et il y a la gauche. Mes valeurs sont les vôtres, celles de la droite républicaine. Ce sont des valeurs d'équité, d'ordre, de mérite, de travail, de responsabilité. Je les assume. Mais dans les valeurs auxquelles je crois, il y a aussi le mouvement. Je ne suis pas un conservateur.

aldri når hun glemmer sine verdier, men heller når hun uttaler dem og hun er tro mot seg selv, at Frankrike kan, utover sine grenser snakke om Europa og til Europa, snakke om verden og til verden, fordi nasjonen, for venstresiden, er umulig å utelate fra et større perspektiv. Vi er fra dette landet, Frankrike, som valgte (stemte frem) friheten for verden og hvor man tenkte på hele verden da man lagde grunnloven. Det er ved å stå fram som et eksempel og som rettferdighetens og humanitetens signal at Frankrike likner seg selv og samler seg”.⁵¹ I likhet med Sarkozy framstiller hun Frankrike som frihetens opphavssted og gjør verdien til et fundament for landets storhet. Hun nevner imidlertid også rettferdighet og humanitet som viktige for at ”Frankrike skal ligne seg selv”, og her følger hun en lang sosialistisk tradisjon.

Det gjør hun også neste gang hun snakker om friheter: ”Frankrike må gi hver enkelt midlene til å ta kontroll over sitt eget liv. Det er derfor personlig frihet er avhengig av solidaritet⁵² og kollektive garantier”.⁵³ Royal begrunner eksplisitt velferdsordninger med at det gir personlig frihet. Dette er det mest tydelige eksemplet på positiv frihet. Ved å knytte frihet til midler man er avhengig av å ha, men som staten kan sikre en, utelukker man den negative forståelsen hvor staten bare trenger å opprettholde orden, og ellers ikke intervenere. Synet på forholdet mellom enkeltindividet og samfunnet kommer enda klarer fram i neste utsagn: ”Man sier til oss at globaliseringen underminerer nasjonen og at det økende målet om individuell autonomi nødvendigvis oppnås på bekostning av det kollektive. Selv tror jeg det motsatte. Det er kollektiv

⁵¹ « Ce n'est jamais quand elle oublie ses valeurs mais bien quand elle les prend au mot et qu'elle reste fidèle à elle-même que la France peut aussi, au-delà de ses frontières, parler de l'Europe et à l'Europe, parler du monde et au monde, car la Nation, pour la gauche, est indissociable d'une perspective plus large. Nous sommes de ce pays, la France, qui vota la liberté du monde et où l'on fit une constitution en pensant à l'univers entier. C'est en donnant aux peuples l'exemple et le signal de la justice et de l'humanité que la France se ressemble et se rassemble ».

⁵² Som på fransk også kan bety velferdsordninger.

⁵³ La France doit donner à chacun les moyens de prendre effectivement son existence en main. Voilà pourquoi les libertés individuelles appellent des solidarités et des garanties collectives à construire.

solidaritet som gjør oss sterkere.⁵⁴ Solidaritet brukes her som limet som samfunnet holdes sammen av, noe man kan kjenne igjen fra forståelsene av solidaritet og brorskap på 1800-tallet. Hun mener solidariteten som det som gjør et land stekt, der gaullistene sannsynligvis ville brukt argumenter om autoritet eller moral.

”Liberalisme” har verken positive konnotasjoner hos Sarkozy eller Royal, men der Sarkozy løser problemene liberalismen fører med seg med lojalitet mellom stat og næringsliv, fokuserer Royal på de positive effektene globaliseringen gir, og oppfordrer til fortsatt motstand mot en normløs liberalisme: ”Ja, min overbevisning er at ved å forbli trofaste mot verdier som rettferdighet og solidaritet at vi mest effektivt kan motstå de dårlige vindene fra en liberalisme uten tro eller lover, samtidig som vi vil lykkes i å sammen gripe mulighetene til en globalisering som bærer det verre og det bedre med seg i sine flanker – det bedre særlig hvis det lykkes å redusere ulikheter mellom landene i nord og landene i sør så langt som man klarer å gjøre det.”⁵⁵

Sosialistene knytter som kjent frihet til likhet, og dermed blir global likhet et mål for å fremme frigjøring, mens liberalisme bør bekjempes med kollektiv solidaritet.

Frihet, likhet og brorskap

Royal nevner nasjonalverdiene én gang, noen linjer under den forrige uttalelsen. Hun snakker fortsatt om Frankrikes identitet: ”Jeg kommer i dag med en oppfordring til alle franskmenn, menn og kvinner i landet vårt: la oss samle oss, la oss mobilisere oss, la oss hjelpe hverandre til å tjene Frankrike. La oss sammen se for oss et Frankrike som skal ha mot til å møte forandringer uten å oppgi sitt ideal om frihet, likhet,

⁵⁴ On nous dit que la mondialisation a disqualifié la Nation et que l'aspiration croissante à l'autonomie individuelle se ferait forcément au détriment du collectif. Je crois, moi, tout le contraire. Ce sont les solidarités collectives qui nous rendront plus forts.

⁵⁵ « Oui, ma conviction est (...) en restant fidèles aux valeurs de justice et de solidarité que nous pourrions résister le plus efficacement aux vents mauvais d'un libéralisme sans foi ni loi et, en même temps, que nous réussirons à saisir l'ensemble des opportunités d'une mondialisation qui porte en ses flancs le pire et le meilleur - le meilleur notamment si elle réussit à réduire les inégalités entre les pays du Nord et les pays du Sud - selon que nous saurons en faire.

brorskap og rettferdighet”.⁵⁶ Her henviser hun til de republikanske verdiene som noe som må ligge til grunn for videre handling, og hun legger til rettferdighet, som nevnt en viktig verdi for sosialistene.

Orden/autoritet

”Rettferdig orden” var som nevnt et av Royals viktigste slagord i første del av valgkampen. Orden er ikke en tradisjonell venstreverdi, men hun knytter det til en annen sentral venstreverdi, og lager en ny kombinasjon som er lettere for venstresiden å akseptere, samtidig som hun strekker ut en hånd til sentrumsvelgerne: ”For en rettferdig orden og mot all urettferdig uorden som rammer de svakeste, for de positive energiene som samler, og de nye frihetene som skal oppfinnes, la oss bevege oss i fem måneder hvor det blir nødvendig å gjøre en stor innsats”.⁵⁷ Ved at hun allerede i neste setning gjentar kombinasjonen (i sin motsetning) og sier at uorden rammer de svakeste, får hun også knyttet ordensbegrepet nærmere de sosialistiske verdiene. Ikke lenge etter identifiserer hun høyrepolitikken som opphavet uorden, altså er dette ikke noe som er naturlig i befolkningen: ”Vi på venstresiden tror at den finansielle globaliseringen påkaller en forsterkning av staten og at det er høyresiden som har tatt valget å engasjere seg mindre i staten, og senket standarden på (fattigsliggjort) offentlige tjenester. Vi på venstresiden tror at frykten for morgendagen og usikkerheten ikke er en del av skjebnen, men at det er høyresiden som med sine valg skaper sosial usikkerhet, uorden og vold”.⁵⁸ Sett i lys av dette kan det virke som om rettferdig orden i grunnen handler om rettferdighet, som vil avskaffe problemene

⁵⁶ « Je lance aujourd'hui un appel à tous les Français, hommes et femmes de notre pays : rassemblons-nous, mobilisons-nous, aidons-nous les uns les autres à servir la France. Imaginons ensemble une France qui aura le courage d'affronter les mutations sans renoncer à son idéal de liberté, d'égalité, de fraternité et de justice ».

⁵⁷ Pour un ordre juste et contre tous les désordres injustes qui frappent les plus faibles, pour des énergies positives qui rassemblent et des libertés nouvelles à inventer, mettons-nous en mouvement pendant cinq mois au cours desquels il nous faudra nous investir.

⁵⁸ Nous croyons, à gauche, que la globalisation financière appelle le renforcement de l'État et que c'est la droite qui a fait le choix de son désengagement et de la paupérisation des services publics. Nous croyons, à gauche, que l'angoisse du lendemain et la précarité ne sont pas une fatalité, c'est la droite qui, par ses choix, fabrique de l'insécurité sociale, du désordre et de la violence.

høyrepolitikken har skapt gjennom mer statlig støtte til de svakeste. Høyresiden har svekket staten, dermed skapt uorden. Dette er samtidig et typisk sosialistisk syn på problemer og på mennesket. Mennesket er egentlig godt, det er ytre faktorer som ødelegger for det.

Hun nevner autoritet én gang i talen, og gjør som med orden; knytter det til ”rettferdig: ”Jeg ser på Frankrike som kreativ, og innovativ, men holdt tilbake av for mye treghet og mistillit, svekket av en stat som engasjerer seg mindre og som i morgen, jeg sier det foran dere, vil ta alt sitt ansvar i rammen av en rettferdig autoritet”.⁵⁹ Ved å knytte sammen de to begrepene gir hun inntrykk av en venstreside, som hvis de får makten, vil være en sterk aktør, men som likevel vil bruke autoriteten rettferdig. Altså beskriver hun den sosialistiske autoriteten som rettferdighet institusjonalisert på øverste nivå. Rettferdighet blir et argument som gjør autoriteten legitim og fungerer som den rasjonelle begrunnelsen.

4.3 Oppsummering

Nicolas Sarkozy knytter ”frihet” som verdi til landets storhet. Friheten oppsto i Frankrike og som grunnverdi er den en del av fundamentet, mens storhet også innebærer at landet er samlet under en ”selvoppofrende” autoritet. Han sier også at republikken skal jobbe for menneskets frigjøring, menneskets lykke, altså argumenterer han for positiv frihet. Videre mener han det som kan frigjøre mennesket er arbeidet, mens ledighet er fremmedgjørende. Dette er også positiv frihet, noe som er interessant utfra bonapartismen og gaullismens fokus på det kollektive framfor enkeltindividet, men også i forhold til fri handel og valgfrihet som sentral frihetsverdi. Imidlertid mener Sarkozy også at økonomisk autonomi står helt sentralt for individets frihet. Han er altså for kapitalisme, men vil kontrollere med moral, og snakker om at

⁵⁹ La France, je la vois créative, innovante mais bridée de trop de lourdeurs et de méfiances, fragilisée par un État qui se désengage et qui devra demain, je le dis devant vous, assumer toutes ses responsabilités dans le cadre d'une autorité juste.

staten må være lojal og trygge forholdene for bedriftene. Det at staten passer på at kapitalismen fungerer er forenelig med negativ frihet, fordi en grunnleggende regler og håndheving av reglene må være på plass. Men dette går også imot den ”frie” handelen, som blir fri bare for franskmenn. Autoritet blir vektlagt, ofte sammen med respekt, og denne autoriteten er ikke rasjonell, men basert på rolle i et hierarki.

Hos Ségolène Royal refereres det også til frihet i samme åndedrag som Frankrikes storhet, men hun inkluderer også likhet og rettferdighet. Royal legger vekt på den enkeltes kontroll over eget liv, og viktigheten av kollektive garantier for å sikre individuell frihet. Dette er i tråd med en lang sosialistisk tradisjon, og i tråd med positiv frihet.

Når det gjelder nasjonalt samhold uttaler hun at det er solidariteten som gjør samfunnet sterkere, som også er et gammelt argument blant sosialistene. Samtidig snakket hun, særlig i begynnelsen av valgkampen om en rettferdig orden, som er en kombinasjon av en tradisjonell høyreverdi og en tradisjonell venstreverdi. Hun sier imidlertid at uorden rammer de svakeste, og at det er høyrepolitikken som fører til uorden gjennom sin rasering av statlige kollektive ordninger, mens sosialistene i regjering vil ta ansvar ”i rammene av en rettferdig autoritet”. Det likner litt på begrunnelsene for folkeviljen, bare at folkeviljen er byttet ut med rettferdighet (som godt kan argumenteres for som folkeviljen). Implisitt ligger uansett at menneskenes frigjøring går gjennom en omfattende stat. Hun fremmer altså stort sett positiv frihet. En orden som skal spare de svake, vil imidlertid implisere negativ frihet, i hvert fall i en overgangsperiode (til eventuelt problemene høyresiden hadde skapt forsvant).

5. Avslutning

Frihet er et ”essentially contested concept”, og må knyttes til andre verdier for å få et klart politisk meningsinnhold. I denne oppgaven har jeg gjort en idéhistorisk analyse av frihetsbegrepet i Frankrike. Ved hjelp av bruksmåte definisjoner har jeg sett på *hvilke forståelser av frihet* som har dominert på høyre- og venstresiden i fransk politikk og *hvilke andre verdier* ”frihet” tradisjonelt har blitt knyttet til. Med utgangspunkt i de idéhistoriske tradisjonene har jeg studert hvordan frihetsbegrepet ble brukt av de to dominerende kandidatene i presidentvalget i 2007, Ségolène Royal og Nicolas Sarkozy.

Valgkampen i Frankrike i 2007 var interessant. De to ledende kandidatene, Royal og Sarkozy, var nokså klart definert som samlingsfigurer for hhv. venstre- og høyresiden. Spesielt hos sosialistene var man opptatt av å unngå en repetisjon av presidentvalget i 2002, der Lionel Jospin ble slått ut i første runde av Nasjonal Fronts kandidat Jean Marie le Pen. Samtidig som Royal henvendte seg til venstresidens ideologiske arv, med vekt på likhet og solidaritet, syntes Nicolas Sarkozy å ta opp igjen tanker om autoritet og sterkt lederskap koblet med et friere næringsliv, alt samme verdier som står sterkt i høyresidens ideologiske arv. Det begge kandidatene var samlet om var vektleggingen av frihet, tilsynelatende basert på ulik forståelse av begrepet og hvilke andre verdier det var naturlig å koble det til. Disse observasjonene lå til grunn for oppgavens hypotese om at Royal knytter frihet til likhet og brorskap/solidaritet, og i større grad forstår frihet som positiv frihet, mens Sarkozy knytter frihet til autoritet og orden, og forstår frihet som negativ frihet.

Idéanalysen viste at Royal i stor grad holder seg til den sosialistiske tradisjonen, gjennom å fokusere på rettferdighet, solidaritet og staten som pådriver for å gi folk kontroll over eget liv. Hun har imidlertid begynt å bruke høyreordet ”orden”, men da ofte som ”rettferdig orden”. Hun vrir altså på innholdet i det gjennom å gi sin egen regelgivende definisjon og gjennom å kombinere dem med gamle venstreverdier. Et

annet ord som er vanligere i motsatt partileir, er ”ansvar”, som har en viktig plass i Royals vokabular og knyttes til frihet. Det kan for så vidt også sees på som en retur av balansen som ble lagt i *frihet, likhet og brorskap*, da rettighetene ble veiet opp med plikter. I den rammen er det fortsatt frihet og brorskap og ikke frihet og orden. Likhet bruker hun fortsatt mer enn sine konkurrenter, men hun bruker i større grad kollektive garantier og solidaritet som fundament for friheten, og humanisme er ikke en vesentlig del av hennes vokabular, i motsetning til for eksempel Mitterrands.

Sarkozy er først og fremst gaullist, og snakker desidert mest om ”frihet” i forhold til ”likhet” og ”brorskap”, og gir en viktig plass til autoritet (men ikke like stor til ”orden”). Han ser også den økonomiske friheten som en stor del av individuell frihet, noe som i stor grad er i tråd med den gaullistiske tradisjonen. Imidlertid snakker han mer om ”brorskap” og ”human(isme)” enn sin motstander på venstresiden, og har også tatt til orde for at staten bør sikre individets lykke, noe som både er tradisjonelle venstretanker, og et eksempel på positiv frihet. Kanskje mest oppsiktsvekkende er det at han definerer frihet som det å arbeide. Det er nok et eksempel på at han løfter frem positiv frihet, men også et eksempel på at hans retorikk sammenfaller med Nasjonal Fronts Jean-Marie le Pen, både når det gjelder hvor ofte man snakker om frihet, og det at man knytter arbeid til frihet. Uten å si at Sarkozy og le Pen har samme platform som Vichy-regimet, er det interessant at nettopp arbeid var ”første og største” verdi, mens det nå er frihet, som igjen knyttes til arbeid.

Jeg antok altså i begynnelsen av oppgaven at Royal knytter frihet til likhet og brorskap/solidaritet, og i større grad forstår frihet som positiv frihet, mens Sarkozy knytter frihet til autoritet og orden, og forstår frihet som negativ frihet. I forhold til Royal er funnene omtrent som forventet, bortsett fra at hun har lagt til orden og ansvar i det sosialistiske vokabularet. Sarkozy fremmet positiv frihet i tillegg til negativ frihet, noe som ikke var forventet. Han knyttet også frihet mer til arbeid og økonomisk frihet enn til autoritet og orden, selv om også disse begrepene er viktige i hans ideologiske vokabular.

Å trekke klare linjer mellom et positivt og et negativt frihetsbegrep kan være vanskelig når man vurderer andres allerede gitte utsagn og ikke kan be dem definere det bedre. Det generelle skillet mellom frihet fra og frihet til, eller frihet som henholdsvis nærvær og fravær, eller som mulighet og handling har alle sine ulemper som gjør at noen utsagn eller situasjoner blir vanskelige å plassere. Synet på hvordan mennesket fungerer vil også påvirke hva man ser på som "fravær" eller "mulighet". Analysen har også vist en betydelig grad av overlapping med hensyn til hvem som bruker de ulike begrepene, selv om de stort sett "holder seg på riktig side". Men særlig fordi det lages forbindelser til andre verdier, kan nesten en hvilken som helst gruppering annektere et hvilket som helst ord. Nasjonal Front la for eksempel "nasjonal" til "brorskap".

Sarkozy gikk inn på begge sine motstanderes banehalvdel og tok en vesentlig bit av deres grunnverdier. Valget viste at han lyktes med å ta over en stor nok del av det politiske rommet til at han vant. Calvet og Véronis (2008) mente som tidligere nevnt at han tok over andres vokabular, og hans høye skåre på omtrent samtlige verdier, og brede spekter av ideer å trekke på var kanskje en faktor i valgseieren. I det politiske handlingsrommet i kjølvannet av Nasjonal Fronts forrige seier er det sannsynlig at det å formulere frihetsbegreper opp mot deres fant en klangbunn i velgerne. Dessuten, gjennom å fremstille seg som representant for de fleste av de sentrale nasjonale verdiene fanget han kanskje opp flere enn hvis han hadde holdt seg til ett sett.

Ideenens rolle har lenge vært underordnet i statsvitenskapen, men dette studiet har forsøkt å gi et bidrag til forståelsen av de politiske prosessene gjennom å studere et case i dybden. Frihet er et såpass viktig begrep i politikken, at den som klarer å knytte det til sine saker står sterkt når forslag skal legitimeres gjennom argumentasjon, gjennomarbeides i systemet, og igangsettes. I Frankrike ble dødsstraff avskaffet av Mitterrand da han kom til makten i 1981, og det kan vanskelig sees adskilt fra hans humanistiske verdier. Ved å knytte frihet så sterkt til arbeid kan det tenkes at Sarkozy

blir nødt til å prioritere å senke arbeidsledigheten. Ellers jobber han jo ikke for å øke folks frihet, som han i tillegg har snakket så mye om i valgkampen.

Å tegne opp en idéhistorisk bakgrunn og sammenlikne nåtidig politisk argumentasjon med den tidligere, kan gi verdifull innsikt i hvilke begreper som brukes for å forstå og legitimere løsninger på samfunnsproblemer. Denne metoden kan også brukes i andre land, og i fortsettelsen ville det vært interessant å studere frihetsbegrepet hos de ulike politiske tradisjonene i flere europeiske land. En videre studie av hvordan Sarkozy nå redefinerer arbeidet ville også vært interessant å følge opp.

Litteraturliste

Aeschmann, Mathieu (2008). *L'ordre et l'autorité dans le discours des candidats à l'élection présidentielle française de 2007 : une étude de contenu*. Genève: Universitetet i Genève, Europeisk institutt.

Aakvaag, Gunnar C. (2005) ”Sosiologi og frihet”. *Sosiologisk tidsskrift* 13: 157-182.

Bergström, Göran og Boréus, Kristina (red.)(2005). **ARTIKKEL** *Textens mening och makt - Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalyse*. Lund: Studentlitteratur.

Baumann-Reynolds, Sally (1995). *François Mitterrand. The Making of a Socialist Prince in Republican France*. Westport, Connecticut: Praeger Publishers.

Berlin, Isaiah (2006). ”Two Concepts of Liberty,” s. 369-386 i Robert E. Goodin og Philip Pettit (red.): *Contemporary Political Philosophy*. Oxford: Blackwell Publishing.

Bernard, Mathias (2007). *La Guerre des droites. Droite et extrême droite en France de l'affaire Dreyfus à nos jours*. Paris : Odile Jacob.

Calvet, Louis-Jean og Véronis, Jean (2008). *Les mots de Nicolas Sarkozy*. Paris: Seuil.

Campbell, Karilyn Kohrs og Jamieson, Kathleen Hall (2008). *Presidents Creating the Presidency. Deeds Done in Words*. Chicago: Chicago University Press.

Codding, Jr., George A. og Safran, William (1979). *Ideology and Politics: The Socialist Party of France*. Boulder: Westview Press.

Durkheim, Emile (1956). *Education and sociology*. Glencoe, Ill: The Free Press.

Faucher-King, Florence (2005). *Changing Parties. An anthropology of British Political Party Conferences*. Houndmills: Palgrave Macmillian.

Finlayson, Alan og Martin, James (2008). “It Ain't What You Say...’: British Political Studies and the Analysis of Speech and Rhetoric.” *British Politics* 3:445-464.

Hazareesingh, Sudhir (1994). *Political Traditions in Modern France*. Oxford: Oxford University Press.

Hazareesingh, Sudhir (2001). *Intellectual founders of the Republic: five studies in nineteenth-century French republican political thought*. Oxford: Oxford University Press.

Hall, Peter (1993). “Policy Paradigms, Social Learning and the State: The Case of Economic Policymaking in Britain”. *Comparative Politics* 35: 275-296.

Hobbes, Thomas (1998). *Leviathan*. Oxford: Oxford University Press.

Larsen, Stein Ugelvik, Hagtvét, Bernt og Myklebust, Jan Petter (1980). *Who were the fascists*. Bergen: Universitetsforlaget.

-
- Lefebvre, Edwige Liliane (2003). "Republicanism and Universalism: Factors of Inclusion or Exclusion in the French Concept of Citizenship". *Citizenship studies* 7: 15-36.
- Lewis-Beck, Michael S. og Chlarson, Kevin (2002). "Party, Ideology, Institutions and the 1995 French Presidential Election". *British Journal of Political Science* 32: 489-512.
- Lyons, Martyn (2000). "Debate. Napoleon and the revolutionary potential of Bonapartism." *Modern & Contemporary France* 8: 507-517.
- MacCallum Jr., Gerard C. (1967). "Negative and Positive Freedom". *The Philosophical Review* 76: 312-334.
- Manin, Bernard (1987) "On legitimacy and democratic deliberation". *Political Theory* 15: 338-368. Sage Publications, Inc.
- Mitterrand, François (1977). *Politique*. Paris: Fayard.
- Næss, Arne (2005). *En del elementære logiske emner*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ozouf, Mona (1998). "Liberty, equality, fraternity", s. 77-114 i Kritzman, Lawrence D. og Nora, Pierre (red.): *Realms of Memory III*. New York: Columbia University Press.
- Rémond, René (1969). *The Right Wing in France. From 1815 to de Gaulle*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Sarkozy, Nicolas (2006) *Testimony*. Petersfield: Harriman House Ltd.
- Sartre, Jean-Paul (1966). *Væren og Intet*. Oslo: Pax.
- Sauger, Nicolas (2007) "The French Legislative and Presidential Elections of 2007". *West European Politics* 30: 1166 – 1175.
- Skinner, Quentin (2006). "A Third Concept of Liberty", s. 398-415 i Robert E. Goodin og Philip Pettit (red.): *Contemporary Political Philosophy*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Skinner, Quentin (1998). *Liberty before liberalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skuy, David (2003) *Assasination, politics and Miracles France and the Royalist Reaction of 1820*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Smith, Timothy B. (2004). *France in Crisis. Welfare, Inequality and Globalization Since 1980*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, Charles (2006). "What's Wrong with Negative Liberty?" s.387-397 i Robert E. Goodin og Philip Pettit (red.): *Contemporary Political Philosophy*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Uterwedde, Henrik (1998). "Mitterrand's Economic and Social Policy in Perspective," s.133-150 i Mairi Maclean (red.): *The Mitterrand Years. Legacy an Evaluation*. Basingstoke: MacMillian Press Ltd.

Elektroniske kilder:

Den første internasjonale (26.05.09) [online]. - URL: http://www.snl.no/Den_f%C3%B8rste_internasjonale

Jean-Jacques Rousseau (03.06.09.) [online]. - URL: http://www.snl.no/Jean-Jacques_Rousseau

Congrès de l'UMP (14/01/07) [online]. - URL: <http://sites.univ-provence.fr/~veronis/Discours2007/transcript.php?n=Sarkozy&p=2007-01-14>

Discours d'investiture au PS (26/11/06.) [online]. - URL: <http://sites.univ-provence.fr/~veronis/Discours2007/transcript.php?n=Royal&p=2006-11-26>

Appendiks

1. Frekvenstabeller

”Frihet”

Liberté	Relativ frekvens	Absolutt frekvens	Antall taler
Royal	58	96	27/42
Sarkozy	104	383	55/63
le Pen	95	92	18/27

”Fri”

Lib.*	Relativ frekvens	Absolutt frekvens	Antall taler
Royal	133	222	37/42
Sarkozy	218	801	59/63
le Pen	250	242	25/27

”Likhet”

Égalité	Relativ frekvens	Absolutt frekvens	I antall taler
Royal	68	114	31/42
Sarkozy	46	169	52/63
le Pen	48	46	16/27

”Brorskap”

Fraternité	Relativ frekvens	Absolutt frekvens	I antall taler
Royal	22	36	21/42
Sarkozy	38	140	33/63
le Pen	22	21	8 av 27

”Solidaritet”

Solidarité	Relativ frekvens	Absolutt frekvens	I antall taler
Royal	44	73	34/42
Sarkozy	26	97	38/63
le Pen	30	29	13/27

»Orden»

Ordre	Relativ frekvens	Absolutt frekvens	I antall taler
Royal	38	64	31/42
Sarkozy	34	124	36/63
le Pen	45	44	11 av 27

« Autoritet »

Autorité	Relativ frekvens	Absolutt frekvens	I antall taler
Royal	27	45	24/42
Sarkozy	59	216	44/63
le Pen	28	27	9 av 27

« Human »

Human.*	Relativ frekvens	Absolutt frekvens	I antall taler
Royal	17	151	17 av 42
Sarkozy	41	28	41 av 63
le Pen	20	19	11 av 27